

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

**KRIMINALITA OSOB VYKONÁVAJÍCÍCH TREST ODNĚTÍ
SVOBODY**

Rigorózní práce

Milan Kocík

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

**KRIMINALITA OSOB VYKONÁVAJÍCÍCH TREST ODNĚTÍ
SVOBODY**

Rigorózní práce

Katedra trestního práva

název oboru: Trestní právo

Milan Kocík

Plzeň 2022

Čestné prohlášení.

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň 20.2.2022

.....

Děkuji vedoucímu rigorózní práce doc. JUDr. Františku Vaverovi Ph.D., LL.M., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. HISTORICKÝ EXKURZ.....	11
2.1 Systémové změny českého vězeňství po roce 1989	18
2.2 Vězeňství po vzniku samostatné České republiky v roce 1993.....	20
3. SOUČASNÝ STAV ČESKÉHO VĚZEŇSTVÍ.....	21
4. TREST ODNĚTÍ SVOBODY.....	25
4.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody	30
4.2. Výše trestu	31
4.3. Výkon trestu odnětí svobody	37
5. FENOMENOLOGIE KRIMINALITY VĚZNĚNÝCH OSOB	41
5.1. Stav kriminality	42
5.2. Úroveň kriminality vězněných osob	43
5. 3. Kriminalita vězněných žen	48
5. 4. Kriminalita cizinců	52
6. LATENTNÍ KRIMINALITA.....	56
7. NEJČASTĚJŠÍ FORMY KRIMINALITY VĚZNĚNÝCH OSOB	60
8. NÁSILNÁ KRIMINALITA VĚZNĚNÝCH OSOB.....	61
8.1. Fenomenologie násilné kriminality vězněných osob.....	63
8. 2. Etiologie násilné kriminality vězněných osob	65
8. 3. Násilí proti úřední osobě.....	68
8. 4. Násilí proti úřední osobě ve vězeňském prostředí	77
8. 5. Trestný čin ublížení na zdraví.....	80
8. 6. Ublížení na zdraví ve vězeňském prostředí	83
8. 7. Trestný čin vydírání	85
8. 8. Vydírání ve vězeňské prostředí	89
8. 9. Prevence násilné kriminality vězněných osob	90
9. TRESTNÝ ČIN MAŘENÍ VÝKONU ÚŘEDNÍHO ROZHODNUTÍ.....	94
9. 1. Maření výkonu úředního rozhodnutí vězněných osob.....	97
9. 2. Nejčastější porušení výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence	108
10. TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S VÝKONEM TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	112
11. DROGOVÁ TRESTNÁ ČINNOST.....	115

11.1. Rozdělení návykových látek.....	116
11. 2. Trestná činnost související s návykovými látkami	117
11. 3. Trestněprávní úprava drogové kriminality	117
11. 4. Drogová trestná činnost vězněných osob	130
11. 4. 1. Průnik omamných a psychotropních látek do střežených prostor věznic	132
11. 5. Prevence drogové trestné činnosti vězněných osob.....	136
12. SPECIFIKA PROVĚŘOVÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI VĚZNĚNÝCH OSOB	137
13. ZÁVĚR.....	140

1. ÚVOD

Příznivá čísla statistik kriminality vyvolávají ve společnosti pocit bezpečí. Dle prezentovaných statistik Policie České republiky bylo k 31.12.2021 evidováno 153233 skutků. Setrvalý úbytek zjištěné trestné činnosti lze přitom zaznamenat již od roku 2013.¹ Pokles intenzity kriminality je podmíněn mnoha faktory. Mezi základní činitele poklesu lze zařadit trestní legislativu, práce orgánů činných v trestním řízení, počet a kvalifikaci policistů, počet a strukturu obyvatelstva, preventivní opatření a další. Nezpochybnitelný je též vliv aktuálního klimatu ve společnosti. Pro srovnání lze uvést, že jen za dobu „koronavirové krize“ nápad trestné činnosti spadl oproti předchozímu roku o 33696 skutků, což v procentuálním vyjádření znamená 16,9 %.²

Přestože statistiky kriminality představují setrvale příznivý pokles, některé formy trestné činnosti vykazují opačnou dynamiku. Mimo obecně známé a odbornou literaturou hojně zpracovávané téma kyberkriminality stojí, neprávem stranou zájmu odborné veřejnosti, kriminalita vězňů, která představuje dynamicky se rozvíjející, vysoce specifickou formu kriminality.

Motivací k volbě tématu práce byl osobní zájem na poznání této formy kriminality, kdy v rámci svého profesního zařazení u Policie České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování, jsem se opakovaně podílel na prověřování organizované trestné činnosti vězňů. Náhledem do kriminálního prostředí za zdmi věznice se otevřel prostor pro poznání specifické kriminality osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Přestože se na prověřování této trestné činnosti podílel tým zkušených policistů a státních zástupců Okresního státního zastupitelství v Příbrami a Krajského státního zastupitelství Středočeského kraje, bylo prověřování a následné vyšetřování této kriminality značně obtížné, doprovázené mnoha negativními faktory, které vychylovaly prováděné šetření mimo hranice standardizovaných postupů. Neznalost a do jisté míry podcenění daného prostředí představovalo významné negativní faktory znesnadňující efektivní postup policejního orgánu. Ve snaze získat některé základní teoretické

¹ Výjimkou byl rok 2019, kdy kriminalita stoupla o 3,5 %.

² *Kriminalita klesla o více než 16 procent!* [online]. © 2021. Policejní prezidium ČR. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kriminalita-klesla-o-vice-nez-16.aspx>.

informace o této formě kriminality, jsem zjistil, že téma kriminality vězňených osob není dosud odbornou literaturou nikde uceleně zpracováno. Kriminologické a penologické práce toto téma téměř absentují, tématem se částečně zabývají jen některé práce Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, které jsou však spíše obecně zaměřené, bez hlubšího zpracování kriminality vězňených osob v ČR. Motivací k volbě tématu rigorózní práce, tak byla do jisté míry výzva zpracovat téma, které je dosud stranou zájmu odborné veřejnosti, přestože statistická data neomylně varují o její existenci a neustálém vzestupu.

Hlavní cílem práce je tak v souladu s motivačním důvodem poskytnout teoretický a teoreticko - praxeologický vhled do zkoumané odborné tematické oblasti a předložit ucelené kriminologické zpracování kriminality vězňených osob pomocí základních kriminologických přístupů k poznání kriminality. Předložit teoretický, systematický a strukturovaný popis vybrané kriminality za využití fenomenologického přístupu pomocí popisu stavu, struktury a dynamiky kriminality, zpracovaných do úzce vymezeného prostředí vězňených osob. V souvislosti s vytyčeným hlavním cílem bude při popisu struktury, stavu a dynamice kriminality provedeno zpracování validních dat a na výsledku statistických analýz předložen aktuální vývoj kriminality vězňených osob. Součástí hlavního cíle je též definovat a blíže uchopit specifickou formu kriminality s exaktním vymezením jejích charakteristických determinant představující fundamentální rozdíly oproti „běžným“ formám kriminality. Některé charakteristické odlišnosti budou prezentovány v kontextu komparace s registrovanou kriminalitou. Morfologický popis kriminality bude se zachováním základních kriminologických postupů vycházet z historicko – společenského vývoje zasazeného do celkového kontextu historie vězeňství.

Dílčím cílem práce je vymezit kvantitativně nejvýznamnější trestnou činnost vězňených osob a tuto zpracovat z pohledu trestněprávní teorie „de lege lata“ s důrazem na kvalifikované skutkové podstaty jednotlivých trestných činů aplikovatelných v prostředí výkonu trestu odnětí svobody. Jednotlivé subkapitoly rigorózní práce budou tematicky příléhavým způsobem vhodně doplněny o možnosti preventivních opatření, reflektující zvláštnosti a specifičnost vězeňského prostředí.

Dalším dílčím cílem práce bude, na základě předchozího teoretického zpracování, nalézt a definovat specifika kriminality vězňených osob ve vztahu

k činnosti policejního orgánu. Popsat nejvýraznější negativní faktory, které svým významem zasahují do činnosti policejních orgánů při odhalování této trestné činnosti.

Při zpracování obsahové části jednotlivých kapitol a subkapitol předložené rigorózní práce, bude užitá metoda komparativní analýzy a syntézy dostupné odborné literatury a odborných pramenů v listinné i elektronické podobě. Práce bude v optice „de lege lata“ stavu účinné právní úpravy demonstrovat vybraný právní rámec zákonných, podzákonných a interních právních předpisů, tematicky zasazených do výšeče kriminality vězňených osob. Z důvodu nedostatku odborné literatury a odborných zdrojů byla výrazně využita monografická metoda, jejímž základem bylo důkladné studium několika případů organizované trestné činnosti vězňených osob.

Výchozím studijním podkladem byly spisové materiály vedené pod č.j.: KRPS-294398/TČ-2016-011171, KRPS-145148/TČ-2014 - 011171 a KRPS-19145/TČ-2017-011171. Společným jednotícím prvkem studovaného spisového materiálu je trestná činnost vězňených osob vykonávajících trest odnětí svobody ve Věznici Příbram – Bytíz. Prověřovaná trestná činnost se týkala primárně drogové trestné činnosti, konkrétně distribucí omamných a psychotropních látek a léků do střežených prostor věznice. Uvedená trestná činnost byla doprovázena související násilnou trestnou činností. V začátku prověřování policejní orgán společně s Okresním státním zastupitelstvím narážel na skutečnost, že prověřovaná trestná činnost vykazuje výrazně odlišné markanty od „běžné“ kriminality podobného charakteru. Základní osa zkoumaných případů spočívala v obstarání návykových látek osobou mimo výkon trest odnětí svobody a její následné předání vězňené osobě. K tranzitu látky byl ve všech zkoumaných případech vytvořen distribuční kanál jehož úspěšná realizace vyžadovala součinnost většího počtu osob, aktivaci nepovolených komunikačních kanálů a vytvoření platebního styku. Studované materiály poskytly množství výstupů operativně pátracích prostředků, záznamů komunikace, výsledky, protokoly z domovních prohlídek a další protokolaci úkonů trestního řízení. Ve věci vedené pod KRPS-294398/TČ-2016-011171 byl proti dvanácti obžalovaným vyneseno pravomocný rozsudek Okresního soudu Příbram pod sp. zn. 11 To 137/2020. Uvedené soudní rozhodnutí bylo též součástí výchozího studijního materiálu.

Z výzkumných technik bude provedena analýza statistických dat, jejímž základním pramenem budou statistiky Policie České republiky a Vězeňské služby České republiky. Uvedená data budou pro požadovanou ucelenou úplnost doplněna vyžádaným sdělením Vězeňské služby České republiky ve věci žádosti o poskytnutí informace ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/199 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Nezbytnou součástí bude analýza dokumentů, dotýkajících se zkoumaného problému. Zejména analýza oficiálních dokumentů, koncepcí a hodnotících zpráv, platných právních předpisů, vyšetřovacích spisů, soudních rozhodnutí a sdělení médií. V rámci zpracovávání rigorózní práce bude provedeno několik individuálních řízených rozhovorů s plk. Mgr. Petrem Červeným LL.M, ředitelem Věznice Příbram – Bytíz, plk. Mgr. Petrem Tylšem LL.M, zástupcem ředitele Věznice Příbram – Bytíz, por. Mgr. Jaroslavem Jandou, vedoucím Oddělení prevence a stížností Vězeňské služby ČR a Mgr. Monikou Sedláčkovou, státní zástupkyní Okresního státní zastupitelství Příbram. Pro aktuálnost a určitou exkluzivitu informací zkoumaného problému byly též provedeny dva řízené rozhovory s osobami propuštěnými v roce 2020 z výkonu trestu odnětí svobody. Roman Gazdík byl propuštěn v dubnu 2020 po vykonání trestu odnětí svobody nepodmíněně v délce 18 měsíců a Martin Luft, propuštěn v říjnu 2020, po vykonání trestu v celkové délce 22 měsíců.

2. HISTORICKÝ EXKURZ

Ambicí této části práce není podat přehledný historický rozbor vývoje vězeňství, ale z pohledu koncepčnosti a ucelenosti práce zde bude podán historický vhled do této problematiky.

Vývoj a formy vězeňství odpovídají složitému a rozmanitému vývoji společnosti. Jako jednotící fundamentální prvek trestání bez ohledu na geografickou, politickou, kulturní či náboženskou rozmanitost jednotlivých společenství lze určit újmu, kterou trest představoval pro odsouzeného. S vývojem společnosti dochází i k vývoji trestání a výkonu trestu v jeho rozmanitých podobách. Vývoj a povaha trestu byla vždy poplatná úrovni vyspělosti jednotlivých společností, zejména reflektoval vývoj soudnictví, práva a pozvolného zakotvení lidských práv do právního systému.

Základy výkonu trestu lze nalézt již v rodové společnosti. Představa vězení přibližující se alespoň vzdáleně našemu současnému pojetí je nemyslitelná. V rámci rodu docházelo k trestání příslušníků rodu jejich vyhnáním. V uvedeném trestu lze spatřit první újmu na osobní svobodě ve formě izolace, v této prvotní formě od ostatních členů rodu. Vyhnání byla velmi účinná forma eliminace narušitele a ochrana společnosti do budoucna. Přestože se forma a projevy izolace s vývojem společnosti měnily, tak tato přímá forma izolace, vedoucí často ke smrti vyhnaného, vytvořila základní kámen trestání se souběžnou snahou o ochranu společnosti a zanechává tak významnou stopu v trestání.³

Se vznikem městských států ve středověku dochází k opuštění krevní msty a vyhnání jako základních trestů a trest se stává určitou formou odplaty. Uplatňovalo se pravidlo „oko za oko, zub za zub“ kdy pachatel se postihoval stejným způsobem kterým se provinil. V ukládání a výkonu trestu se významně začíná projevovat samotné rozdělení společnosti. Charakteristickým základním dělením v daném období je dělení na svobodné a nesvobodné. Jak lze zjistit například z Chamurappiho zákoníku, zákonů Solona a Dracona nebo Zákona 12 tabulí, tresty ukládané svobodným se výrazně lišily od trestů vykonávaných nad

³ TITTOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.10, ISBN 078-80-8168-524-8

nesvobodnými. Pokud za prokázané provinění byl svobodný odsouzen k vyhnanství nebo deportaci do kolonií, otroci se trestali mučením a potupnou popravou. Přestože v daném období uvedené brutalizované tresty dokázaly udržet odpovídající pořádek, vznikaly v oblasti trestání i prvotní pokrokové myšlenky. Řecký filozof Protágorás z Abdér již ve 4 století před našim letopočtem tvrdil, že rozumné je trestat ne za to, co se stalo, ale proto, aby se v budoucnosti nic podobného nestalo. Ve 2 století před našim letopočtem se lze setkat s určitou formou odškodnění prostřednictvím majetkové náhrady. I přes tyto jistě pokrokové myšlenky zůstávala většina trestů fyzické perzekuce.⁴

Přestože na sklonku období doznívání otrokářské společnosti lze nalézt první prvky humánního trestání, s nástupem feudalismu byly tyto myšlenky opět potlačeny. Tresty z období feudalismu se vyznačují nepřiměřenou krutostí. Do popředí se vedle krevní msty dostává zejména snaha o náhradu škody nebo vykoupení z krevní msty. V období feudalismu dostává větší prostor trest odnětí svobody a peněžité tresty. Lze též zaznamenat preventivní charakter uložených trestů. Uvěznění se tak stále více stávalo součástí ukládaných trestů a postupem doby začalo převažovat nad fyzickými tresty. V období feudalismu tak docházelo k ukládání trestů ve formě:

- církevního žaláře,
- galeje a burlactva,
- hradního vězení,
- vězení dlužníků,
- hladomorny,
- vojenského vězení,
- pracovních domů.⁵

Zásadní změny v oblasti trestu a trestání nastávají zejména v 17-18 století, v době osvícenství. Fundamentálním prvkem v oblasti trestů a trestání je jejich humanizace s výrazným směrem orientace na přírodní zákony. Osvícenští představitelé jako C. Becarria, F. M. Voltaire nebo Ch. S. Montesquieu požadovali nejen zákonné právo na život, ale požadovali

⁴ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.11-12, ISBN 078-80-8168-524-8

⁵ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Kompendium penologie*. Bratislava: Wolters Kluwe 2015, s. 10, ISBN 978-80-8168-282-7

i nezávislost soudců, proporcionalitu trestů a trestného činu se zachováním základní myšlenky trestu, jímž je výchova trestaného. Významnou osobnost z pohledu kriminologie je zakladatel moderní teorie trestu a penologie C. Beccaria, který ve svém díle *O zločinech a trestech* (*Die delitti e delle pene*) vysvětluje, že trest neznamena odplatu, ale má význam výchovný, odstrašující a ochranný. Většina myšlenek vycházejících ze zásady humanity a proporcionality byla včleněna do Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech z roku 1781, který jako první zrušil torturu, mrzačící tresty a trest smrti nahradil trestem dlouholetých nucených prací. Trest vězení se tak začal, dle zásad humanity, vnímat jako možnost nápravy a převýchovy odsouzeného.⁶

Pro České země měl zásadní vliv vývoj vězeňství v habsburské monarchii. Zde dochází již v roce 1850 k zestátnění soudnictví a vězeňství. Podle trestního zákona č. 117 z roku 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích byl odstupňován trest odnětí svobody na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Rozdíl v jednotlivých typech věznění spočíval zejména v možnosti stravování, odívání, poutání a zařazování do pracovních činností. Opět je zde patrná základní myšlenka na převýchovu odsouzeného. Všichni odsouzení byli povinni vykonávat přidělenou práci a nedostatečně vzdělaní odsouzení do věku 35 let museli docházet na školní vyučování.⁷

Zásadní změny se v českých zemích neudály ani po vzniku samostatné Československé republiky. *Po vzniku Československa bylo recepční normou z roku 1918/č.2 zákona č. 11/1918 Sb. z a n.) stanoveno, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti.*⁸ Uvedený právní dualismus byl na území Československa zachován až do roku 1950. V roce 1918 byl přijat zákon č. 562/1918 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. Jednalo se stěžejní zákon týkající se oblasti vězeňství.

Výkon trestu v Československu se tak podle nového zákona zajišťoval třemi formami výkonu trestu:

1) vězením,

⁶ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.16-17, ISBN 078-80-8168-524-8

⁷ *Historický vývoj vězeňství*, (online) dostupné na: <https://www.vscr.cz/vyvoj-vezenstvi>

⁸ GRIVNA, T., *Trestní právo hmotné*. In Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykovská univerzita: Brno, 2009, str. 559, přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>

- 2) žalářem,
- 3) trestnicí.⁹

V roce 1918 tak v Československu existovalo 6 mužských trestnic. Zde byli odsouzení k trestu odnětí svobody od 1 roku až na doživotí. Trestnice byly dále rozděleny na 2 trestnice pro prvotrestance a polepšitelné. Dále 2 trestnice pro recidivisty a nepolepšitelné trestance. Věznice Mírov byla určena jako trestnice pro choré a invalidní trestance. V Řepích u Prahy byla zřízena ženská trestnice s oddělením pro mladistvé. Tresty žaláře byla vězeňská zařízení při krajských soudech a vykonávaly se zde tresty žaláře od 6 měsíců do 1 roku. Na výkon trestu pro mladistvé sloužily polepšovací zařízení.¹⁰

Systém Československého vězeňství zůstal v základu zachován i po rozpadu Československé republiky a vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Veřejná správa se v Českých zemích podřídila vojenským úřadům. V jednotlivých věznicích a trestnicích existovalo tak souběžné vedení české a německé. České protektorátní vedení většinou zajišťovalo činnosti související s provozem věznic. Německé říšské vedení pak zajišťovalo využívání věznic a trestnic pro potřeby vyšetřování a vazebních účelů. Celkově bylo na území protektorátu 304 věznic při okresních soudech, 16 věznic při trestních soudech krajských a 3 ústavy (Řepy, Plzeň, Valdice). Přestože se vězeňství v době protektorátu omezovalo, osoby, které byly podezřelé z protiríšské činnosti, byly umísťovány v táborech a věznicích čistě nacistické povahy. Nacistická správa začala též se samostatným vytvářením nebo alespoň úpravou stávajícího stavu na vězeňské objekty. Celkem bylo během okupační správy vybudováno 2125 vězeňských zařízení (v Čechách 1595 a na Moravě 451 objektů). Dle velikosti, kapacity a účelu se dělily na policejní věznice, vyšetřovací věznice, trestní tábory, tábory pro osoby umístěné do zajišťovací vazby, internační tábory pro občany nepřátelských zemí, zvláštní tábory pro privilegované osoby, útvary koncentračních táborů, pracovní tábory, společné pracovní tábory pro cizince s rodinami, zajatecké tábory pro válečné zajatce, tábory nucených prací pro uprchlíky, trestní zajatecký tábor pro nepolepšitelné válečné zajatce, cikánský tábor, židovský tábor, tábory k výkonu nucených prací.¹¹

⁹ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.19 , ISBN 078-80-8168-524-8

¹⁰ *Historický vývoj vězeňství*, (online) dostupné na: <https://www.vscr.cz/vyvoj-vezenstvi>

¹¹ KÝR, A. Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice. *Historická penologie*, č. 1/2008, s 27-36

Ukončení druhé světové války znamenalo obnovu Československé republiky. Součástí obnovy československého aparátu byla i obnova správy vězeňství. Významným dekretem se stal ústavní dekret presidenta republiky č. 11/1944 ze dne 3.srpna 1944 o obnovení právního pořádku, pomocí kterého byl převzat původní předválečný právní řád do obnoveného státu. Přestože se vězeňství právně sladilo s původním stavem, faktická situace byla odlišná. Významný vliv na směřování vězeňství mělo ideologické směřování lidově demokratického státu. Povahu doby dokreslovaly nové skutkové podstaty trestných činů a zavádění nových trestů.¹² Charakteristickým prvkem vězeňství byly *retribuční vězni*. Jednalo se o nacistické zločince a zrádce. Základním kamenem pro vznik retribučních soudů a vězeňství byly dekrety presidenta republiky, zejména tzv. velký retribuční dekret presidenta Beneše ze dne dne 19. června 1945 , dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a pomahačů.¹³ Tito byli souzeni a v drtivé většině případů i odsouzeni lidovými soudy, které většinou směřovaly k popravě popřípadě umístění do výkonu trestu do Valdic nebo do věznice Mírov. Zároveň byly na území Čech dekretem presidenta republiky č. 126/1945 Sb., vytvořeny zvláštní pracovní oddíly pro výkon nucených prací.¹⁴

Politické změny po roce 1948 dopadly na stav společnosti a její směřování do budoucna. Pro vězeňství je významné, že v roce 1948 se zákonem č. 321/1948 Sb., zřídil veřejný, ozbrojený a jednotně organizovaný Sbor uniformované vězeňské stráže. Vězeňství od soudní moci bylo odděleno zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.¹⁵ V souvislosti s přijetím zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, došlo k nové kategorizaci vězňených osob na vězně protistátní, charakteristický prvek dobového vězeňství.¹⁶ V roce 1953 byl vydán Řád nápravných zařízení, který stanovil strukturu nápravných zařízení podle vzoru Sovětského svazu. Podle uvedeného vzoru se nápravná zařízení členila na 6 typů podle stupně střežení. Odsouzení byly zařazováni do jednotlivých typů věznic dle povahy a závažnosti trestného činu. Podmínky výkonu trestu se měnily

¹² BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha:Leges , 2020, s.31-33, ISBN- 978-80-7502-408-4

¹³ KÝR, A. Vězeňství. In: SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: A. Čeněk, 2016, s.201

¹⁴ BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha:Leges , 2020, s.33-34, ISBN- 978-80-7502-408-4

¹⁵ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.31, ISBN 078-80-8168-524-8

¹⁶ BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha:Leges , 2020, s.35 , ISBN- 978-80-7502-408-4

podle rozdělení do čtyř kvalifikačních skupin a pro zařazení do jednotlivých skupin byl rozhodující třídní původ a povaha trestného činu. V Leopoldově, Valdicích, Plzni a Pardubicích bylo zřízeno zvláštní oddělení pro umístění zvláště nebezpečných odsouzených.¹⁷ Od roku 1948 dochází k velké výstavbě nápravně výchovných táborů, které představovali značnou část nápravných zařízení. O umístění do nápravně výchovně pracovního tábora rozhodovaly komise, které byly zřízeny při krajských národních výborech. *Prvním veřejným a otevřeným vystoupením na podporu zřízení TNP byla zpráva organizace KSČ v pražském kraji, která navrhla kromě pracovních táborů také odnětí živností, bytů a motorových vozidel šmelinářům a rozvratníkům. Toto stanovisko bylo údajně podepřeno „resolucemi dělnictva z celé republiky, které žádaly nejostřejší postup proti škůdcům lidově-demokratické republiky.*¹⁸ Komise s oprávněním uložit trest výkonu nucených prací na dobu od 3 měsíců do dvou let existovaly až do roku 1950.

Tábory nucených prací, co do rozsahu významná součást československého vězeňství, se dělily podle dvou kritérií:

1. Podle tělesných predispozic odsouzených
 - těžká práce – práce v dolech, hutích,
 - normální práce - práce v lomech, vápenkách a stavebních podnicích,
 - pomocné práce,
 - snadné práce – práce v zemědělských podnicích.
2. Podle sociálního původu osoby a druhu protiprávního jednání,
 - tábory pro mladistvé,
 - tábory pro ženy,
 - tábory určené pro politické delikventy,
 - tábory pro těžbu uranu.¹⁹

Přestože netrestní nucené práce zaznamenaly v daném období velký rozmach, jejich význam začal záhy klesat a v relativně krátkém období účel táborů směřoval k jiným cílům. Od roku 1951 se tábory nucených prací označovaly jako přechodná nápravná zařízení. K jejich úplnému zániku dochází na základě zákona

¹⁷ Zdroj: Vězeňská služba ČR, dostupné na www.vscr.cz

¹⁸ VACEK,E. Politický vývoj zákona o táborech nucené práce (TNP). *Historická penologie*, č. 2/2008, s. 58

¹⁹ VACEK,E. Politický vývoj zákona o táborech nucené práce (TNP). *Historická penologie*, č. 2/2008, s. 59-65

č. 102/1953 Sb.²⁰ Amnestií prezidenta republiky ze dne 4. května 1953 bylo propuštěno 15379 odsouzených. Amnestie se rovněž týkala 4035 vězňů z ostravských pracovních táborů. Velká část vězeňských zařízení se stává nepotřebných a dochází k jejich zrušení. Nástin možné humanizace českého vězeňství byl od roku 1953 přerušen nastavením sovětského směru vězeňství založeného na přísných podmínkách výkonu trestu pro politické vězně.²¹

Chody ve vězeňství přirozeně reagovaly na změnu vnitropolitických poměrů a tak po roce 1960 lze v českém vězeňství zaznamenat posun směrem k humanizaci vězeňství a přijímání nových nadnárodních trendů. 1.8.1965 vstoupil v účinnosti zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve kterém již byla promítnuta Minimální standardní pravidla.²² Do centra pozornosti se tak dostává požadavek na výchovu odsouzeného. Z tohoto důvodu začali být do Sboru nápravní výchovy přijímáni i pedagogové, sociální pracovníci a psychologové. Ústava z roku 1960 zakotvila zásadu zákonnosti výkonu trestu. Výkon trestu byl realizován v ústavech, členěných do tří kategorií podle odsouzených:

1. odsouzení z řad dělníků,
2. odsouzení z řad protispolečenských živlů,
3. odsouzení z řad třídních nepřátel.

Odsouzení byli k výkonu trestu zařazováni do tří nápravněvýchovných skupin, zpravidla diferencované podle závažnosti spáchaného provinění. Do první skupiny byly zařazovány osoby odsouzené za méně závažné trestné činy. Druhou skupiny tvořily osoby odsouzené za závažnější trestné činy, které v posledních deseti letech spáchaly úmyslný trestný čin. Do poslední třetí skupiny byly zařazovány osoby odsouzené pro nejzávažnější trestné činy a činy proti republice.

Od 1. ledna 1969 dochází k reformě vězeňství zákonem č. 173/1968 Sb., jenž změnil a doplnil zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V důsledku nového federativního uspořádání vězeňství začal na území Čech narůstat počet vězněných osob. Kapacity stávajících zařízení byly nedostatečné a bylo nutné opět

²⁰ HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. *Historická penologie*, č. 1/2015, s. 52-63

²¹ KAFKOVÁ, A. Cesta ke vzniku generálního ředitelství VS ČR 1865-1965. *Historická penologie*, č. 1/2010, s. 22

²² Standardní minimální pravidla byla vydána formou doporučení všem vládám členských států Organizace spojených národů (dále OSN). Jejich účelem není popis detailního modelového systému fungování vězeňských zařízení.

obnovit dříve uzavřené objekty. V 70 letech dochází k výstavbě nových vězeňských zařízení. I přes zahájenou přestavbu a výstavbu přeplněnost a nedostatečná kapacita vězeňských objektů se stává charakteristickým prvkem českého vězeňství v 70. a 80. letech 20. století. S ohledem na uvedenou přeplněnost tak vyznívají nenaplněné snahy o personální obměnu vězeňského personálu a zavádění nových výchovných metod do procesu převýchovy.²³

2.1 Systémové změny českého vězeňství po roce 1989

Změnu vnitropolitické situace po listopadu 1989 sledovala s napětím většina odsouzených s nadějí brzkého propuštění. Na novou situaci reagovali odsouzení vznesením velkého množství požadavků z nichž nejzásadnější se týkaly změny systému vězeňství a požadavku všeobecné amnestie. Dne 8.12.1989 byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky Gustáva Husáka, která se však týkala jen velmi úzkého okruhu adresátů odsouzených k trestu odnětí svobody pro spáchání trestných činů proti republice podle Hlavy I. tr. zákona. 24.12.1989 propukly ve většině nápravně výchovných ústavech (dále jen NVÚ) rozsáhle nepokoje odsouzených. Vygradovala tak dlouhodobá nespokojenost odsouzených s chováním vězeňského personálu, nespokojenost se stravováním, hygienou, pracovními podmínkami a ubytováním. Na podporu svých požadavků odsouzení odmítali dodržovat stanovený řád, držely hladovku, vyvolávali nepokoje, vyvěšovali z oken transparenty a zapalovali matrace. Na vyhrocenou situaci reagoval náčelník správy Sboru nápravné výchovy plk. Jaroslav Konečný vyhlášením úplné pohotovosti což již tak napjatou situaci více zdramatizovalo. U příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky byla dne 1.1.1990 vyhlášena amnestie v nezvyklém rozsahu. Ve dnech 2.-3.1.1990 bylo propuštěno celkem 775 obviněných a 3.836 odsouzených. K 8.1.1990 bylo propuštěno celkem 12.382 obviněných a odsouzených a k 21.1.1990 bylo propuštěno celkem 15.392 obviněných a odsouzených. Přestože cílem propouštějících okresních soudů bylo provádět propouštění co nejrovnoměrněji, nebylo vždy možné vytyčeného záměru dosáhnout. Souběžně probíhaly snahy o zlepšení podmínek výkonu trestu odnětí

²³ BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha: Leges , 2020, s.45-52 , ISBN- 978-80-7502-408-4

svobody. Výsledkem byla aplikace nových ustanovení, směřujících k rozšíření práv odsouzených. Příkladem může být zkrácení intervalu dopisování, návštěv a přijímání balíčků. Došlo k obnovení pastorační činnosti ve vězeňských zařízení.²⁴ Po prvních dvou letech, kdy musely být zejména tlumeny nepokoje a vzpoury, dochází k postupnému zavádění výrazných změn v zacházení s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. *Průběžně došlo proto nejprve k porovnání Standardních minimálních pravidel OSN při zacházení s vězni a duchu a literě Evropských vězeňských pravidel s vězeňskou legislativou a posléze k jejich přímé aplikaci.*²⁵ Hmatatelným důkazem nastaveného trendu bylo přijetí novely zákona č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a dále zákona ČNR ze dne 17 listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, č. 555/1992 Sb. vrcholícím výsledkem snahy bylo přijetí zcela nového zákona o výkonu vazby č.293/1993 Sb. Změny ve společnosti, zejména devalvace dosud zažitých hodnot a rozsah materiálních rozdílů ve společnosti jsou jen základní kriminogenní faktory enormního nárůstu kriminality po roce 1989. Po rozsáhlé amnestii dochází k opětovnému naplnění vězeňských zařízení. K naplnění věznic docházelo za kritického personálního podstavu Sboru nápravné výchovy.²⁶ K dosažení cílů směřujících k souladnému vězeňství s nadnárodními trendy byla zpracována Koncepce vězeňství ČR, která definovala hlavní problémy soudobého vězeňství a předložila možnosti jejich řešení do budoucna. Jako základní problémy vězeňství po roce 1989 byly ustanoveny nedostatečná materiální základna vězeňství v ČR, nevyhovující objekty, nevhodná územní dislokace, přeplněnost objektů, neexistence objektů pro volnočasové aktivity nedostatečně zpracovaný penitenciární systém. Za nedostatečný byl také označen systém současného technického zabezpečení vězeňských objektů a odborná úroveň vězeňského personálu. Z optiky transformace vězeňského systému lze za přelomový označit rok 1992 kdy došlo ke zrychlení a prohloubení procesu transformace a přiblížení českého vězeňství na úroveň vězeňských systémů západních států.²⁷

²⁴ KÝR, A. Vývoj situace ve vězeňství po 17.listopadu 1989. *Historická penologie*, č. 3/2005 s.2-3

²⁵ VACEK, E. Stručný nástin vývoje vězeňství od roku 1989 do roku 1995. *Historická penologie*, č. 1/2004, s.10

²⁶ Ze SNV bylo z rozmanitých důvodů po listopadu 1989 uvolněno přes 1 500 osob. Všichni příslušníci museli předstoupit před prověřkovou komisi, které posoudily jejich odbornou a morální způsobilost. Po skončení prověrek chybělo do plánovaného počtu tabulkových míst přes 500 osob.

²⁷ VACEK, E. Stručný nástin vývoje vězeňství od roku 1989 do roku 1995. *Historická penologie*, č. 1/2004, s.10-12

2.2 Vězeňství po vzniku samostatné České republiky v roce 1993

Klíčový milník rozdělení Československa na dva samostatné státy významně zasáhl do všech oblastí života. Otázky vězeňství se tak zúžili výhradně vězeňských zařízení v Česku. Velmi brzo po rozdělení byla samostatnou Českou republikou přijata Evropská vězeňská pravidla. Na rozdíl od Slovenska, byly v České republice zachovány, za podmínek potřebné novelizace, trestněprávní předpisy. Původní právní úprava byla ponechána i v oblasti výkonu trestu odnětí svobody a vazby. V listopadu 1993 byl přijat zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby v České republice v doprovodu vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 109/1994 Sb., která stanovila řád výkonu vazby. V roce 1999 došlo k přijetí zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Od 1 ledna 1993 došlo také zákonem č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážci České republiky k přetransformování Sboru nápravné výchovy na Sbor vězeňské služby České republiky. Diferenciace výkonu trestu odnětí svobody byla členěna na základě kriminologické charakteristiky trestného činu k výkonu trestu v ústavech, rozdělených na čtyři stupně střežení:

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

Ke dni reorganizace Vězeňské služby ČR bylo na území České republiky celkem 33 vazebních věznic a věznic a dva ústavy pro mladistvé.²⁸ Souhrnně lze konstatovat, že po roce 1993 se české vězeňství oprostilo od politických vlivů a plně kopíruje linii moderních trendů vězeňských systémů západních demokracií.

²⁸ BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha: Leges, 2020, s.63-68, ISBN- 978-80-7502-408-4

3. SOUČASNÝ STAV ČESKÉHO VĚZEŇSTVÍ

Lze konstatovat, že vězeňství v ČR v současné době zcela odpovídá představě moderního západoevropského modelu vězeňství. Trest odnětí svobody není již jen represivním řešením, ale velmi významným prvkem je snaha o nápravu a převýchovu odsouzeného. Svě pevné místo v prioritách výkonu trestu zaujala individuální i generální prevence, která se snaží eliminovat projevy recidivy. Z vězeňství byly odstraněny poslední militarizační prvky. Vězeňství pracuje s moderními trendy v přístupu k odsouzeným v oblasti psychologie a pedagogiky. Současné české vězeňství reaguje na požadavky diferenciací a vytváří různá oddělení v rámci všech typů věznic.²⁹ Změnou zákona č. 58/2017 Sb., se s účinností od 1.10.2017 nepodmíněný trest odnětí svobody vykonává diferencovaně ve věznicích s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou. V ČR je 35 věznic, z toho 10 vazebních věznic a 2 ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Věznice se fundamentálně dělí podle míry a způsobu vnějšího střežení na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dále dělí podle stupně zabezpečení na oddělení:

- a) s nízkým stupněm zabezpečení,
- b) se středním stupněm zabezpečení,
- c) s vysokým stupněm zabezpečení.³⁰

²⁹ BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha: Leges, 2020, s.66, ISBN- 978-80-7502-408-4

³⁰ § 12a odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Tabulka č. 1 – seznam věznic³¹

VAZEBNÍ VĚZNICE	VĚZNICE	ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE
Brno	Bělušice	Opava
České Budějovice	Břeclav	Brno
Hradec Králové	Ostrov	
Liberec	Pardubice	
Litoměřice	Heřmanice	Plzeň
Olomouc	Horní	Slavkov
Ostrava	Příbram	
Praha Pankrác	Jiřice	Rapotice
Praha Ruzyně	Karviná	
Teplice	Rýnovice	
	Kuřim	Valdice
	Mírov	
	Nové Sedlo	
	Odolov	
	Vinařice	
	Všehrdy	Znojmo
	Opava	Oráčov
	Kynšperk nad Ohří	
	Stráž pod Ralskem	
	Světlá nad Sázavou	

Aktuálním tématem současného vězeňství je přeplněnost jednotlivých věznic. Ke dni 1.9.2021 bylo vězněno celkem 18848 osob.³² Počet odsouzených k 31.12.2020 byl 17612 osob³³, kdy celkové počty odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody od roku 2017 částečně klesají.

³¹ Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR

³² Týdenní statistické hlášení Vězeňské služby ČR, dostupné na www.vscr.cz

³³ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

Tabulka č.2 – celkové počty odsouzených v letech 2015-2020 (k 31.12.)³⁴

ROK	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POČET ODSOUZENÝCH	18 550	20 501	20 271	19 677	19 155	17 612

Dominující převahu vězeňské populace tvoří muži. Z celkového počtu 17 612 odsouzených ke dni 31.12.2019 bylo 16 152 mužů a 1 460 žen.

Z hlediska státní příslušnosti lze říci, že ke dni 31.12.2020 bylo 91,7 % vězňených osob občanů České republiky a 8,3% vězňených osob jsou cizí státní příslušníci.

Tabulka č. 3 - Odsouzení dle státní příslušnosti (k 31.12.2019)³⁵

ODSOUZENÍ	ČESKÁ REPUBLIKA	CIZÍ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST
<i>Muži</i>	15 028	1 124
<i>Ženy</i>	1 397	63
<i>Celkem</i>	16 425	1 187

Vězeňská služba české republiky byla zřízena zákonem České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky. Dle § 1 a 2 tohoto zákona je Vězeňská služba ozbrojeným bezpečnostním sborem, který zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanovené tímto zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Úkoly Vězeňské služby jsou vymezeny § 2 odstavec 1. zákona o Vězeňské a justiční strážci České republiky. Základ personálu představují příslušníci Vězeňské služby, kteří jsou ve služebním poměru příslušníka bezpečnostního sboru dle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Občanští zaměstnanci Vězeňské služby ČR (dále jen VS ČR) jsou v pracovněprávním vztahu podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

³⁴ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

³⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

K 31.12.2020 VS ČR evidovala celkem 11 318 zaměstnanců kdy z celkového počtu tvořili příslušníci 61.8 % a občanští zaměstnanci 38,2 %. Většinu příslušníků VS ČR tvoří muži (86,03%).³⁶

Na základě činnosti Pracovní skupiny pro Koncepti vězeňství do roku 2025³⁷ vznikl koncepční materiál, jímž je koncepce vězeňství do roku 2025 (dále jen „ Koncepce 2025“). Výjimečnost této koncepce, v porovnání s předchozím koncepčním materiálem, lze spatřovat v širším pojetí vězeňství, neomezeném pouze na Vězeňskou službu.³⁸ Jako prioritní cíle si Koncepce 2025 stanovila zvýšení skutečné zaměstnanosti, vyřešení otázky zdravotnictví ve vězeňství, efektivní náplň programů zacházení, potlačení závislostí vězňů a využití nástrojů proti vysoké recidivě.³⁹

Vězeňská služba ČR tak v současné době dodržuje mezinárodní standardy vězeňství kdy si je vědoma současných rizik mezi nimiž zaujímá významné postavení kriminality odsouzených osob, která je stěžejním tématem této práce.

³⁶ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020, s.26

³⁷ V pracovní skupině působilo přibližně 50 odborníků z Vězeňské služby ČR, Probační a mediační služby ČR, Ministerstva spravedlnosti, akademických pracovníků, státních i nestátních organizací.

³⁸ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.105, ISBN 978-80-7552-163-7

³⁹ Koncepce vězeňství do roku 2025. Dostupné z : www.vscr.cz, s. 3-5

4. TREST ODNĚTÍ SVOBODY

Protože téma práce se týká trestné činnosti vězňených osob je pro stanovené mantinely předkládané práce stěžejní nepodmíněný trest odnětí svobody a výkon tohoto trestu. Následující část práce bude věnována pouze této formě trestu. Téma bude dále zúženo, v souladu s cíli práce, pouze na výkon trestu odnětí svobody za trestné činy dospělých osob.

*Trestem rozumíme zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, ne němž lpi vina, spočívá v právní újmě a ta je pachatelem činu pociťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.*⁴⁰ V historickém kontextu lze vydefinovat dvě základní koncepce pojetí trestu. Teorie absolutní vycházející z myšlenky, že se trestá, protože bylo spáchané zlo a teorie relativní vycházející z myšlenky, že se trestá aby nebylo páchané zlo. Teorie absolutní tak vychází z filozofie indeterminismu, která předpokládá pachatelovo svobodné a rozhodné jednání ke spáchání trestného činu. Pachatel tak vědomě a ze své svobodné vůle přistupuje ke spáchání trestného činu s tím, že bude potrestán. Oproti tomu teorie relativní vidí smysl trestu v preventivní rovině, tedy ve snaze zabránit budoucímu páchání trestných činů. Postupem doby dochází v oblasti ukládání trestů k prosazování smíšené teorie, která se snaží z obou koncepcí vybrat pozitivní znaky a tyto spojit v ucelený celek.⁴¹ Trest odnětí svobody v dnešní podobě zaujímá v systému trestních sankcí dominantní pozici již od osmnáctého století. Od poloviny dvacátého století se objevuje nový trend v přístupu k trestu odnětí svobody a snaha nalézt vhodné alternativy k trestu odnětí svobody v souladu s myšlenkou tzv. restorativní justice.⁴²

Základním pojmovým znakem trestu je způsobení újmy určité osobě kdy újmu je třeba chápat jako významný zásah do občanských práv a svobod. Preventivní teorie trestu se zde projevuje v pohrůzce trestu, jehož uložení a výkon má pachatele a ostatní občany odvracet od páchání trestných činů. Za neméně významný je nutno považovat i druhý pojmový znak trestu, kterým je veřejně

⁴⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5.* vydání. Praha: Leges, 2016, s. 387, , ISBN 978-80-7502-236-3

⁴¹ NAVRÁTILOVÁ, J. In. JELÍNEK, J a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5.* vydání. Praha: Leges, 2016, s. 388-390, ISBN 978-80-7502-236-3

⁴² KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.1-2, ISBN 978-80-7552-163-7

vyslovené sociálně etické odsouzení pachatele a jeho činu. Sociálně etickým odsudkem činu deklaruje solidaritu společnosti s obětí trestného činu a vyjadřuje nesouhlas s pachatelovo jednáním. Trest lze uložit pouze za spáchaný trestný čin jeho pachateli a pouze na základě zákona. Trest je tak vždy právním následkem spáchaného trestného činu, který může postihnout jen pachatele trestného činu.⁴³

Jako základní pojmové znaky trestu můžeme stanovit:

- *jde o prostředek státního donucení,*
- *lze jej uložit výlučně pachateli trestného činu,*
- *tresty ukládají výhradně soudy,*
- *trestem je pachateli trestného činu způsobena újma.*⁴⁴

Účel trestu se v průběhu století měnil v souladu s přeměnou a vývojem společnosti. Tresty se vždy ukládaly jako určitá forma odplaty za spáchaný čin, měly zabránit páchání další trestné činnosti, působit jako odstrašující prvek ve společnosti a působit výchovně na pachatele činu. V každé období vývoje společnosti se však vždy kladl důraz na jiný aspekt trestu. S účelem trestu, tak jak ho vnímáme dnes, se lze poprvé setkat v době osvícenství. Jako základní myšlenka účelu trestu se v daném období dostává do popředí snaha o převýchovu pachatele a jeho vedení k řádnému životu. Současně se profiluje potřeba odstrašit zbytek obyvatelstva od páchání trestné činnosti. Účel trestu v době osvícenství je tak téměř totožný se současným chápáním účelu trestu.⁴⁵

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen tr. zákoník) výslovně nevyjadřuje v žádném ze svých ustanovení účel trestu a jeho vymezení přenechává soudní judikatuře a právní teorii.⁴⁶ Ústavní soud tak v nálezu ÚS 47/1998-n konstatoval, že smyslem a účelem trestu je v nejobecnějším smyslu ochrana společnosti před kriminalitou. Trest v sobě spojuje jak prvky trestní represe a prevence vůči pachateli, tak obsahuje i prvky výchovného působení na ostatní členy

⁴³ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s. 417-419

⁴⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. In JELÍNEK, J a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 391, ISBN – 978-80-7502-236-3

⁴⁵ TITTOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.78, ISBN 078-80-8168-524-8

⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s. 412, ISBN-978-80-7400-178-9

společnosti. Přestože trestní zákoník nemá výslovné ustanovení o účelu trestu, lze tyto dovodit z obecných ustanovení o ukládání trestních sankcí dle § 37 a 38 trestního zákoníku a obecných zásad pro ukládání trestů dle § 39 – 45 trestního zákoníku.⁴⁷ Mezi základní zásady trestání vycházející z uvedeného pojetí lze zařadit:

- zásadu zákonnosti,
- zásadu přiměřenosti,
- zásadu individualizace použitých sankcí,
- zásadu personality sankce,
- zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele
- zásadu humanity.⁴⁸

České právo, jak již bylo uvedeno výše, je založeno na smíšené teorii trestání na jejichž principech lze definovat základní účel trestu, kterým je:

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů,
- zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti,
- vychovávat odsouzeného k tomu aby vedl řádný život,
- výchovně působit na ostatní členy společnosti.⁴⁹

Ochrana společnosti před pachateli trestných činů je základní a nejdůležitější úlohou trestního práva. Ochranná funkce trestů má zajistit efektivní ochranu společnosti před pachateli trestných činů a před kriminalitou obecně.⁵⁰

Zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti je další ze základních požadovaných účelů trestů. Zabránit pachateli v další trestné činnosti lze buď přímo fyzickým znemožněním určitého jednání nebo vytvořením určitých zábran, které takové jednání ztíží. Nejefektivnějším prostředkem zabránění dalšího páchání

⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. *Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s. 413, ISBN-978-80-7400-178-9

⁴⁸ JELÍNEK, J. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 391-392, ISBN – 978-80-7502-236-3

⁴⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 393, ISBN – 978-80-7502-236-3

⁵⁰ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológiá*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.80, ISBN 078-80-8168-524-8

trestné činnosti se obecně jeví uvěznění pachatele. Jak však bude v dalších částech předložené práce zpracováno, efektivita tohoto účelu není vždy absolutní a některé osoby ve výkonu trestu se dále dopouští trestné činnosti.

Výchova pachatele k řádnému vedení života představuje složitou problematiku nápravného a socializačního charakteru. Fundamentálním cílem je docílit toho aby pachatel již nepáchal trestnou činnost a plnohodnotně se zapojil do společnosti. Trest by tak v této formě nápravy měl prioritně vytvářet podmínky a předpoklady pro převýchovu pachatele. K dosažení tohoto cíle lze využít některé pozitivní přístupy kdy nejefektivnější se dosud jeví uložení podmíněného trestu odnětí svobody. Výchovně však působí i prostředky penitenciální péče v rámci výkonu trestu odnětí svobody.⁵¹

Generální prevencí označujeme *výchovné působení na ostatní členy společnosti*, jež se prostřednictvím trestního zákoníku uskutečňuje zejména prevencí individuální. Pokud se pachateli trestného činu uloží spravedlivý trest, má to jistě pozitivní efekt na vnímání ostatních členů společnosti. Trest zde ve vztahu do společnosti vystupuje jako neodvratný následek za protiprávní jednání a zároveň upozorní na nebezpečnost páchání trestné činnosti. ⁵² *Hlediska účelu trestu, individuální a generální prevence, tvoří jednotu a musí se vzájemně doplňovat a podmiňovat.*⁵³

Ustanovení § 52 trestního zákoníku podává taxativní výčet druhů trestů jež nelze žádným způsobem rozšiřovat a zároveň vytváří určitý systém trestů. Uvedené ustanovení trestního zákoníku tak podává taxativní výčet jednotlivých druhů trestů, které lze uložit dospělým pachatelům.

Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce
- d) propadnutí majetku,

⁵¹ TITLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s.81, ISBN 078-80-8168-524-8,

⁵² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 393-394, ISBN – 978-80-7502-236-3

⁵³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s 394, ISBN – 978-80-7502-236-3

- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztráta vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.⁵⁴

Za splnění zákonných podmínek, lze pachateli trestného činu uložit jakýkoli druh taxativně uvedeného trestu. Trestní zákoník umožňuje uložit převážnou většinu trestů jak samostatně, tak v kombinaci s jiným druhem trestu. Výjimku tvoří pouze trest ztráty vojenské hodnosti a ztráty čestných titulů a vyznamenání. Obecně lze konstatovat, že systém trestů sleduje snahu zajistit jak nápravu pachatele, tak ochranu společnosti před pachateli trestných činů čímž se výrazně uplatňuje samotný účel trestu.⁵⁵

Výše stručně popsaný systém trestů je tvořen dvěma subsystemy. Tresty pravidelné, jak uvedeno výše, taxativně prezentuje § 52 odst. 1 tr. zákoníku. Druhý subsystem představují tresty výjimečné definované v § 54 tr. zákoníku.⁵⁶ Trest odnětí svobody je dle § 52 odst. 1 tr. zákoníku jedním druhem trestu kdy samotný výčet jednotlivých typů trestu odnětí svobody blíže specifikuje § 52 odst. 2 a 3 tr. zákoníku. Dle uvedeného se trestem odnětí svobody rozumí:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
- b) podmíněné odsouzení,
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Specifickým podsystémem trestu odnětí svobody dle § 54 tr. zákoníku je výjimečný trest.⁵⁷

⁵⁴ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 52 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář* . 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s. 616-627

⁵⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.41, ISBN 978-80-7552-163-7

⁵⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář* . 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s. 627

4.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Protože téma práce se týká trestné činnosti osob vykonávajících trest odnětí svobody je pro stanovené mantinely předkládané práce stěžejní nepodmíněný trest odnětí svobody a výkon tohoto trestu. Následující část práce bude proto věnována pouze této formě trestu. Téma bude dále zúženo, v souladu s cíli práce, pouze na výkon trestu odnětí svobody za trestné činy dospělých osob jehož základní popisné determinanty budou popsány v následující části práce.

Nepodmíněný trest odnětí svobody se vyznačuje třemi znaky, vzájemně souladnými, které danou formu trestu charakterizují jako univerzální, nejpřísnější a v určitých případech nezastupitelnou.

Univerzálnost nepodmíněného trestu odnětí svobody je projevena přítomností uvedeného trestu v každé skutkové podstatě ve zvláštní části trestního zákona. Dalším výrazným znakem univerzálnosti nepodmíněného trestu odnětí svobody je možnost jeho uložení za každý trestný čin a kterémukoli dospělému pachateli.

Nepodmíněný trest odnětí svobody představuje nejzávažnější zásah do širokého okruhu základních práv a svobod jedince a je tedy trestem *nejpřísnějším*. Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody tak představuje pro jedince jednak dočasnou ztrátu osobní svobody a souběžně zakládá povinnost podrobit se určitému stanovenému režimu. Zároveň s tímto omezením svobody a vznikem povinností nepodmíněný trest odnětí svobody vylučuje jedince z širokého okruhu práv a svobod. Omezení některých práv a svobod přímo vyplývá z ustanovení § 27 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ZVTOS). Pro svou přísnost je, v duchu zásady přiměřenosti sankcí a ekonomie trestní represe, možné používat nepodmíněný trest odnětí svobody až jako poslední možnost *ultima ratio*.⁵⁸ Jedná se o princip, který je přímo vyjádřen v trestním zákoníku jako požadavek subsidiarity přísnější sankce v § 38 odst. 2.⁵⁹ Určitou výjimečnost nepodmíněného trestu odnětí svobody jako nejpřísnější formy trestu zakotvuje též § 55 odst. 2 tr. zákoníku. Dle uvedeného ustanovení v případě trestných činů u nichž horní hranice

⁵⁸ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.41-42, ISBN 978-80-7552-163-7

⁵⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.428. ISBN-978-80-7400-109-3

trestní sazby nepřevyšuje pět let lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.

Nezastupitelný je nepodmíněný trest odnětí svobody, i přesto že současná trestní politika otevírá prostor k alternativnímu trestání. V případě určitého okruhu pachatelů nelze docílit eliminaci deviantního chování jinou cestou než jejich zákonnou izolací prostřednictvím nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁶⁰

4.2. Výše trestu

V trestním zákoníku je trest odnětí svobody v § 55 odst. 1 stanoven jednak nejvyšší obecně přípustnou hranicí trestu odnětí svobody nejvýše na dvacet let a jednak trestními sazbami stanovenými u jednotlivých skutkových podstat. Překročení nejvyšší, tedy dvacetileté, horní hranice trestu odnětí svobody je možné pouze ve výjimečných případech. Dle § 55 odst. 2 tr. zákoníku může horní hranice trestní sazby po zvýšení podle odstavce 1 převyšovat i dvacet let. V případě výjimečného trestu nesmí horní hranice nad dvacet až třicet let převyšovat třicet let. Trestní zákoník zná pouze tři případy, kdy lze uvedenou hranici překročit:

- jsou-li splněny podmínky pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 tr. zákoníku,
- jde-li o výjimečný trest podle § 54 tr. zákoníku,
- při ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny.⁶¹

Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody upravuje trestní zákoník v ustanovení § 59, které koncipuje zpřísnění trestního postihu nejzávažnějších případů recidivy, jakožto obecně přitěžující okolnosti. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody předpokládá opětovné spáchání zvláště závažného zločinu totožným pachatelem za předpokladu, že pachatel v minulosti již spáchal zvláště závažný zločin a byl za tento pravomocně uznán vinným. Dále je podstatné, že pachatel spáchal daný zvláště

⁶⁰ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.42-44, ISBN 978-80-7552-163-7

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s 401-402

závažný zločin opět po předchozím potrestání a závažnost opětovně spáchaného zvláště závažného zločinu je, vzhledem ke všem okolnostem, vysoká.⁶²

Podle § 107 se považuje za pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny takový pachatel, který spáchal úmyslný trestný čin:

- a) jako člen organizované zločinecké skupiny,
- b) vědomě se členem organizované zločinecké skupiny nebo
- c) v úmyslu napomáhat organizované zločinecké skupině.⁶³

Definicí jednotlivých forem účasti na činnosti organizované skupiny tr. zákoník pokrývá jakýkoliv způsob participování pachatele na činnosti organizované zločinecké skupiny.⁶⁴ Legální definici organizované zločinecké skupiny podává ustanovení § 219 tr. zákoníku, dle které je organizovaná zločinecká skupina společenstvím více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřená na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.⁶⁵ Obligatorním důsledkem označení pachatele soudem jako pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny je povinnost soudu vyměřit takovému pachateli trest odnětí svobody dle ustanovení § 108 tr. zákoníku. Soud horní hranici příslušné trestní sazby zvýší o jednu třetinu a pachateli musí uložit trest odnětí svobody v horní polovině takto zvýšené trestní sazby. Omezení horní hranice ukládaného trestu definovaného v § 108 odst.2 tr. zákoníku je souladné s výjimkou dle § 55 odst.1 tr. zákoníku⁶⁶, tedy horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody může po zvýšení převyšovat dvacet let. Při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let nesmí horní hranice převyšovat třicet let.⁶⁷ V rámci zvýšené trestní sazby dle ustanovení § 108 odst. 1 tr. zákoníku je možné v souladu s ustanovením § 58 tr. zákoníku

⁶² ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. *Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.702-707

⁶³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. *Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.1103

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. *Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.1103, , ISBN-978-80-7400-109-3

⁶⁵ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb.,trestní zákoník, § 129 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. *Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.1106-1109, ISBN-978-80-7400-109-3

⁶⁷ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb.,trestní zákoník, § 108 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

mimořádné snížení trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (blíže níže).

Výjimečný trest je poslední výjimkou z ukládání trestu odnětí svobody maximálně na dvacet let. Je koncipován jako krajní forma ochrany společnosti a jednotlivce před mimořádným kriminálním jednáním. V trestním zákoně č. 140/1960 Sb. plnil tuto funkci výjimečného trestu trest smrti. Tento byl novelou č. 175/1990 Sb. účinné od 1.7.1990 zrušen a nahrazen novou úpravou výjimečného trestu.⁶⁸ Současná právní úprava výjimečného trestu je upravena v § 54 tr. zákoníku. V § 54 odst. 1 tr. zákoníku je uvedeno, že výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje. Uvedené ustanovení tedy vymezuje dva typy tohoto výjimečného trestu:

- a) v trvání nad 20 let až do 30 let
- b) na doživotí

§ 54 v odst.1 dále stanoví základní podmínky, shodné pro obě podoby výjimečného trestu, za nichž lze výjimečný trest uložit :

- a) pouze za zvlášť závažný zločin,
- b) jestliže to u takového zločinu výslovně dovoluje trestní zákoník ve zvláštní části.⁶⁹

Další předpoklady pro uložení trestu od 20 let do 30 let blíže specifikuje trestní zákoník v § 54 v odst.2. Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.⁷⁰

Nejpřísnější formou trestu , kterou trestní zákoník disponuje je doživotní trest odnětí svobody. Z důvodu , že se jedná o poslední, nejpřísnější možnost potrestání pachatele, je obecný předpoklad uvedený v § 54 odst. 1 tr. zákoníku

⁶⁸ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.61-62, ISBN 978-80-7552-163-7

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář* . 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s.634-636, , ISBN-978-80-7400-109-3

⁷⁰ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb.,trestní zákoník, § 54 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

zúžen na taxativní výčet uvedený v § 54 odst.3 tr. zákoníku.⁷¹ *Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to za podmínek, že:*

a) takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a

*b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.*⁷²

Protože se jedná o nejpřísnější trest, který lze za jednání pachatele uložit, již samotné podmínky pro jeho uložení nutně předpokládají mimořádnou narušenost osobnosti pachatele i mimořádně ztíženou možnost jeho nápravy a tím i jeho mimořádnou nebezpečnost. Přistoupit k uložení doživotního trestu lze tedy jen tehdy, jestliže jsou minimální limity pro uložení výjimečného trestu výrazně překročeny.⁷³ Zároveň musí být uložen pouze v případě, kdy nelze předpokládat, že jiný možný trest dosáhne naplnění účelu trestu.⁷⁴

Exkluzivita nejpřísnějšího trestu, který trestní zákoník zná, vyžaduje stanovení přesných podmínek za nichž lze takový trest uložit. Trestní zákoník v § 54 odst. 3 stanoví kdy lze uložit výjimečný trest doživotí.

Tento lze uložit pouze:

- a) pro úzký okruh těch nejzávažnějších zvlášť závažných zločinů,*
- b) pokud závažnost takového zvlášť závažného zločinu je vysoká,*

⁷¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.63, ISBN 978-80-7552-163-7

⁷² ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb.,trestní zákoník, § 54 odst. 3 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

⁷³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, s. 66

⁷⁴ PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář*. 1.vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 636, ISBN - , ISBN-978-80-7400-109-3

- c) *jestliže uložení trestu odnětí svobody na doživotí buď vyžaduje ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 20 až do 30 let.*⁷⁵

Mimořádné snížení trestu odnětí svobody upravuje trestní zákoník v § 58 kde je stanoveno, že má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby tímto zákonem stanovené.⁷⁶ Již dle samotného názvu uvedené ustanovení stanoví podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Trestní zákoník tak výrazně posiluje prvek individualizace trestu. Důvody ukládání trestu odnětí svobody pod dolní hranice stanoví § 58 tr. zákoníku.

Jako základní důvody jsou stanoveny okolnosti případu a poměry pachatele, které způsobují, že použití nesnížené sazby trestu odnětí svobody by bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné. Dalším důvodem je přesvědčení soudu, že vzhledem ke všem zjištěným poměrům pachatele a s ohledem na povahu jím spáchaného činu, lze nápravy pachatele dosáhnout i kratším trestem.⁷⁷ Všechny uvedené podmínky musí být splněny kumulativně a zároveň. Oproti tomu závěr, že trest bez snížení hranice by byl příliš přísný, se musí opírat o zhodnocení poměrů pachatele a okolností případu. V tomto zhodnocení je možné zohlednit obě roviny úvahy, ale vždy bude dostačující zohlednění pouze jednoho hlediska.⁷⁸ Možnosti snížení trestu odnětí není neomezený a § 58 odst. 4 tr. zákoníku stanoví jeho limity tak, že při snížení trestu odnětí svobody podle odstavců 1 až 3 nelze uložit trest

- a) pod pět let, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň dvanáct let,
b) pod tři léta, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň osm let,
c) pod jeden rok, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň pět let.⁷⁹

⁷⁵ PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář.* 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 636, ISBN-978-80-7400-109-3

⁷⁶ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 58 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

⁷⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.48 , ISBN 978-80-7552-163-7

⁷⁸ PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář.* 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 689, , ISBN-978-80-7400-109-3

⁷⁹ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 58 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

§ 58 však upravuje i možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody bez nutnosti vázání limity dle 4 odstavce. První možností je případ pachatele označeného jako spolupracující obvinění, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 trestního řádu a podal-li spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Při rozhodování o mimořádném snížení trestu odnětí svobody dle § 58 odst.5 tr. zákoníku musí soud vzít v úvahu povahu samotného trestného činu ve vztahu se zločiny spáchaných členy organizované skupiny. Stejně tak je nutné zohlednit osobu samotného pachatele a okolnosti případu a význam podílu pachatele na tomto zločinu. Další možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody předkládá trestní zákoník § 58 odst. 6, kdy soud odsuzuje pachatele za přípravu, pokus nebo pomoc k trestnému činu. Soud musí opět posuzovat závažnost samotné přípravy, pokusu nebo pomoci a opět zvážit zda použití vyšší trestní sazby není pro pachatele nepřiměřeně přísné. V § 58 odst. 7 tr. zákoníku jsou vymezeny důvody k aplikaci moderačního práva.⁸⁰ Trestní zákoník představuje další možné limity překročení mantinelů stanoveným v § 58 odst.4 tr. zákoníku. Jeden případ představuje § 40 odst.2 tr. zákoníku umožňující trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné sazby jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to i z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky a soud má za to, že účelu trestu může být dosaženo nápravou i uložením trestu kratšího, za současného uložení ochranného léčení.⁸¹ Pro komplexní, byť povrchní zpracování problematiky mimořádného snížení trestu odnětí svobody, je třeba uvést, že pro mimořádné snížení trestu není rozhodné zda se ukládá trest odnětí svobody nepodmíněně nebo jde o podmíněčné odsouzení.⁸² Dále je třeba uvést, že mimořádné snížení trestu odnětí svobody, tak jak jej vymezuje § 58 odst. 1 tr.

⁸⁰ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 49, ISBN 978-80-7552-163-7

⁸¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 49, ISBN 978-80-7552-163-7

⁸² PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář*. 1.vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 688, , ISBN-978-80-7400-109-3

zákoníku lze uplatnit i v případě, že byly naplněny znaky kvalifikované skutkové podstaty, které odůvodňují použití vyšší trestní sazby.⁸³

4.3. Výkon trestu odnětí svobody

Dle § 56 tr. zákoníku se výkon trestu odnětí svobody vykonává ve věznicích ČR. Věznice a vazební věznice jsou organizační jednotky Vězeňské služby jež zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti.⁸⁴ V čele věznice stojí ředitel, který je jmenován a odvoláván generálním ředitelem Vězeňské služby. Správa a údržba věznic je vykonávána Vězeňskou službou.⁸⁵ Trestní zákoník obsahuje některé prvky vykonávací úpravy a provádí základní diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody⁸⁶ kdy v § 56 odst. 1. uvádí, že se nepodmíněný trest odnětí svobody vykonává diferencovaně ve věznici s ostrahou (písm. a) nebo se zvýšenou ostrahou (písm. b). O zařazení do konkrétního typu věznice rozhoduje vždy soud. Takovéto rozhodnutí je vždy obligatorní a neoddelitelnou součástí výroku rozsudku.⁸⁷ (§ 122/1 tr. řádu). Do věznice s ostrahou soud zpravidla zařadí pachatele, u kterého nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Do věznice se zvýšenou ostrahou soud zařadí pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest, trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterému byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.⁸⁸

Trestní zákoník § 56 provádí vnější základní diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody. V odst. 4 uvedeného ustanovení pak uvádí, že samotný výkon

⁸³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 49 , ISBN 978-80-7552-163-7

⁸⁴ Ministr může zřídit věznici i v jiném objektu, než který je ve správě vězeňské služby. Vlastník objektu musí s tímto souhlasit a uzavřít smlouvu o zřízení věcného břemene. Vlastník budovy tak budovu spravuje a provozuje. Střežení odsouzených a dohled nad výkonem trestu zajišťuje Vězeňská služba ČR.

⁸⁵ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha: Wolters Kluwe ČR, a.s., 2012 s 14, ISBN 978-80-7552-163-7

⁸⁶ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s 307-309, ISBN-978-80-7502-236-3

⁸⁷ PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář*. 1.vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 658-659, , ISBN-978-80-7400-109-3

⁸⁸ ČESKO:zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 58 odst.2 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

trestu odnětí svobody je upraven ve zvláštním předpise, kterým je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen z.v.t.o.s) a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.⁸⁹

Jestliže trestní zákoník obsahuje základní vnější diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody, tak vnitřní diferenciaci je upravena v zákoně § 12a z.v.t.o.s., kde se uvádí, že věznice se podle stupně zabezpečení člení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení.⁹⁰ Dle odst. 2 uvedeného § 12 se kritériem pro umístění odsouzeného do příslušného oddělení stává míra vnějšího a vnitřního rizika. Odst.3 blíže charakterizuje pojem vnější a vnitřní rizika.

Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Oproti tomu vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňuje zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů a hrozba útěku.⁹¹ V návaznosti na takto stanovená kritéria posouzení vnitřní bezpečnosti stanoví podrobnosti umístění odsouzených do jednotlivých oddělení vězňi § 6a vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ř.v.t.o.s), který rozlišuje tři kategorie oddělení na oddělení s :

- a) nízkým stupněm zabezpečení
- b) se středním stupněm zabezpečení
- c) s vysokým stupněm zabezpečení

O umístění do některého z oddělení věznice rozhoduje ředitel věznice a určujícím kritériem je objektivní zhodnocení míry vnějšího a vnitřního rizika.

Do oddělení s *nízkým stupněm zabezpečení* se tak logicky umístí odsouzení u nichž byla konstatován nízký stupeň vnějšího a vnitřního rizika. Řád výkonu trestu odnětí

⁸⁹ PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1-139. *Komentář*. 1.vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, s 672, ISBN-978-80-7400-109-3

⁹⁰ § 12 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁹¹ ČESKO: zákon č. 169/1999 Sb.,zákon o výkonu trestu odnětí svobody , § 12a odst. 3 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

svobody dále v § 6a odst.2 blíže specifikuje, že odsouzeným s nízkým vnějším a vnitřním stupněm rizika je odsouzený za nedbalostní trestný čin k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti vyžadující vyšší stupeň zabezpečení, nebo odsouzený za úmyslný trestný čin spáchaný bez prvku násilí nebo sexuálního motivu anebo sexuálního či nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo v pod vlivem takové látky, kdy hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí nebo pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení.

Dle § 6a odst.3 ř.v.t.o.s. se do oddělení se *středním stupněm zabezpečení* se umístí odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem. Odstavec 4 dále specifikuje, že odsouzený s tímto rizikem je odsouzený za nedbalostní trestný čin k trestu převyšujícímu tři roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším a nebo nižším stupněm zabezpečení, nebo za úmyslný trestný čin k trestu nepřevyšujícímu 1 rok, který dosud nebyl ve výkonu trestu, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení.

Do oddělení s *vysokým stupněm zabezpečení* se dle § 6a odst. 5 a 6 umístí odsouzený s vysokým vnějším a vnitřním rizikem kdy tímto je odsouzený za trestný čin, u kterého nejsou splněny podmínky pro umístění do oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení.⁹² Přeražení odsouzeného je možné za splnění podmínek § 57 tr. zákoníku. Dle uvedeného ustanovení o změně zařazení pachatele rozhoduje pouze soud, nikoli jiný orgán. Soud tak rozhoduje o změně typu věznice již v samotném průběhu trestu a to bez ohledu na to, zda jde o přeražení z mírnějšího do přísnějšího typu nebo naopak nebo

⁹² KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 117, ISBN 978-80-7552-163-7

zda se rozhoduje na žádost odsouzeného či z jiného podnětu.⁹³ Striktně přiznané oprávnění rozhodovat o přeřazení odsouzeného pouze příslušnému soudu považují za ne zcela vhodné. Takto úzce vymezená pravomoc anuluje možnost rozhodovat o přeřazení odsouzeného instituci přímo zajišťující výkon trestu odnětí svobody. Poznatky a zprávy ze samotného průběhu výkonu trestu odnětí svobody mohou mít významnou hodnotu o dalším zařazení odsouzeného.

⁹³ PÚRY In. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § až 139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 675, ISBN 978-80-7400-109-3

5. FENOMENOLOGIE KRIMINALITY VĚZNĚNÝCH OSOB

Stěžejním cílem této práce je předložit, pokud možno uceleně fenomenologický pohled na kriminalitu osob ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody s akcentem na vybraná trestněprávní, kriminalistická, kriminologická, penologická a sociologická specifika. Přes některé výrazné odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a zabezpečovací detence, bude práce zaměřena na vězněné osoby v širším kontextu, tedy na všechny osoby ve věznicích na území České republiky. Fenomenologický popis kriminality vězněných osob nelze přesně vymezit bez základního pojmosloví a definičního minima základních kriminologicky významných pojmů.

Popis kriminality jako sociálně patologického jevu je hlavní součástí kriminologie.⁹⁴ Kriminologii, vzniklou spojením slov *crimen* a *logos* chápeme v širším pojetí jako vědu o kriminalitě, učení o zločinu. *Kriminologie je samostatná věda, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminality (zločinnost), její stav, strukturu a dynamiku a její příčiny a predikci jejich pachatelů, jejich obětí, vzájemný vztah mezi pachateli a oběťmi a jejich kontrolu, tedy sankční systém – jeho účinnost a prevenci.*⁹⁵ Kriminologie chápe kriminalitu jako nejzávažnější sociálněpatologický jev. Rozlišuje juristické a sociologické pojetí kriminality.

Juristické pojetí kriminality je nejbližší trestněprávnímu pojetí. Kriminalitou je zde chápáno v souhrnu každé jednání, které trestní právo posuzuje jako trestné činy. Úroveň kriminality se tak vyjadřuje souhrnem evidovaných trestných činů.⁹⁶

Sociologické pojetí klade důraz na úmyslné porušení trestněprávních norem a do sociálního pojetí kriminality tak začleňuje i závažné sociálně patologické jevy,

⁹⁴HULMÁKOVÁ, J., In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s.131, ISBN 978-80-7400-429-2

⁹⁵ SVATOŠ, Roman, *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, s.10, ISBN 978-80-87472-64-4

⁹⁶ SVATOŠ, Roman, *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, s.15, ISBN 978-80-87472-64-4

kteřé nedosahují intenzity trestného činu, ale společnost je chápe jako vysoce negativní.⁹⁷ *Výhodou sociologické definice kriminality je, že daleko věrněji než definice legální podchycuje široké spektrum problémů, které veřejnost ve vztahu k vlastní bezpečnosti vnímá a prožívá jako ohrožující. Kriminality, jak ji vymezuje zákon, je totiž „pouhou špičkou ledovce“, pod níž se nachází nepřeborné množství dalších, byť trestními kodexy neregulovaných jevů, jejichž existence občany rovněž více či méně znepokojuje.*⁹⁸

Při zjišťování všech fenomenologických kritérií kriminality je nutné zohlednit fakt existence kriminality registrované a kriminality latentní.

5.1. Stav kriminality

Chceme-li z kriminologického hlediska popsat stav kriminality, využíváme zejména pojem **rozsah kriminality**. Tímto je chápán údaj o počtu trestných činů na určitém území za určité období. Zpravidla se sleduje i počet činů jinak trestných, tedy jednání, která naplňují skutkovou podstatu trestných činů, ale osoba, která se ho dopustila není trestně odpovědná. Rozsah se udává v absolutních číslech.⁹⁹ Uvedené pojetí stavu kriminality je nutné zpracovat v rámci zkoumané problematiky výkonu trestu odnětí svobody. Stav kriminality osob ve výkonu trestu odnětí svobody lze definovat jako údaj o počtu trestných činů spáchaných na určitém území za období kdy pachatel vykonával nepodmíněný trest odnětí svobody v některé z věznic ČR. Počet činů jinak trestných není v této problematice sledován. Přesné vymezení území by v daném případě zavádělo vymezením pouze na urbanisticky vymezené prostředí jednotlivých vězeňských zařízení. V případě snahy o bližší definici tohoto pojmu je však nutné nepřehlédnout skutečnost, že odsouzení vykonávají pracovní činnosti mimo střežené prostory věznice, dochází k eskortám vězněných osob, ošetření ve zdravotnických zařízeních apod. Protože rozsah kriminality neodráží demografické vlivy, je pro popis kriminality většinou

⁹⁷ SVATOŠ, Roman, *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, s.15, ISBN 978-80-87472-64-4

⁹⁸ TOMÁŠEK, Jan, *Úvod do kriminologie, jak studovat zločin*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 15, ISBN 978-80-347-2982-4

⁹⁹ GRÍVNA, T. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 30, ISBN 978-80-7478-614-3

považován za nedostačující.¹⁰⁰ K významu tohoto negativního faktoru lze v případě popisu kriminality vězňených osob téměř nepřihlížet. V roce 2020 bylo policejními orgány dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno celkem 1 206 případů prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích. Z celkového počtu 1 206 prověřování byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 1 590 trestných činů. Trestní řízení bylo zahájeno celkem proti 1 420 vězňeným osobám.¹⁰¹

5.2. Úroveň kriminality vězňených osob

Pro přesnější vymezení popisu kriminality se zjišťuje tzv. *intenzita kriminality*, kterou se rozumí relativní velikost jejího výskytu. Intenzita kriminality je vyjadřována v indexech na 10 000 nebo 100 000 obyvatel v dané lokalitě.¹⁰² Pro potřeby fenomenologie kriminality vězňených osob nelze zjistit index kriminality ve vztahu k vybrané lokalitě. Přestože některé peniterciální směry předpokládají a vyžadují zachování rodinných a jiných blízkých vztahů, nelze z tohoto dovodit, že demografické složení odsouzených v konkrétní věznici bude odrážet demografické složení obyvatelstva daného regionu. Index kriminality tak lze stanovit v souladu se specifiky kriminality vězňených osob a tento explicitně vyspecifikovat pro tuto sociální subkulturu. Index kriminality se obecně vypočítává vynásobením údajů o rozsahu kriminality deseti (sto) tisíci a jeho dělením hodnotou vyjadřující početnost této populace. Tzv. čistý index započítává všechny osoby starší patnácti let. Hrubý index předpokládá započítávání všech osob, tedy i osob mladších patnácti let.¹⁰³ V případě výpočtu indexu kriminality vězňených osob se tak bude jednat o čistý index kriminality. Jestliže dle statistických ukazatelů ke dni 31.12.2020 vykonávalo ve věznicích ČR trest odnětí svobody 17 612 a v tomto období bylo spácháno 1 590 trestných činů, je index registrovaných trestných činů v roce 2020 stanoven na 903 (na 10 000 odsouzených).¹⁰⁴ Za určitý nedostatek indexu kriminality je možné považovat, že nezohledňuje trestné činy spáchané

¹⁰⁰ GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 30, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁰¹ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020, s. 205

¹⁰² GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 31, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁰³ GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 31, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁰⁴ Index = počet trestných činů (1590) / počet odsouzených k VTOS (17 612) x 10 000

jinou osobou, která nemá vztah k obyvatelstvu bydlicímu na daném území.¹⁰⁵ Tento negativní faktor v případě kriminality vězněných osob tak není třeba zohledňovat.

*Kriminalita jako souhrn trestných činů je jevem vysoce heterogenním.*¹⁰⁶

Rozsah ani intenzita kriminality není schopna poskytnout požadovaný bližší, dokonale ucelený přehled o kriminalitě. Z důvodu bližšího podrobného popisu kriminality je tedy tuto nutné strukturovat. **Struktura kriminality** – tedy rozložení kriminality podle různých hledisek, je významným kriminologickým ukazatelem. Struktura kriminality může být zkoumána podle věku a pohlaví pachatele, podílu recidivistů, druhu kriminality apod.

Dle sdělení Vězeňské služby České republiky¹⁰⁷ v roce 2020 zahájily policejní orgány úkony trestního řízení v celkem 1206 případech proti 1420 vězněným osobám. Z uvedeného počtu bylo možné ustanovit 752 konkrétních vězněných osob. Proti 1348 vězněným osobám zahájil úkony trestního řízení policejní orgán Vězeňské služby České republiky a proti 72 vězněným osobám policejní orgán Policie České republiky.

V rámci 1 206 případů bylo prověřováno porušení 1 589 konkrétních ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (tr. zákoník).

Dominujícím trestným činem za rok 2020 bylo maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 tr. zákoníku. Další významný podíl trestné činnosti představovali drogové trestné činy prezentované nedovolenou výrobou a jiným nakládáním s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. Závěrečnou část představují násilné trestné činy vydírání dle § 175 tr. zákoníku, ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku a násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku.

¹⁰⁵ GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 31, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁰⁶ GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 31, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁰⁷ Jako povinného subjektu ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Tabulka č. 4 - Trestné činy vězňených osob pro jejichž porušení došlo za rok 2020 k zahájení úkonů trestního řízení¹⁰⁸

TRESTNÝ ČIN	POČET PODEZŘENÍ
Maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 trestního zákoníku	678
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 trestního zákoníku	575
Vydírání dle § 175 trestního zákoníku	59
Ublížení na zdraví dle § 146 trestního zákoníku	59
Násilí proti úřední osobě dle § 325 trestního zákoníku	38

Komparací struktury kriminality vězňených osob a kriminality registrované mimo výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody lze konstatovat, že struktura trestné činnosti vězňených osob je odlišná. Ve struktuře kriminality vězňených osob není registrována žádná majetková trestná činnost. Tato je ve statistikách PČR přitom dominující kriminalitou kdy za rok 2021 k 31.12.2021 bylo evidováno celkem 82 116 trestných činů majetkové kriminality z celkového počtu 165 525 všech registrovaných trestných činů.¹⁰⁹ Trestná činnost drogového charakteru představuje významnou část kriminality i mimo prostředí výkonu trestu. Přesto však není statisticky nejvýznamnější kriminalitou tak jako v případě kriminality vězňených osob.¹¹⁰

Předložené statistiky kriminality vězňených osob též neregistrují žádnou sexuálně motivovanou trestnou činnost. Přestože absence některých forem kriminality jako je například hospodářská trestná činnost nebo různé formy kyberkriminality je zcela logická, absenci majetkové a mravnostní kriminality lze

¹⁰⁸ Zdroj: Sdělení Vězeňské služby České republiky ze dne 26.října 2021 ve věci žádosti o poskytnutí informace ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/199 Sb., o svobodném přístupu k informacím

¹⁰⁹ Statistiky PČR, dostupné na <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹¹⁰ Dle statistik PČR bylo za rok 2020 evidováno 3 012 trestných činů nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku.

pravděpodobně přisuzovat absolutní latenci. Majetkovou trestnou činnost lze samozřejmě přičítat skutečnosti, že vězněné osoby nesmí disponovat žádným majetkem vyšší hodnoty a i množství povolených věcí je značně omezeno. Přesto lze v daném prostředí předpokládat páchaní majetkové trestné činnosti spočívající v krádeži věcí nízké hodnoty.

Podle druhu kriminality lze tuto strukturovaně posuzovat podle její závažnosti. Jedná se o stanovení *tíže kriminality*, která se dovozuje stanovením podílu závažné kriminality a podílu ostatní kriminality. Hodnotící kritéria lze stanovit dle výše trestních sazeb stanovených v zákoně či výši trestu pravomocně uložených.¹¹¹ Stanovení tíže kriminality pro bližší vymezení struktury kriminality vězněných osob je problematické. Běžná kvalifikační měřítka je nutné zohlednit s ohledem na samotný výkon trestu odnětí svobody se zřetelem na jeho účel a smysl. Každá trestná činnost spáchaná osobou ve výkonu trestu odnětí svobody znatelně podrývá a diskvalifikuje samotný účel trestu v jeho převýchovné, nápravné a zamezující rovině. Z tohoto pohledu tak veškerá trestná činnost páchaná ve výkonu trestu odnětí svobody zvyšuje svou závažnost. I přesto lze tíži kriminality jako jedno ze strukturovaných hledisek měřit dle běžných kritérií.

*Další charakteristikou kriminality jako hromadného jevu je její dynamika, která ukazuje vývoj kriminality či jejich složek (vyjádřené absolutními čísli nebo indexy) v určitém časovém intervalu.*¹¹² S ohledem na zjištění, zda dochází k číselně vyjádřitelnému nárůstu nebo poklesu kriminality lze stanovit dynamiku kriminality. Tyto trendy se pak kriminologové pokoušejí vysvětlit společenskými změnami ve společnosti, včetně zkoumání vlivu a efektivity různých trestně politických přístupů.¹¹³ Z dostupných zdrojů poskytnutých vězeňskou službou České republiky lze dynamiku zájmové kriminality sledovat z pohledu počtu prověřovaných trestných činů a dále z pohledu celkového počtu prověřovaných osob, vždy za roční časové období.

¹¹¹ Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

¹¹² GRIVNA, T. In GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 32, ISBN 978-80-7478-614-3

¹¹³ HULMÁKOVÁ, J., In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 133, ISBN 978-80-7400-429-2

Tabulka č. 5 - Četnost zahajovaných úkonů dle § 158 odst. 3 tr. řádu¹¹⁴

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POČET PROVĚŘOVÁNÍ	240	411	623	902	1070	1513	1206

Tabulka č. 6 – Celkový počet prověřovaných vězňených osob¹¹⁵

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POČET PROVĚŘOVANÝCH VĚZNĚNÝCH OSOBY	283	458	756	1098	1269	1736	1420

Z předložených statistických údajů lze snadno dovodit, že kriminalita vězňených osob má vzestupnou tendenci. Od roku 2014 až do roku 2020 docházelo ke kontinuálnímu nárůstu počtu prověřovaných případů i počtu prověřovaných osob. Za poměrně krátkou dobu došlo k enormnímu nárůstu počtu prověřovaných trestných činů kdy za posledních 5 let¹¹⁶ došlo k nárůstu o 279 %. Dynamika kriminality osob ve výkonu trestu odnětí svobody tak má velmi výraznou vzestupnou dynamiku a v porovnání s „běžnou“ kriminalitou se velmi významně vymyká dynamice jiných forem kriminality.

V komparaci se statistikami Policie České republiky lze jednoznačně konstatovat, že vězeňské prostředí je v neustálé vzestupné tendenci celkového počtu zjištěných trestných činů což neodpovídá dlouhodobé sestupné tendenci celkové registrované kriminality. Ke dni 31. 12.2020 činila celková registrovaná kriminalita v ČR 165 525 trestných činů. Ke dni 31.12.2014 činila celková registrovaná kriminalita v ČR 288 660 trestných činů.¹¹⁷ Z kontinuálního poklesu vybočuje pouze rok 2019¹¹⁸ kdy došlo k nárůstu kriminality o 6 816 trestných činů oproti roku 2018.

¹¹⁴ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

¹¹⁵ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

¹¹⁶ Od roku 2014 do roku 2019

¹¹⁷ Statistiky PČR, dostupné na <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹¹⁸ Evidováno 199 221 trestných činů

Tabulka č. 7 – Komparace celkového počtu registrovaných trestných činů v ČR a trestná činnost vězňených osob. ¹¹⁹

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
REGISTROVANÁ KRIMINALITA V ČR	288660	247628	218162	202303	192405	100221	165525
POČET TRESTNÝCH ČINŮ VĚZNĚNÝCH OSOB	314	391	822	1272	1248	1889	1589

5. 3. Kriminalita vězňených žen

Fenomén ženské kriminality lze uvést jako poměrně nový jev. Kriminologie a související vědní obory se této problematice začaly cíleně věnovat až na přelomu sedmdesátých let 20. století. V té době dochází k základním společenským změnám a ženy začaly páchat trestnou činnost totožnou s muži. Bohaté kriminologické studie vyvrátili zpočátku preferovaný názor, že ženská emancipace a zvýšené ekonomické možnosti představují stejné kriminogenní faktory jako u mužů. Dlouhodobým pozorováním a analyzováním všech prvků ženské kriminality se většina kriminologů v současné době přiklání k názoru, že vzorce ženského zločinu zůstávají poměrně stabilní a struktura ženské kriminality je dlouhodobě neměnná. ¹²⁰ Zvýšený počet odsouzených žen lze analyzovat od roku 1991 kdy se až do roku 1997 počet odsouzených žen stále zvyšuje a to až do doby amnestie v roce 1998. Po mírném poklesu zapříčiněném uvedenou amnestií dochází k opětovnému nárůstu počtu odsouzených žen a to až do roku 2007 kdy lze zaznamenat určitou

¹¹⁹ Zdroj: vlastní zpracování

¹²⁰ URBANOVÁ, M., VEČEŘA, M., *Ženská kriminalita – hodnotové orientace a postoje k právu deliktních žen*, Časopis pro právní vědu a praxi. (online) 2003, č.3, s.232-240. (cit. 2021-12-15). Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917>

stabilizaci počtu odsouzených se setrvalým stavem do současné doby.¹²¹ Dominující převahu však představují stále mužští pachatelé trestné činnosti, kdy podíl žen na celkové kriminalitě se dlouhodobě pohybuje mezi 12-14 % registrovaných trestných činů.¹²² *Kriminologie nabízí obvykle dvojí možný výklad příčin malého podílu žen na kriminalitě: „je to buďto tím, že se ženy chovají skutečně méně kriminálně, a sice i tehdy, když je nikdo nepozoruje. Nebo je to tím, že se sice potajmu chovají stejně často kriminálně jako muži, ale že jsou ze strany trestněprávních orgánů méně kriminalizovány, a to zejména odhaleny a odsouzeny.“ Obvyklý závěr zní: „Obě tvrzení jsou do jisté míry správná.“¹²³ Institut pro kriminologii a sociální prevence v letech 2004-2005 provedl kriminologický průzkum skladby vězňených žen. Dle předložených výsledků výzkumu v českých věznicích výrazně převažovaly ženy poprvé vězněné. Opakovaně vězněné ženy tvořily necelých 40 % ze všech vězňených žen. Významným znakem provedené studie bylo, že největší skupinu mezi prvověžněnými ženami představují ženy poprvé odsouzené.¹²⁴*

Ke dni 31.12.2020 bylo ve výkonu vazby umístěno 103 žen, z tohoto počtu se jednalo o 2 osoby mladistvé z celkového počtu 1471 osob ve výkonu vazby. Ke dni 30.11.2021 se ve výkonu vazby nacházelo 101 žen z celkového počtu 1352 osob ve výkonu vazby.

Ke dni 31.12.2020 vykonávalo nepodmíněný trest odnětí svobody celkem 1462 žen z celkového počtu 17612 všech vězňených osob. Ve věznicích s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení vykonávalo trest odnětí svobody 183 žen, se středním stupněm zabezpečení 542 žen a s vysokým stupněm zabezpečení 693 žen. Dosud nezařazeno ke dni 31.12.2020 bylo 204 žen. Ve výkonu trestu odnětí svobody se zvýšenou ostrahou vykonávalo trest 36 žen. Doživotní trest odnětí svobody vykonávaly ke dni 1.1.2022 celkem 3 ženy.¹²⁵ Za dodržení požadavku aktuality předložených dat je nutné předložit statistická data ke dni zpracování této části práce. K 30.11.2021 bylo ve výkonu vazby 101 žen z celkového počtu 1352 osob. Ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody se nacházelo 4433

¹²¹ MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTÍNKOVÁ, M., *Výzkum prvověžněných žen*, Praha: IKSP, 2009, s.11, ISBN 978-80-7330-082-3

¹²² HOLCR, K., a kol., *Kriminologie*, Příbram 2009, Tisk PB tisk, s.r.o., s. 72, ISBN 978-80-87212-23-3

¹²³ MAREŠOVÁ, A., In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 96, ISBN 978-80-7478-614-3

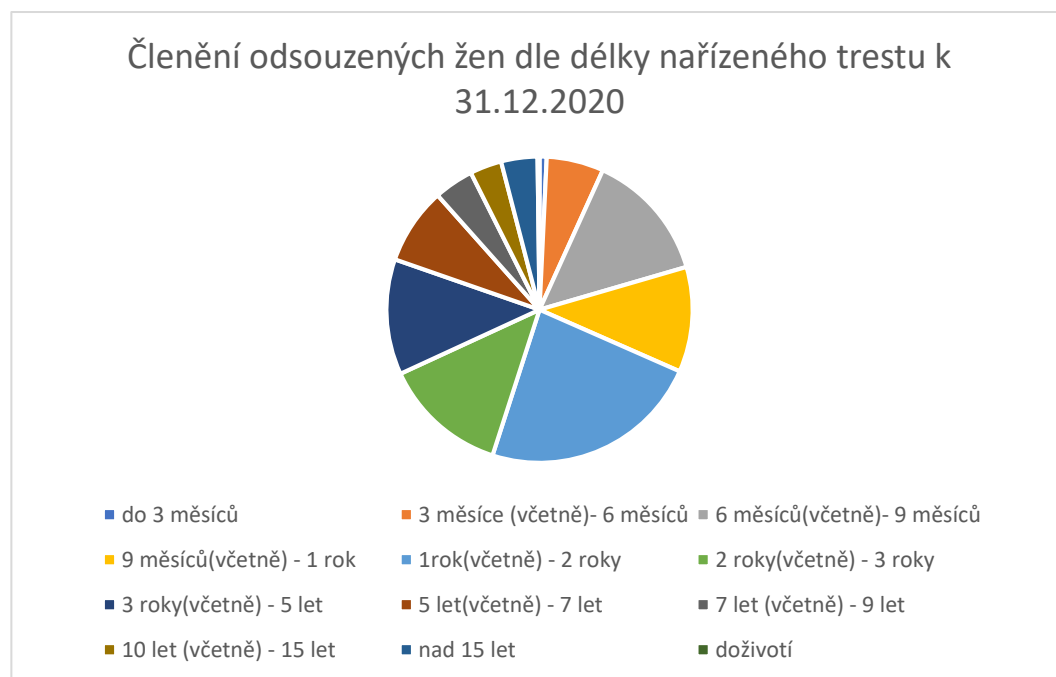
¹²⁴ MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTÍNKOVÁ, M., *Výzkum prvověžněných žen*, Praha: IKSP, 2009, s.22, ISBN 978-80-7330-082-3

¹²⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

žen z celkového počtu 17385 vězňených osob. V detenčním ústavu se k tomuto dni nacházelo 12 žen.¹²⁶

Dle členění odsouzených žen dle délky trvání trestu vykonávalo v roce 2020 nejvíce odsouzených trest odnětí svobody v rozmezí 1 rok (včetně) až 2 roky. Nejméně zastoupen byl výkon trestu v délce do 3 měsíců a trest doživotí.

Graf. č. 1¹²⁷

Odsouzené ženy vykonávají trest nejčastěji ve věznicích Světlá nad Sázavou, Nové Sedlo a Praha Ruzyně. Výkon vazby nejčastěji ve věznicích Praha Pankrác.

Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce za rok 2020 byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 1 590 trestných činů. Trestní řízení bylo zahájeno celkem proti 1 420 vězňeným osobám. Z výše uvedeného počtu trestných činů vězňených osob bylo zahájeno prověřování ve smyslu ustanovení § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (tr. řád), ve znění pozdějších předpisů, proti 35 vězňeným ženám. Dynamika trestné činnosti

¹²⁶ Statistické údaje o stavu a složení vězňených osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc Listopad 202, dostupné na <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/11msh11-2021.pdf>

¹²⁷ Zdroj: vlastní

vězněných žen je totožná s dynamikou kriminality vězněných mužů. Ve sledovaném období od roku 2015 dochází k poměrnému zvyšování počtu vězněných žen páchajících trestnou činností. Například v roce 2015 bylo z celkového počtu 359 prověřovaných vězněných osob pouze 8 žen.¹²⁸ O rok později bylo z celkového počtu 546 prověřovaných vězněných osob ustanoveno 9 žen.¹²⁹ V roce 2020 již uvedených 35 žen. Počet vězněných žen dopouštějících se kriminálního jednání je tak v souladu se zvyšující se kriminalitou vězněných osob.

Z uvedeného počtu 35 vězněných žen bylo trestní řízení zahájeno nejčastěji pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 tr. zákoníku a nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. Bližší strukturu trestné činnosti za rok 2020 k 31.12. s počtem prověřovaných osob prezentuje níže tabulka č.8.

Tabulka č. 8 – Trestná činnost vězněných žen k 31.12.2020 ¹³⁰

TRESTNÁ ČINNOST	POČET PROVĚŘOVANÝCH
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku	14
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku	11
Násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku	6
Ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku	2
Křivé obvinění dle § 345 tr. zákoníku	1
Nebezpečné vyhrožování dle § 353 tr. zákoníku	1

V porovnání kriminality vězněných žen s kriminalitou vězněných mužů lze nalézt shodné průsečíky v trestné činnosti spočívající v maření výkonu úředního rozhodnutí a drogové kriminalitě. U žen, stejně jako u mužů, absentuje registrovaná majetková trestná činnost. Z celkového počtu prověřovaných trestných činů je

¹²⁸ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2015, s. 142

¹²⁹ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2016, s.152

¹³⁰ Zdroj: vlastní, Sdělení VS ČR ve věci žádosti o poskytnutí informace ve smyslu ustanovení § 2 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 14.12.2021, ČJ: VS-214961-4/ČJ-2021-800040-INFZ

u kriminality vězňených žen na předním místě trestná činnost spočívající v násilí proti úřední osobě, která tak představuje 17,1 % kriminality vězňených žen.

5. 4. Kriminalita cizinců

Kriminalitě cizinců je v kriminologii věnován stále větší prostor a to s ohledem na vzrůstající migraci obyvatelstva. *V této souvislosti je diskutována otázka, zda difference ve výskytu trestné činnosti u jednotlivých menšinových (etnických) skupin nejsou podmíněny „skrytými faktory“ (vzděláním, kulturou, zvyky, přístupem a jednáním majoritní části společnosti vůči minoritním skupinám aj.).*¹³¹ Dle Českého statistického úřadu překročil počet cizinců v České republice 5 % hranici. Cizinci jsou v České republice rozděleni do dvou protikladných skupin kdy první skupinu tvoří minoritní skupina příjmově bohatších cizinců z vyspělých států západu. Druhou skupinu tvoří populace cizinců z východu. Obecně je cizinecká populace pod domácím průměrem. Výrazně se cizinci od Čechů odlišují v demografii. U cizinců dominují lidé ve středním věku, takřka chybí složka postproduktivní. Také z hlediska pohlaví jsou výrazné rozdíly. V České populaci je více žen než mužů, ale v případě cizinců je to naopak. V celkové mužské populaci v České republice tvoří cizinci 5,3 % a ženy jen 4 %. Při zohlednění demografické struktury s přesahem do kriminálního jednání je nutné zohlednit, že nejčastější pachatelé trestných činů jsou osoby ve věku 25-49 let. V této věkové skupině je cizinců 8,0 %.¹³²

Umístování odsouzených, kteří nejsou občany České republiky, do věznic v ČR, upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ZVTOS) . Dle § 72 odst . 1 uvedeného zákona mají být odsouzení cizinci umístování tak, aby cizinci téhož státního občanství nebo hovořící stejným nebo podobným jazykem spolu mohli komunikovat, pokud to není v rozporu s účelem trestu. Věznice by dle § 98 odst. 1 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále ŘVTOS)

¹³¹ MAREŠOVÁ, A., In GRIVNA, T.,SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 100, ISBN 978-80-7478-614-3

¹³² *Kriminalita cizinců v Česku* , Český statistický úřad, dostupné na: Kriminalita cizinců v Česku | Statistika&My (statistikaamy.cz)

měla přihlížet v rámci svých možností ke kulturním a náboženským požadavkům odsouzených. Realizace uvedených kulturních potřeb je promítnuta do ustanovení § 2 ZOVTOS, které ukládá věznicím umožnit odsouzeným přístup k četbě knih v jazyce, který ovládají. Věznice též mají povinnost vytvořit vhodné podmínky pro výuku českého jazyka v zájmu snadnější adaptace odsouzeného na prostředí věznice a komunikaci mezi odsouzeným a vězeňským personálem či ostatními spoluvězni. Věznice je povinna provést poučení cizince o jeho právech a povinnostech v mateřském jazyce nebo v jazyce jemuž rozumí. Mezi základní poučení cizince patří poučení o právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu, jehož je státním občanem. Stejně tak se cizinci bezprostředně po přijetí do výkonu trestu poučí o možnosti podat žádost o předání k výkonu trestu do státu jehož jsou státními občany.¹³³

Počet vězněných osob cizí státní příslušnosti ve sledovaném období v letech 2015-2020 vyjadřuje tabulka č. 9. Zde je patrné, že počty vězněných osob cizí státní příslušnosti jsou ve sledovaném období konstantní. Z celkového počtu vězněných osob ke dni 31.12.2020 bylo 8,3 % vězněných osob cizí státní příslušnosti.

Tabulka č. 9 – Počet vězněných osob cizí státní příslušnosti v letech 2015 až 2020 (k 31.12.)¹³⁴

ROK	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>OBVINĚNÍ</i>	495	535	522	40	491	344
<i>ODSOUZENÍ</i>	1175	1271	1289	1225	100	1187
<i>CHOVANCÍ</i>	1	1	3	3	3	3
CELKEM	1670	1807	1814	1768	1794	1534

V případě strukturování kriminality osob ve výkonu trestu odnětí svobody dle státní příslušnosti podezřelých byly úkony trestního řízení v roce 2020 zahájeny proti:

- 729 občanům České republiky

¹³³ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s.198-203, ISBN 978-80-7357-706-3

¹³⁴ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

- 13 občanům Slovenské republiky
- 3 občanům Rumunska
- 3 občanům Ukrajiny
- 1 občanovi Gruzie, Kubánské republiky, Běloruské republiky a Marockého království
- U 668 pachatelů se nepodařilo ztotožnit státní příslušnost pachatele ¹³⁵

Odsouzení cizí státní příslušnosti tak představují 2,67% známých pachatelů kriminality vězňených osob. Oproti tomu z celkového počtu registrované kriminality představují pachatelé cizí státní příslušnosti 3,83% známých pachatelů.¹³⁶

Tabulka č. 10 – Prověřované vězňené osoby dle státní příslušnosti¹³⁷

STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ČR	350	534	779	725	870	729
RUMUNSKO	-	-	4	2	6	3
UKRAJINA	-	-	3	3	5	3
SR	5	6	9	10	5	13
RUSKÁ FEDERACE	-	1	1	-	2	-
TUNISKO	-	-	-	1	2	-
MOLDAVSKO	-	-	-	-	2	-
POLSKO	-	-	2	1	1	-
VIETNAM	-	3	5	1	1	-
BĚLORUSKO	-	1	2	1	-	1
ITÁLIE	-	-	-	1	-	-
EGYPT	-	1	-	1	-	-
BULHARSKO	-	3	5	-	-	-
MAKEDONIE	-	1	4	-	-	-

¹³⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

¹³⁶ Za rok 2020 bylo dle statistik PČR evidováno 6350 trestných činů spáchaných osobou cizí státní příslušnosti

¹³⁷ Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR

ŘECKO	-	-	1	-	-	-
SLOVINSKO	-	1	1	-	-	-
NĚMECKO	-	1	1	-	-	-
MALI	-	1	-	-	-	-
KUBA	-	-	-	-	1	1
GRUZIE	-	-	-	-	1	1
LOTYŠSKO	-	-	-	1	1	-
MAROCKÉ KRÁLOVSTVÍ	-	-	-	-	-	1

Vyhodnocením předložených statistických dat lze konstatovat, že nejčastější skupinou vězňených cizinců páchajících trestnou činností jsou občané Slovenské republiky, dále Rumunska a Ukrajiny.

Jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, za rok 2020 bylo pro některou z forem trestné činnosti prověřováno 35 vězňených žen. Z uvedeného počtu se v jednom případě jednalo o ženu státní příslušnosti státu Ukrajina. V ostatních případech byla státní příslušnost žen vždy Česká republika.¹³⁸

¹³⁸ Sdělení VS ČR ve věci žádosti o poskytnutí informace ve smyslu ustanovení § 2 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 14.12.2021, ČJ: VS-214961-4/ČJ-2021-800040-INFZ

6. LATENTNÍ KRIMINALITA

Významným charakteristickým prvkem kriminality vězňených osob je její vysoký stupeň latence. S ohledem na tento charakteristický prvek považuji za nutné provést teoretické vymezení pojmu latentní kriminality s definovaným přesahem do kriminality vězňených osob. Cílem této kapitoly bude též stanovit a popsat nejvýznamnější příčiny latence kriminality vězňených osob, které v komparaci s příčinami „běžné“ kriminality budou vykazovat rozdílné znaky.

Registrovaná kriminalita je ta část kriminality kterou zjistí orgány činné v trestním řízení. Ve většině případů se bude jednat o policejní orgán, který kriminalitu zjišťuje na základě oznámení osob či institucí nebo vlastní činností. *Statistiky kriminality, její teoretické a metodologické instrumentarium, jsou jednou ze studnic informací o kriminalitě, které kriminologie využívá při zkoumání kriminality, při vytváření pravděpodobnostních, strukturálních a funkcionálních modelů jejího fungování, při ověřování shody modelů s reálnými fakty, při testování hypotéz a podobně.*¹³⁹ Z objektivních důvodů představuje registrovaná kriminalita pouze část z celkové kriminality.¹⁴⁰ Výše zpracovaná a prezentovaná statistická data evidovaná a poskytnutá Vězeňskou službou České republiky představují zajisté pouze část kriminality, zjištěnou orgány Policie ČR nebo právě VS ČR.

Latentní kriminalita představuje rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou. S ohledem na téma předložené práce je třeba zohlednit naprosto unikátní prostor páčání trestné činnosti vězňených osob. Specifika vězeňského prostředí se výrazně promítají do příčin latence kriminality. *Existence latentní kriminality relativizuje všechny dostupné údaje o stavu, struktuře a dynamice kriminality.*¹⁴¹ Kriminologie předkládá základní výčet důvodů a motivací k neoznámení trestného činu. V souladu s vyhodnocenými sociálními a kriminologickými specifiky vězeňského prostředí lze předložit některé základní důvody neohlášení trestných činů. Vězeňská subkultura se vyznačuje vysokou

¹³⁹ SVATOŠ, Roman, *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, s.38, ISBN 978-80-87472-64-4

¹⁴⁰ GRÍVNA, T. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 32-33, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁴¹ GRÍVNA, T. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 32, ISBN 978-80-7478-614-3

skupinovou kohezi s jasně definovaným protivníkem, kterým jsou bezpečnostní složky, zejména policie. *Věznění jedinci vytvářejí sociální skupinu, která má specifickou strukturu a hierarchii rolí s pevně vymezenými pravidly, právy a povinnostmi.*¹⁴² Samotná soudržnost a utvrzování sociální identity skupiny jsou základem pro sníženou motivaci k oznámení trestných činů.

Běžně uváděné důvody latence pro prostředí výkonu trestu odnětí svobody. Pokud kriminologicky shodné důvody latence konfrontujeme se specifiky vězeňského prostředí, můžeme ustanovit nejzásadnější důvody neoznámení trestných činů spáchaných osobou vykonávající nepodmíněný trest odnětí svobody.

- Úzce prostorově vymezený prostor a personální naplněnost věznic ve většině případů neumožňuje anonymitu deliktního jednání. Drtivá většina kriminálního jednání tak bude mít očitě svědky, ale tito si překročení zákona buď neuvědomí nebo jsou vůči tomuto jednání tolerantní. Právě vysoká sociální soudržnost a strach ze stigmatizace osoby udávající představuje významný důvod k neohlášení trestného činu přímým očitým nebo jiným svědkem.
- Pro velké procento trestných činů je příznačné, že není nikdo kdo by se cítil jako oběť. Uvedené je typické například pro drogovou trestnou činnost, která představuje významný statistický podíl na celkové kriminalitě vězněných osob. Distributoři omamných a psychotropních látek, jakož i koncoví uživatelé a faktické oběti nejsou v žádném případě motivováni k oznámení trestné činnosti. Důvod k neoznámení ze strany případné oběti uživatele je posílen skutečností, že samotné užití omamných a psychotropních látek zakládá faktickou trestněprávní odpovědnost uživatele ve vztahu k trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 odst. 1 písm. g) tr. zákoníku. Lze tak důvodně předpokládat, že zastoupení drogové trestné činnosti bude fakticky mnohem větší.

¹⁴² FISCHER, S., ŠKODA, J., *Sociální patologie, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení, 2., rozšířené a aktualizované vydání*, Praha: Grada Publishing, a.s. 2014, s. 200, ISBN 978-80-247-5046-0

- Oběť se cítí poškozena , ale nemá dostatek sil a moci, aby skutek oznámila. Vězeňská subkultura je silně hierarchizována, jako významný prvek je uplatňována v diferenciaci odsouzených fyzická dispozice. Diferenciace rolí ve vězeňské subkultuře je významný charakteristický znak pro neformální sociální skupinu kterou vězeňské skupiny jsou. V těchto skupinách vznikají role jedince, které jsou nutné k fungování skupiny a každá role vyžaduje určité předepsané a skupinou očekávané chování.¹⁴³ Ve vězeňském prostředí se od jedince obecně předpokládá, že nebude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení.
- Oběť může s oznámením skutku váhat proto, že má k pachateli určitý vztah. *Někdy bohužel dochází k situacím, že navíc pociťuje strach z jeho pomsty, která by mohla po udání následovat.*¹⁴⁴
- Oběť nechce ohlásit trestnou činnost protože se sama trestné činnosti dopouští a ohlášením by tak ohrozila sama sebe. Příkladem může být opět drogová trestná činnost kdy samotný konzument omamných a psychotropních látek se dopouští protiprávního jednání.
- Vězeňské prostředí soustředí osoby , které mají ve většině případů rozporuplný vztah k orgánům činným v trestním řízení, zejména PČR a jakékoli spolupráci s ní se vyhýbají. A to i v situaci kdy se stanou obětí trestné činnosti.
- S ohledem na sociální profil vězeňské subkultury je předpoklad častého důvodu k neohlášení trestného činu, že oběť celou událost považuje za svou vlastní záležitost a věc se rozhodne řešit sama.
- V některých případech odsouzení neohlásí trestnou činnost z důvodu, že jim to připadá zbytečné. V souběhu s tímto důvodem se jako další motiv profiluje malá víra ve schopnost policie, popřípadě pověřeného orgánu, s případem cokoli udělat.

¹⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s.146, ISBN 80-86898-73-3

¹⁴⁴ TOMÁŠEK, Jan, *Úvod do kriminologie, jak studovat zločin*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 73, ISBN 978-80-347-2982-4

Zpracované a výše představené důvody neoznámení trestného činu nebo jiného deliktního jednání je nutné zohledňovat a upravovat dle specifik vězeňského prostředí. Výrazným prvkem promítnutým do latentní motivace bude sociální koheze vězeňské subkultury se silně vyvinutou hierarchickou strukturou a strach ze stigmatizace osoby spolupracující s orgány činnými v trestním řízení. Protože ochota odsouzených jako obětí trestné činnosti má největší vliv na skutečnost, kolik kriminality bude registrováno a kolik ji zůstane v oblasti latence, lze důvodně předpokládat, převažující část kriminality zůstane v oblasti kriminality latentní.

7. NEJČASTĚJŠÍ FORMY KRIMINALITY VĚZNĚNÝCH OSOB

Vyhodnocením výše zpracovaných a prezentovaných statistických dat je patrné, že nejvýznamnější část kriminality vězněných osob je prezentována drogovou a násilnou kriminalitou. Vysoká specifčnost vězeňského prostředí však vytváří určité modifikace jednotlivých forem kriminality, které jsou charakteristické pouze pro vězeňské prostředí a vězeňskou subkulturu.

V následující části práce budou formou teoretického zpracování předloženy nejčastější formy kriminality vězněných osob. Výběr a struktura jednotlivých forem vychází z výše provedeného analytického vyhodnocení a stanovení kvantitativně nejvýznamnějších forem trestné činnosti. Touto je násilná a drogová trestná činnost. Dle prezentovaných statistik je nejčastějším trestným činem z okruhu násilné kriminality trestný čin násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku, ublížení na zdraví dle § 145 tr. zákoníku a vydírání dle § 175 r. zákoníku. Z tzv. drogových trestných činů je naprosto dominujícím trestným činem nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. Kriminalita vězněných osob je dále doplněna nejpočetnějším trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku.

Popisná část jednotlivých druhů kriminality bude zpracována fenomenologicky a etiologicky s přesahem do trestního práva hmotného. Z pohledu trestněprávní teorie bude proveden rozbor nejčastějších trestných činů. V závěru jednotlivých bloků bude teoretické zpracování doplněno o poznatky z praxe a předloženy možnosti preventivních opatření ve vztahu ke konkrétní formě kriminality.

8. NÁSILNÁ KRIMINALITA VĚZNĚNÝCH OSOB

*Pojem násilná kriminalita vychází ze způsobu provedení trestného činu a zahrnuje ty trestné činy, jejichž významnou charakteristikou je především poškození, destrukce cílového objektu jednání.*¹⁴⁵ Takto představená definice vyjadřuje široké pojetí násilné kriminality s dopadem nejen na činy směřující proti osobě, ale taktéž na činy směřující na další objekty jako věci či ideje. *Užší vymezení zahrnuje do násilné kriminality úmyslné užití fyzického násilí, případně hrozby násilím vůči jiné osobě.*¹⁴⁶ Obecně je násilná trestná činnost v policejních statistikách evidována jako součást kriminality obecné, představující souhrn skutkových podstat trestných činů násilného charakteru.¹⁴⁷ Obecný pojem násilná kriminalita je tak pojmem spíše kriminologickým a kriminalistickým. Pro bližší vymezení pojmu násilné kriminality lze tuto explicitně vyspecifikovat *jako trestnou činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby (osob), event. přítomnost takový následek způsobit (pokus).*¹⁴⁸ Při bližším posouzení předložené kriminologické klasifikace lze nalézt nesoulad v některých kritériích. Násilnou trestnou činnost je nutné dále klasifikačně vymezit jako trestnou činnost, jejíž základem je způsob provedení deliktu. Tímto dochází k výraznému odlišení od majetkové a sexuální kriminality, která staví na motivaci pachatele.¹⁴⁹ Z jiného úhlu pohledu lze násilnou kriminalitu rozdělit na dvě možná pojetí.

Dominujícím pojmem násilné kriminality je násilí jako pojem kriminální vědy, zatímco běžně užívaným pojmem věd o chování je agrese.¹⁵⁰ *Agresivitou a násilím se rozumí manifestní, pozorovatelné chování, vedené úmyslem poškodit*

¹⁴⁵ VÁLKOVÁ, Helena In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s.454, ISBN 978-80-7400-429-2

¹⁴⁶ FIRŠTOVÁ, J. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 224, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁴⁷ FIRŠTOVÁ, J. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 223, ISBN 978-80-7478-614-3

¹⁴⁸ VÁLKOVÁ, Helena In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s.455, ISBN 978-80-7400-429-2

¹⁴⁹ VÁLKOVÁ, Helena In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s.455, ISBN 978-80-7400-429-2

¹⁵⁰ FIRŠTOVÁ, J. In GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 223, ISBN 978-80-7478-614-3

*jiný organismus (zvíře či člověka) nebo předmět neživotný.*¹⁵¹ Ne každé agresivní jednání dosahuje intenzity kriminálního chování. Z pohledu sociální patologie rozlišujeme agresivitu zlostnou, spontánní a instrumentální.

Zlostná agresivita je jednání vyjadřující nevoli bez přímého zaměření na konkrétní cíl. Jedná se většinou o impulzivní výraz afektu, který se často projevuje v odplatě. Doprovodným jevem této formy agrese jsou projevy zášti a nenávisti.

Instrumentální agresivita představuje prostředek k dosažení cíle. Kriminální přesah lze nalézt ve chvíli kdy jde o agresivní jednání zaměřené na uspokojení potřeb.

Spontánní agresivita z pohledu patologického chování se projevuje tehdy, když působení bolesti přináší emocionální uspokojení a uspokojení potřeb.¹⁵²

Z bližšího kriminologického hlediska lze kriminální agresi blíže specifikovat a klasifikovat na agresi chladnou (instrumentální) a afektivní (expresivní).

Chladnou agresi lze charakterizovat přímou programovostí, cílevědomostí vyznačující se neutrálním postojem k oběti, spontaneitou, chybějícím afektivním doprovodem a nepřátelským postojem k oběti. Projev instrumentální agrese se většinou soustředí do krátkého časového úseku.

Afektivní agresi charakterizuje naopak její noprogramovanost, emocionální doprovod či jiné vzrušení. Častá je předchozí konfliktní interakce s obětí, nepřátelský postoj k oběti, vysoká intenzita a brutalizace jednání.¹⁵³

Trestní právo pojem násilí nijak blíže nedefinuje. Dle § 119 tr. zákoníku je trestní čin spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. Při výkladu tak bere v úvahu souvislosti, v níž je násilí použito. V teorii se rozlišuje násilí ve formě *vis absoluta* a *vis compulsiva*.

¹⁵¹ FISCHER, S., ŠKODA, J., *SOCIÁLNÍ PATOLOGIE, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence a možnosti řešení*, 2. rozšířené a aktualizované vydání, s. 47, ISBN 978-80-247-5046-0

¹⁵² FISCHER, S., ŠKODA, J., *SOCIÁLNÍ PATOLOGIE, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence a možnosti řešení*, 2. rozšířené a aktualizované vydání, s. 49, ISBN 978-80-247-5046-0

¹⁵³ VÁLKOVÁ, Helena In. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 456-458, ISBN 978-80-7400-429-2

Násilí ve formě *vis absoluta* je násilí, které zcela vylučuje složku vůle oběti a naopak předpokládá a požaduje pouze chování programované pachatelem.

Násilí ve formě *vis compulsiva* má za cíl přinutit oběť aby se podrobila nátlaku. Tento nátlak však není neodporovatelný a tak je v této formě násilí prostor pro aktivní činnost oběti.

V obou případech je však násilí prezentováno použitím fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu. Dle uvedeného ustanovení trestního zákoníku se za násilí považuje i uvedení jiného lstí do stavu bezbrannosti. Lest lze definovat jako vyvolání omylu u jiné osoby nebo využití omylu této osoby s úmyslem dosáhnouti nějakého cíle. Bezbranností se rozumí takový stav osoby kdy tato není schopna účinné obrany. Většinou se bude jednat o úmyslné podání léků, alkoholu, narkotik apod. V praxi se za stav bezbrannosti považují i hluboký spánek. Do stavu bezbrannosti lze z pohledu trestního práva uvést buďto lstí nebo jiným podobným způsobem. Zákonodárce tak rozšiřuje možné situace kdy pachatel využije bezbrannosti oběti aniž by jednání pachatele spočívalo přímo ve vyvolání omylu nebo využití omylu u poškozeného.¹⁵⁴

8.1. Fenomenologie násilné kriminality vězňených osob

Na základě analýzy statistických údajů Vězeňské služby ČR zachycující dynamiku vývoje násilné kriminality od roku 2015 můžeme pozorovat relativně konstantní vývoj a strukturované složení násilné kriminality vězňených osob. Vězeňská služba eviduje tři kvantitativně významné trestné činy, projevující se v registrovaných statistikách kriminality vězňených osob. Jedná se o trestný čin vydírání dle § 175 tr. zákoníku, ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku a násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku. Z kriminologického hlediska je zajímavé, že ve statistikách Vězeňské služby ČR není registrována jiná forma násilné kriminality, ale ve sledovaném období od roku 2015 se jedná jen o výše uvedené trestné činy. A to i přesto, že je v dané věci dán předpoklad existence například trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestných činů proti

¹⁵⁴ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1161-1163, ISBN 978-80-7400-109-3

svobodě. Uvedenou statistickou nerozmanitost lze přičíst vysoké míře latence veškeré trestné činnosti vězňených osob. V roce 2015 bylo dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno 411 prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích, a to proti 458 vězňeným osobám. Z uvedeného počtu se podařilo ustanovit 359 konkrétních osob. U takto zjištěných osob byly úkony trestního řízení zahájeny ve 45 případech pro podezření ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku a ve 29 případech vydírání dle § 175 tr. zákoníku. V roce 2015 byla násilná kriminalita statisticky druhá nejvýznamnější kriminalita vězňených osob.¹⁵⁵ Počet trestných činů ublížení na zdraví byl o 14 více než trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. V roce 2016 bylo dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno 623 prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích, a to proti 756 vězňeným osobám. V 623 případech byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 822 trestných činů kdy v 61 případech pro trestný čin ublížená na zdraví dle § 146 tr. zákoníku a ve 43 případech trestného činu vydírání dle § 175 tr. zákoníku.¹⁵⁶ V roce 2017 bylo dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno 902 prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích, a to proti 1098 vězňeným osobám.¹⁵⁷ V roce 2018 bylo dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno 956 prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích, a to proti 1146 vězňeným osobám. V 965 prověřováních byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 1248 trestných činů.¹⁵⁸ Ze statisticky předložených dat lze jednoznačně konstatovat, že násilná kriminalita představuje významnou formu kriminality vězňených osob.

Konkrétní formy násilí v prostředí výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence mají ve většině případů totožnou formu s projevy násilí nevězňených osob. Fundamentálně lze projevy násilí rozdělit na projevy mezi vězňenými osobami a dále na kolektivní násilí, které je v prostředí věznic ČR méně časté. Kategorizací sledovaných jednání násilného charakteru lze jako konkrétní formy násilí uvést:

¹⁵⁵ Statistická ročenka VS ČR 2015, s. 146

¹⁵⁶ Statistická ročenka VS ČR 2016, s. 152

¹⁵⁷ Statistická ročenka VS ČR 2017, s.176

¹⁵⁸ Statistická ročenka VS ČR 2018, s. 188

Verbální útoky, které jsou běžnou součástí vězeňské subkultury. Jedná se o verbální projevy, které jsou ve vězeňském prostředí většinou tolerované, ale v mnoha případech se může jednat o iniciátor následného fyzického napadení. Verbální útoky mohou snadno vytvářet stigmatizaci jednotlivých vězňů, která představuje ve vězeňském prostředí riziko pro takto označeného vězně. Jedná se zejména o tzv. likvidační značkování, kterým je označení osoby za pachatele sexuálního útoku na dítě nebo informátora.

Drobné krádeže představují významný rizikový faktor k páčání násilí. Přestože vězněné osoby nesmějí disponovat větším množstvím cenných věcí, jedná se o věci, které mají v daném prostředí pro majitele subjektivní hodnotu. Odcizení drobných věcí tak může vyvolat násilnou reakci.

Vyloučení vězně představuje situace kdy vězněné osobě je ze strany spoluvězňů odepřeno. Motivem na straně pachatele mohou být materiální zisky i posílení statusové pozice ve vězeňské hierarchii. Vyloučení se může projevovat verbálním vyhrožováním, ale i fyzickým napadením.

Výhrůžky patří k velmi časté formě násilí vyúsťující do fyzického násilí.

Za útok mezi vězni je považováno spontánní, agresivní jednání v konfliktní situaci mezi rovnocennými protějšky, ve většině případů konflikt mezi silnějšími a slabšími spoluvězni. Cílem jednání je většinou snaha o udržení nebo získání statutu a ochrana reputace a získání respektu ve skupině.¹⁵⁹

8. 2. Etiologie násilné kriminality vězněných osob

Kriminologie se od počátku své existence snaží vysvětlit příčiny násilné kriminality. V současné době se kriminologická společnost odchyluje od vysvětlení agresivity jako vrozeného pudu a zaměřuje se na pojetí agresivity jako vlastnost získanou, naučenou. Kriminogenní faktory vyvolávající násilnou kriminalitu jsou mnohačetné a jejich přesné vymezení přesahuje cíl a vytyčené mantinely této práce. Některé kriminogenní faktory dostávají významných specifik charakteristických pro prostředí výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence. S určitou formou

¹⁵⁹ BLATNÍKOVÁ, Š., *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*, Praha 2016, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s.67, ISBN 978-80-7338-158-5

zjednodušení lze charakterizovat dva základní etiologické činitele, které se s určitými specifiky promítají do etiologie násilné kriminality vězňených osob.

Vliv orientační rodiny je významným faktorem budoucího kriminálního chování jedince. Zejména násilné modely chování dalších členů rodiny, neúměrné tresty a další formy a projevy agresivity jsou prostřednictvím nápodoby přenositelné do budoucího jednání dítěte.

V závislosti na postoji a toleranci společnosti k některým formám násilí se rozvíjí hodnoty jednotlivce a jeho budoucí postoj k projevu násilí. Mezi další činitele lze zařadit ekonomickou nerovnost, biologické a sociální faktory, abúzus návykových látek, kulturní dezintegraci, postoje rasové nerovnosti a vliv masmédií.
160

S ohledem na specifickou vězeňskou subkulturu představují některé definované kriminogenní faktory v tomto prostředí zřetelně výraznější prvek, naopak jiné jsou téměř anulované.

Násilí jako forma projevu a řešení sporů je významným prvkem v prostředí vězeňské subkultury. S ohledem na specifika a „vnitřní“ zákonitosti vězeňské subkultury je vysoce pravděpodobný předpoklad, že převažující část násilného jednání není pověřenými orgány evidována a spadá do latentní kriminality.

Výkon vazby nebo trestu odnětí svobody je spojen se značnými psychosociálními problémy, které vyplývají ze ztráty svobody, majetku, nezávislosti a osobní bezpečnosti. *Jedinec se musí v novém prostředí orientovat a adaptovat na ně. To v praxi znamená, zvláště pro prvovězňené bez jakýchkoliv zkušeností, obrovskou zátěž. Negativní zkušeností je i případné šikanování či jiné projevy agrese ze strany spoluvězňů.*¹⁶¹ Obecně lze konstatovat, že násilí v prostředí vězňených osob je patologickým jevem, který je pro dané prostředí charakteristický.

¹⁶⁰ ZAPLETAL, J., In. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání, Praha: Aspi – Wolters Kluwer, 2008, s. 300-301, ISBN 978-80-7353-376-8

¹⁶¹ FISCHER, S., ŠKODA, J., *SOCIÁLNÍ PATOLOGIE, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence a možnosti řešení*, 2. rozšířené a aktualizované vydání, Grada Publishing s. 188, ISBN 978-80-247-5046-0

Motivační faktory k projevu násilí jsou ve vězeňském prostředí mnohočetné a spektrum motivů nelze snadno definovat. *Projevy násilí ve vězeňském prostředí mohou sloužit např. jako ukázka síly či k odstrašení ostatních vězňů (demonstrace vlastní síly), k vykořisťování a využívání ostatních např. prostřednictvím krádeží, k udržování vlastního image (statusu), jako způsob ochrany proti urážkám nebo i jako např. způsob sexuálního uspokojování.*¹⁶²

Analýzou se zaměřením na míru adaptability obecně přijímaných kriminogenních faktorů na prostředí výkonu trestu a vazby, lze stanovit nejvýraznější motivace pachatele k násilné kriminalitě:

- Snaha o získání a upevnění statusu ve vězeňské skupině
- Napodobování vězňů s vyšším sociálním statusem
- Tolerance a rozšířenost násilí ve vězení
- Návykové látky, zejména omamné a psychotropní látky
- Vzájemný antagonismus
- Potěšení z násilí pachatele
- Materiální zisk

Kriminogenní faktory etiologie násilné kriminality vězňených osob je třeba posuzovat a definovat v souladu se specifiky vězeňského prostředí. Na predikci chování vězňených osob má tak výrazný vliv kriminální minulost, antisociální postoje a prokriminální chování odsouzených. Zejména minulost násilného chování představuje riziko recidivy a pokračování v násilném chování i po dobu výkonu trestu. V oblasti situačních proměnných jsou za nejvýraznější faktory predikce násilného chování považovány tzv. institucionální proměnné související s nápravným zařízením jako je úroveň lékařské péče, režim zařízení, dostatek a odbornost personálu.¹⁶³

V následující části práce bude proveden teoreticko-právní rozbor nejčastějších trestných činů, kterých se dopouští vězňené osoby. Zpracována budou teoretická východiska trestného činu násilí proti úřední osobě

¹⁶² BLATNÍKOVÁ, Š., *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*, Praha 2016, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s.67, ISBN 978-80-7338-158-5

¹⁶³ BLATNÍKOVÁ, Š., *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*, Praha 2016, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s.54-60, ISBN 978-80-7338-158-5

8. 3. Násilí proti úřední osobě

Trestný čin násilí proti úřední osobě je obsažen v prvním díle Hlavě X . zvláštní části trestního zákoníku. *Jedná se o trestné činy chránící celou řadu společenských zájmů a hodnot nezbytných k řádnému fungování demokratického právního státu a ochraně veřejnosti. Jde o trestné činy, které přímo nebo nepřímo ohrožují řádnou činnost orgánů státu, územní samosprávy, jiných orgánů veřejné moci nebo jinam ohrožují pořádek ve věcech veřejných.*¹⁶⁴

Trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby jsou upraveny v prvním díle uvedené hlavy zvláštní části trestního zákoníku a obsahují § 323 až § 328. Uvedená ustanovení chrání řádný výkon pravomoci orgánu veřejné moci a to zejména před útoky jiných osob.¹⁶⁵ Objektem trestného činu násilí proti úřední osobě je zejména zájem na ochraně nerušeného výkonu pravomoci úřední osoby a to tehdy, pokud plní úkoly státu nebo společnosti. Předmětem ochrany se tak stává jednotlivec jako nositel této pravomoci úřední osoby.¹⁶⁶

Úřední osoba je explicitně specifikována ve výkladovém ustanovení § 127 tr. zákoníku.

Úřední osobou dle § 127 tr. zákoníku je:

- a) *soudce,*
- b) *státní zástupce,*
- c) *prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,*
- d) *člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,*
- e) *příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie,*

¹⁶⁴ŘÍHA, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 821, ISBN 978-80-7502-236-3

¹⁶⁵ ŘÍHA, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 821, ISBN 978-80-7502-236-3

¹⁶⁶ RIZMAN, S., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2854, ISBN 978-80-7400-178-9

f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,

g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař,

h) finanční arbitr a jeho zástupce,

i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží,

pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.

(2) K trestní odpovědnosti a ochraně úřední osoby se podle jednotlivých ustanovení trestního zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.

(3) Úřední osoba cizího státu nebo mezinárodní organizace se za podmínek uvedených v odstavcích 1 a 2 považuje za úřední osobu podle trestního zákona, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva nebo pokud se souhlasem orgánů České republiky působí na jejím území; tento souhlas se nevyžaduje, jde-li o úřední osobu mezinárodního trestního soudu, mezinárodního trestního tribunálu, popřípadě obdobného mezinárodního soudního orgánu, které splňují alespoň jednu z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.¹⁶⁷

O *úřední osobu* se jedná tehdy, pokud jsou splněny základní definiční znaky. Musí se jednat o osobu vyjmenovanou v písmenu a) až i) uvedeného ustanovení přičemž tato osoba plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů. Za plnění úkolů státu nebo společnosti se považují takové činnosti, které jsou celospolečenského významu. Většinou půjde o samotnou realizaci rozhodovací činnosti a výkon přijatých rozhodnutí v rámci vymezené působnosti, ale také o odpovědnou přípravu k rozhodovací činnosti.¹⁶⁸ *Pojem úřední osoby není podle našeho trestního zákoníku spojen trvale s konkrétní osobou či kategorií osob, ale pouze s výkonem určité veřejné činnosti.*¹⁶⁹ Oprávnění orgánu vykonávat veřejnou moc tak spočívá ve výkonu pravomocí. Veřejnou mocí

¹⁶⁷ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 127 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

¹⁶⁸ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1207, ISBN 978-80-7400-109-3

¹⁶⁹ŘÍHA, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 827, ISBN 978-80-7502-236-3

je třeba chápat jako moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech jiných subjektů. Proto úřední osobou může být jen osoba, která disponuje touto formou moci. K trestní odpovědnosti je tak nutné, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s pravomocí a odpovědností úřední osoby. Zákon zde vychází ze zásady, že chráněné zájmy nemohou být ohroženy nebo poškozeny činem osoby, který je nařízený nebo povolený. Z těchto důvodů nelze připustit přípustnost nutné obrany proti těmto jednáním.¹⁷⁰ *Pravomoc úředních osob je vymezena příslušnými zákony a právními normami na základě zákona vydanými a může být vykonávána jen na základě zákona a v jeho mezích.*¹⁷¹

Téma předložené práce se bude z převažující části týkat pouze úřední osoby uvedené v písmenu e) tedy příslušníka bezpečnostního sboru. V některých případech si lze představit situace kdy by mohlo dojít k napadení osoby soudce nebo státního zástupce, popřípadě jiných osob, které by se pro výkon své pravomoci dostali do kontaktu s vězněnou osobou. S ohledem na samotnou faktickou realnost této situace a bezpečnostně provozních opatření v rámci výkonu trestu, vazby nebo zabezpečovací detence, je daná situace spíše v teoretické rovině. Z dostupných analyzovaných statistik Vězeňské služby ČR je zřejmé, že útok vězněné osoby byl dosud vždy veden proti příslušníkovi Vězeňské služby ČR nebo civilnímu zaměstnanci vězeňské služby ČR.

Dle § 127 odst.1 písm. e) tr. zákoníku je úřední osobou příslušník ozbrojených sil, příslušník bezpečnostního sboru anebo strážník obecní policie. Příslušníkem ozbrojených sil je jen voják v činné službě, není jím voják mimo službu ani civilní zaměstnanec Armády České republiky. Úřední osobou je také strážník obecní nebo městské policie při zabezpečování veřejného pořádku a dalších úkolů vyplývajících ze zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii nebo zvláštního zákona¹⁷² S ohledem na volbu tématu práce bude dále větší část této kapitoly věnována příslušníkům bezpečnostních sborů.

¹⁷⁰ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1213-1217, ISBN 978-80-7400-109-3

¹⁷¹ RIZMAN, S., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2855, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁷² ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1212-1213, ISBN 978-80-7400-109-3

Dle zákona č. 361/2003 Sb, O služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů je příslušníkem bezpečnostního sboru fyzická osoba , která vykonává službu v bezpečnostním sboru. Dle tohoto zákona se bezpečnostními sbory rozumí:

- Policie České republiky
- Hasičský záchranný sbor České republiky
- Celní správa České republiky
- Vězeňská služba České republiky
- Bezpečnostní informační služba
- Úřad pro zahraniční styky a informace

V případě civilních zaměstnanců Vězeňské služby ČR je nutné zohlednit, zda pracovní náplň uvedené osoby obsahuje výše definovanou pravomoc. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí pod sp.zn. 1 T 8/2002, že hlavním úkolem Vězeňské služby ČR ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o Vězeňské službě a Justiční stráží České republiky, je prostřednictvím programů zacházení soustavně působit na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby. V rámci výkonu Vězeňské služby spadá uvedená činnost pod správní službu, jejíž výkon zajišťují občanskí zaměstnanci. Pokud tito občanskí zaměstnanci vykonávají výkon správní služby, která souvisí s výkonem pravomoci Vězeňské služby, lze tuto považovat za úřední osobu.

Trestného činu násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku se dopustí ten:

Kdo užije násilí

a) v úmyslu působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo

b) pro výkon pravomoci úřední osoby,

bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až šest let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,

b) ublíží-li takovým činem jinému na zdraví, nebo

c) způsobí-li takovým činem větší škodu.

(3) Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

a) těžkou újmu na zdraví, nebo

b) škodu velkého rozsahu.

(4) *Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.*

(5) *Příprava je trestná.*¹⁷³

Násilí bylo obecně již blíže definováno v předcházející kapitole. Pro potřeby rozboru trestného činu násilí proti úřední osobě jím rozumíme použití fyzické síly s cílem překonat kladený odpor nebo mu zamezit. Násilí může směřovat jak proti úřední osobě, tak proti jiné osobě nebo věci, pokud je prostředkem působení na výkon pravomoci úřední osoby. K naplnění znaku násilí je nutné zohlednit a posoudit všechny okolnosti případu.¹⁷⁴

Útok provedený v souvislosti s výkonem pravomoci orgánu veřejné moci či osoby. Z tohoto důvodu se uvedená souvislost vyskytuje v příslušném ustanovení ve dvou variantách.

První variantou je útok směřovaný na výkon pravomoci, který spočívá v úmyslu pachatele ovlivnit činnost úřední osoby.¹⁷⁵ Z časového hlediska musí násilí předcházet výkonu pravomoci úřední osoby nebo k němu dojít při výkonu pravomoci. Toto jednání je uvedeno pod písm. a) odst. 1 § 325 tr. zákoníku.¹⁷⁶

Druhou variantou je spáchání útoku pro výkon pravomoci. Pachatel v tomto případě má v úmyslu postihnout úřední osobu proto, že svoji pravomoc již vykonala.¹⁷⁷ Toto jednání je uvedeno v § 325 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku. Jedná se o situace kdy pachatel napadne osobu, která je nebo v minulosti byla úřední osobou a to proto, že v minulosti vykonala pravomoc úřední osoby.

Pachatelem trestného činu může být kdokoli. S ohledem na zvolené téma práce bude pozornost věnována pouze úzkému okruhu pachatelů a to vězňených osob, tedy osob ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence.

¹⁷³ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 325 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

¹⁷⁴ RIZMAN, S., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2854, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁷⁵ ŘÍHA, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 827-828, ISBN 978-80-7502-236-3

¹⁷⁶ RIZMAN, S., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2855, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁷⁷ ŘÍHA, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 827-828, ISBN 978-80-7502-236-3

Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmysl přímý (*dolus directus*) kdy pachatel věděl, že poruší nebo ohrozí zájem chráněný trestním zákoníkem. Tedy pachatel jedná s cílem působit na výkon pravomoci úřední osoby tak, aby napadená úřední osoba svou pravomoc nevykonala nebo její výkon neprovedla tak jak původně zamýšlela.¹⁷⁸

Přítěžující okolností je spáchání uvedeného trestného činu se zbraní. Dle § 325 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až šest let, pokud spáchá čin uvedený v odstavci 1 se zbraní. Dle výkladového ustanovení § 118 tr. zákoníku je trestný čin spáchán se zbraní, jestliže je pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užije zbraně k útoku, k překonání nebo zamezení odporu anebo jestliže ji k tomu účelu má u sebe, zbraní se rozumí cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznější.

Zbraní se tak rozumí jakýkoli předmět způsobilý přivodit zranění. Nemusí se tedy jednat o zbraň v obecně pojímaném smyslu zbraně střelné, bodné nebo sečné, ale může se jednat o jakýkoli předmět. Trestný čin je spáchán se zbraní nejen je-li k překonání nebo zamezení odporu zbraně použito, ale i tehdy jestliže přítomnost zbraně působí na psychiku poškozeného. Trestný čin je spáchán se zbraní i tehdy, jestliže pachatel zbraně přímo nepoužil, ale pro tento případ ji má u sebe. Bude se jednat například o případ, kdy pachatel zbraň nepoužije, ale pro tento případ ji má u sebe a je připraven ji použít k útoku či k překonání odporu.¹⁷⁹

Právní kvalifikace dle § 325 odst.2 písm. b) tr. zákoníku vyžaduje ublížení jinému na zdraví. Ublížením na zdraví je dle § 122 tr. zákoníku takový stav náležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření. Stav ublížení na zdraví charakterizují v zákoně tři prvky :

¹⁷⁸ RIZMAN, S., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2854, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁷⁹ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1158-1159, ISBN 978-80-7400-109-3

- *Stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění* je takový stav poškozeného, který nastal v důsledku jednání pachatele a projevuje se podstatným zhoršením předcházejícího stavu. Zhoršení se tak může projevovat jak v oblasti fyziologických tak psychických funkcí organismu. Ke kvalifikaci ublížení na zdraví nestačí jen krátkodobé zhoršení stavu ve formě oděrek, krátkodobých bolestí, hematomy a podobně. Na druhou stranu je nutné posuzovat vzniklá poškození s ohledem na možnost kvalifikace jednání způsobilé naplnit již těžkou újmu na zdraví.

- *Který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí* po nikoli jen krátkou dobu znesnadňuje obvyklý způsob života poškozeného. Musí jít o takovou poruchu zdraví nebo jiné onemocnění, které postihuje obvyklí způsob života poškozeného. Obvyklým způsobem života jsou míněny také obvyklé činnosti poškozeného. Důležité je časové hledisko kdy k dosažení intenzity jednání jako ublížení na zdraví se musí jednat o dobu ne krátkou či zcela přechodnou. Nejběžnější omezení způsobu života lze spatřovat například v omezení pohybu, upoutání na lůžko nebo déletrvající klidový režim, pracovní neschopnost, užívání léků apod. Stanovení minimální délky trvající poruchy zdraví, aby bylo jednání možné kvalifikovat jako ublížení na zdraví, není přesně stanovena a soudy musí vždy přistupovat individuálně ke každému zkoumanému případu. Soudní praxe však ve většině případů vychází z toho, že znesnadnění obvyklého způsobu života postiženého musí trvat nejméně sedm dní. Častým hodnotícím prvkem při kvalifikaci ublížení na zdraví je existence a délka pracovní neschopnosti. Pracovní neschopnost v tomto případě je nutné posuzovat v širších souvislostech konkrétního případu. Zákon vyžaduje znesnadnění obvyklého způsobu života, jehož je pracovní činnost součástí, nikoli však okolností rozhodující.

- *Který vyžaduje lékařské ošetření.* Zde je nutné vycházet z toho, že není důležitá skutečnost provedení samotného lékařského ošetření ale jeho potřeba, tedy zda u zranění, která poškozený utrpěl, obvykle pravidelně k takovému ošetření dochází. Není tedy rozhodné, zda si poškozený zranění

ošetřil sám a lékařskou péčí nevyhledal, ale samotná objektivní skutečnost potřeby lékařského vyšetření.¹⁸⁰

Dle § 325 odst. 2 písm. c) bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až šest let pokud takovým činem způsobí větší škodu. Škoda je chápána jako újma vzniklá poškozenému a je objektivně vyjádřitelná penězi. Hranici výše škody pro majetkové i jiné trestné činy stanoví trestní zákoník v § 138 kde v odstavci 1 písm. c) se větší škodou rozumí škoda dosahující částky nejméně 100000 Kč.

Dle § 325 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku bude pachatel potrestán odnětím svobody na tři léta až dvanáct let, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví. Základní rozdíl mezi ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví spočívá zejména v těžkosti a závažnosti poruchy zdraví a vážnosti onemocnění. Dále je třeba pro jasné určení stanovit dobu trvání poruchy zdraví nebo onemocnění.

Trestní zákoník vymezuje v § 122 odst.2 dvě podmínky, jejichž splnění vyžaduje zároveň.

- Musí jít o vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění
- Újma na zdraví musí odpovídat minimálně jednomu z typů taxativně uvedených v trestním zákoníku v písmenu a) až i) 2. odstavce § 122.

Zmrzačení je trvale chorobný stav charakterizovaný značnou změnou těla nebo jeho části nebo ztrátou některé z končetin nebo jejich podstatných částí. Pod zmrzačení lze také zařadit těžké celkové nervové ochrnutí nebo ochrnutí části těla.

Ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti je trvalý chorobný stav nebo ztráta části těla, která je spojená s podstatným snížením pracovní schopnosti nebo s jeho úplnou ztrátou. Úplná ztráta pracovní způsobilosti představuje situace kdy je poškozený odkázán na pomoc druhých a je nezpůsobilý k většině pracovních

¹⁸⁰ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1169-1173, ISBN 978-80-7400-109-3

úkonů. Podstatné snížení pracovní způsobilosti vyžaduje trvalé a závažné a podstatné snížení pracovní způsobilosti.

Ochromení údu je trvalá nezpůsobilost nebo značně snížená schopnost pohybu horní nebo dolní končetiny nebo její značné části.

Ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí je v praxi většinou reprezentováno úplnou ztrátou sluchu nebo zraku. Za ztrátu funkce smyslového ústrojí se považuje úplná hluchota a slepota. V případě zraku se za úplnou ztrátu považuje též ztráta schopnosti poškozeného rozeznávat obrysy a předměty na malou i velkou vzdálenost. Za podstatné snížení funkce smyslového ústrojí se považuje jeho snížení o více než 50 % předchozího stavu. *Ztráta nebo poškození dalších smyslových ústrojí* jako hmatu, chutě a čichu není nikdy tak důležité jako výše uvedené a samotná ztráta chutě nebo hmatu neznamena u poškozeného skutečně těžké poškození zdraví.

Poškození důležitého orgánu je porušení takového orgánu jehož porušením vzniká nebezpečí pro život poškozeného nebo jiný trvalý nebo déletrvající následek.

Zohyzdění je změna na těle poškozeného, která je viditelná a vzbuzuje odpor a ošklivost na újmu poraněného. Zohyzdění nemusí a většinou nebývá překážkou pracovního výkonu, ale je spíše překážkou kosmetickou s negativním společenským přesahem.

Vyvolání potratu nebo usmrcení plodu je každé jednání, které má za následek přerušování těhotenství dříve než dojde k porodu nebo jednání, jehož následkem je smrt plodu.

Mučivé útrapy jsou prodlužované, vystupňované výrazné bolesti, které mohou být jak fyzické tak psychické. Délka útrap musí odpovídat jejich intenzitě. Vysoké nesnesitelné bolesti mohou trvat jen velmi krátkou dobu. Naopak bolesti snesitelné trvající po dlouhou dobu lze též charakterizovat jako mučivé útrapy, pokud citelně zasahují celou osobnost postiženého.

Delší dobu trvající porucha zdraví je považována z praxe soudů doba trvající minimálně šest měsíců po kterou vážná porucha nebo vážné onemocnění omezovaly způsob života poškozeného.¹⁸¹

Trestného činu násilí proti úřední osobě dle § 325 odst. 3 písm. b) se dopustí ten kdo způsobí činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu. Škoda je chápána jako újma vzniklá poškozenému a je objektivně vyjádřitelná penězi. Hranici výše škody pro majetkové i jiné trestné činy stanoví trestní zákoník v § 138 kde v odstavci 1 písm. e) se větší škodou rozumí škoda dosahující částky nejméně 10000000 Kč. Jde o nejvyšší hranici škody dle trestního zákoníku.

Dle § 325 odst. 4 tr. zákoníku bude odnětím svobody na osm až šestnáct let potrestán pachatel, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt. Podle tohoto ustanovení může být čin posuzován jen tehdy, byla -li smrt způsobena z nedbalosti ve smyslu ustanovení § 17 písm. a) tr. zákoníku. V případě, že by smrt byla způsobena pachatelem úmyslně, bylo by dané jednání nutné kvalifikovat jako trestný čin vraždy podle § 140 odst. 3 písm. d) tr. zákoníku .

8. 4. Násilí proti úřední osobě ve vězeňském prostředí

V roce 2020 Vězeňská služba ČR evidovala celkem 50 napadení příslušníka Vězeňské služby ČR a 3 případy napadení civilního zaměstnance.

Tabulka č. 11 – Napadení příslušníků a zaměstnanců VS ČR v roce 2020¹⁸²

NAPADENÍ	OBVINĚNÝ	ODSOUZENÝ	MLADISTVÝ
PŘÍSLUŠNÍK VS ČR	14	35	1
CIVILNÍ ZAMĚSTNANEC VS ČR	1	2	6

¹⁸¹ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1172-1179, ISBN 978-80-7400-109-3

¹⁸² Statistická ročenka VS ČR 2020

Z celkového počtu napadení bylo v 38 případech zahájeny úkony trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu pro podezření z trestného činu násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku. Z uvedeného počtu byly úkony trestního řízení pro tento trestný čin zahájeny proti 6 vězněným ženám. Přestože výroční zpráva VS ČR za rok 2020 uvádí celkem 50 napadení příslušníka VS ČR, celkový počet zahájených prověřování je nižší. Ve 12 případech tak jednání vězněné osoby nedosahovalo intenzity trestného činu.

Ve všech evidovaných případech se jednalo o útok vězněné osoby na příslušníka Vězeňské služby ČR. Opakovanými dotazy na pověřený orgán VS ČR ve věznici Příbram bylo zjištěno praxeologické hledisko, že většinou dochází k útoku na příslušníka pokud po vězněné osoby vyžaduje nějakou činnost. Například prohlídku věcí, nastoupení k pravidelnému počítání apod. Velmi častý případ napadení příslušníka VS ČR je v souvislosti se služebním zákrokem, kdy se příslušníci snaží zabránit odsouzenému v úmyslném poškození majetku, zdraví, narušení pořádku nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby. Daná situace je velmi častým případem kdy se agrese vězněného přenesse z cílového objektu na příslušníka VS ČR.

Pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti je příslušník VS ČR dle § 17 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské strážci a Justiční strážci České republiky oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, ve věznici pro místní výkon trestu, v budovách soudů, jakož i jiných místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva, v zařízeních mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb a v blízkosti střežených objektů. Donucovací prostředky taxativně vyjmenovává uvedený § 17 ve 2 odstavci kde stanoví že donucovacími prostředky jsou:

- a) *hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany,*
- b) *předváděcí řetízky,*
- c) *pouta,*
- d) *poutací popruhy,*
- e) *pouta s poutacím opaskem,*

- f) slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek,*
- g) obušek nebo jiný úderný prostředek,*
- h) služební pes,*
- ch) vodní stříkač,*
- i) zásahová výbuška,*
- j) expanzní zbraně,*
- k) úder střelnou zbraní,*
- l) hrozba střelnou zbraní,*
- m) varovný výstřel,*
- n) vytlačování štítem,*
- o) vytlačování vozidlem,*
- p) prostředek k zamezení prostorové orientace.¹⁸³*

K 31.12.2020 Vězeňská služba ČR evidovala 274 případů použití donucovacích prostředků kdy bylo použito 596 donucovacích prostředků. Četnost použitých donucovacích prostředků je předložen v tabulce č.11

Tabulka č. 12 – Četnost použití jednotlivých donucovacích prostředků¹⁸⁴

DONUCOVACÍ PROSTŘEDEK	POČET POUŽITÍ DP
Hmaty, chvaty, údery a kopy	357
Předváděcí řetízky	7
Pouta	175
Poutací popruhy	19
Slzotvorný, elektrický nebo jiný zneschopňující prostředek	27
Obušek nebo jiný úderový prostředek	6
Vytlačování štítem	4
Prostředek k zamezení prostorové orientace	1

¹⁸³ ČESKO: zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské strážní a Justiční strážní České republiky, § 17 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

¹⁸⁴ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020

Donucovací prostředky za rok 2020 byly použity celkem proti 274 osobám z nichž tvořili¹⁸⁵:

- Obvinění muži – 45
- Obviněné ženy – 3
- Odsouzení muži – 186
- Odsouzené ženy – 21
- Mladiství muži – 2
- Mladistvé ženy – 1
- Chovanci – 6
- Civilní osoby 10

Poměrně velkým problémem v souvislosti s etiologií tohoto kriminálního jednání je přítomnost psychotropních látek, zejména akutní intoxikace vězňené osoby. Takto intoxikované osoby mají větší míru nekoordinované agrese, která se může promítnout do vztahu k úřední osobě. Problematika drog a negativních dopadů užívání v subkultuře vězňených osob bude zpracována v další části práce.

8. 5. Trestný čin ublížení na zdraví

Trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku je uveden v dílu 2 hlavy I. Trestního zákoníku. Objektem trestného činu je lidské zdraví. Světová zdravotnická organizace definuje zdraví jako stav kompletní fyzické, duševní a sociální pohody. Obecněji jako absence nemocí nebo normální tělesné a duševní funkce organismu.¹⁸⁶ Lidské zdraví je chráněno u každého člověka, bez ohledu zda je , dle výše uvedených definic, zdrav nebo je zraněn či trpí nějakou nemocí. Trestní zákoník rozlišuje dva druhy ublížení na zdraví a to těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví. O kvalifikaci jednání rozhoduje soud na základě znaleckých posudků a stanovení výchozího stavu, tedy stavu před způsobením poškození.¹⁸⁷ Pachatelem trestného činu ublížení na zdraví může být kdokoli kdo způsobí jiné

¹⁸⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020, s.180-184

¹⁸⁶ Frequently asked questions. *World Health Organization* [online]. [cit. 2018-02-17]. Dostupné online Zdraví – Wikipedie (wikipedia.org)

¹⁸⁷ JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání*. Praha: Leges, 2017, s. 539, ISBN 978-80-7502-236-3

individuálně určené osobě nebo osobám ublížení na zdraví. K naplnění subjektivní stránky trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 tr. zákoníku musí být prokázáno, že úmysl pachatele směřoval ke způsobení následku ublížení na zdraví, tedy nestačí pouhé zjištění, že pachatel jednal úmyslně. Při právním posuzování jednání pachatele tak bude vždy rozhodné posoudit všechny zjistitelné skutečnosti provedení útoku, použití zbraně nebo předmětu a za jakých okolností k útoku došlo a jaké nebezpečí pro napadeného z útoku hrozilo. Z těchto a všech dalších individuálních okolností je pak třeba dovodit k jakému následku směřovalo jednání pachatele.¹⁸⁸ Samotný pojem ublížení na zdraví trestní zákoník vykládá ve svém ustanovení § 122 odst. 1 a blíže byla tato problematika zpracována v předcházející části práce.¹⁸⁹ Protože dle statistik VS ČR je evidována pouze trestná činnost spočívající v intenzitě odpovídající ublížení na zdraví, bude většinová pozornost věnována v následující části práce pouze trestnému činu ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku. .

Trestného činu ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku se dopustí ten:

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na těhotné ženě,

b) na dítěti mladším patnácti let,

c) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

d) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo

e) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

¹⁸⁸ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1374-1376, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁸⁹ Kapitola č 6.4. „Násilí proti úřední osobě

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.¹⁹⁰

Dle § 146 odst. 2 písm a) tr. zákoníku bude pachatel potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na těhotné ženě. Těhotenství lze definovat jako proces, kterým žena odnosi živé potomky od koncepce do doby, kdy je potomstvo schopno života. Těhotnou je tak žena v období od nidace do začátku porodu nebo interrupce. Jedná se o zvlášť přitěžující okolnost u které postačí ve smyslu ustanovení § 17 písm. b) tr. zákoníku nedbalost.

Dle § 146 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku bude pachatel potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let. Za dítě mladší patnácti let je třeba, v souladu s interpretační pravidlem dle § 139 tr. zákoníku, chápat jako osobu do dne předcházející patnáctým narozeninám. I v tomto případě postačí ve smyslu ustanovení § 17 písm. b) nedbalost. Není třeba aby pachatel znal přesný věk dítěte, ale vychází se z předpokladu, že vzhledem k fyzické a mentální vyspělosti, chování, vyjadřování a dalším charakteristickým prvkům v závislosti na okolnostech případu vědět měl a mohl.¹⁹¹

Zvýšenou ochranu svědka, znalce nebo tlumočnicka poskytuje § 146 odst. 2 písm. c) tr. zákoníku. Pachatel při naplnění této okolnosti spáchá trestný čin ublížení na zdraví na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Povinností svědka, znalce a tlumočnicka je chápána jejich povinnost před soudem, před státním zástupcem, před policejním orgánem a dalšími orgány.¹⁹²

¹⁹⁰ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 325 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

¹⁹¹ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1308, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁹² ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1364, ISBN 978-80-7400-178-9

Zvýšenou ochranu poskytuje trestní zákoník v písmenu d) druhého odstavce uvedeného ustanovení zdravotnickému pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví. Zdravotním personálem je většinou lékař, zubní lékař, farmaceut a jiný zdravotnický pracovník. Zdravotnickým pracovníkem je v obecně širším pojetí myšlena fyzická osoba, která vykonává zdravotnickou praxi v některém ze zdravotnických oborů a která k tomuto získala potřebnou kvalifikaci.¹⁹³

Zvlášť přitěžující okolnost uvádí § 146 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, pokud je ublížení na zdraví způsobeno na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyzvání.

Pojem těžké újmy byl blíže zpracován v předcházející kapitole. V případě § 146 odst. 3 trestního zákoníku musí být následek způsoben ve smyslu ustanovení § 17 písm. a) tr. zákoníku pouze z nedbalosti. V jiném případě by se dané jednání muselo posuzovat jako těžké ublížení na zdraví dle § 145 tr. zákoníku. Podobně je tomu i v případě způsobení smrti.¹⁹⁴

8. 6. Ublížení na zdraví ve vězeňském prostředí

Dle sdělení vězeňské služby ČR v roce 2020 bylo zahájeno celkem 59 prověřování dle § 158 odst. 3 tr. řádu pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 tr. řádu. Zastoupení tohoto trestného činu ve struktuře kriminality vězňených osob je poměrně neměnné. Například v roce 2016 bylo prověřování pro uvedený trestný čin zahájeno ve 43 případech. Trestný čin ublížení na zdraví je tak významných zástupcem v násilné kriminalitě vězňených osob.

S ohledem na skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku se zřetelem ke všem režimovým a stavebně technickým omezením samotného výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací

¹⁹³ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1310, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁹⁴ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1376-1379, ISBN 978-80-7400-178-9

detence, se přirozeně úžeji vymezuje okruh potenciálních obětí tohoto kriminálního jednání. Samotná příležitost ke kriminálnímu jednání, tedy spáchání trestného činu ublížení na zdraví na některé osobě uvedené ve druhém odstavci je ze samé podstaty omezujícího opatření snížena popřípadě úplně znemožněna. Spáchání trestného činu ublížení na zdraví vězněnou osobou na těhotné ženě lze v případě výkonu trestu odnětí svobody lze snad předpokládat jedině zejména při přijetí návštěvy blízkých osob v souladu s ustanovením § 19 ZVTOS kdy odsouzeného může navštívit o osoba blízká ve stupni těhotenství. Stejně okolnosti případu lze očekávat i v případě kvalifikace jednání dle § 146 odst.2 písm. b) tr. zákoníku, tedy trestného činu spáchaného na dítěti mladšímu patnácti let. V dostupných statistikách nebyla dohledána trestná činnost vězněných osob kvalifikována dle § 146 odst. 2 písm. a) písm. b) tr. zákoníku. Stejně tak jednání spočívající v ublížení na zdraví znalci nebo tlumočníkovi v souvislosti s výkonem jejich pravomocí nebyla ve statistikách Vězeňské služby ČR dohledána.

Přestože trestní řád nedefinuje osobu svědka, výkladem ustanovení § 97 tr. řádu lze dovést, že svědkem je osoba, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby v pozici svědka vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly.¹⁹⁵ Možné ublížení na zdraví osobě svědka ve smyslu ustanovení § 146 odst. 2 písm. c) tr. zákoníku vězněnou osobou je ve většině případů málo pravděpodobné s ohledem na skutečnost, že vězněná osoba při dodržení omezujících opatření nepřijde se svědkem téměř do blízkého kontaktu. Z tohoto konstatování lze vyloučit případy konání soudních řízení nebo jednotlivých úkonů trestního řízení za přítomnosti vězněné osoby a osoby svědka. V souvislosti s prověřováním trestné činnosti osob se orgány činné v trestním řízení budou potýkat se skutečností, že významným důkazním prostředkem bude výpověď dalších vězněných osob. V daném případě je riziko spáchání trestného činu reálné a orgány činné v trestním řízení by společně s Vězeňskou službou ČR měly přijmout vhodná takticko-bezpečnostní opatření k eliminaci této trestné činnosti.

Odsouzený má právo na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem a to s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu. Dle § 16 odst. 6 ZOVTOS odsouzený s těžkým

¹⁹⁵ JELÍNEK, J. In JELÍNEK, J., a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 411, ISBN 978-80-87576-44-1

zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu. Věznice zřizují při věznici ambulanci se zajištěním lékaře a zdravotnického personálu, zároveň zajišťují zubní zdravotní péči. V případě, že není možné poskytnout zdravotní péči v některém zařízení ambulantního typu, je prováděna eskorta vězněných osob do nejbližších nemocničních zařízení. Pro případ těžkého zdravotního postižení Vězeňská služba ČR provozuje nemocnici s lůžkovým typem péče ve Věznici Brno a věznici Praha – Pankrác. Návštěva a výkon trestu v těchto specializovaných zařízeních představuje riziko páčání trestné činnosti násilného charakteru ve vztahu ke zdravotnickému personálu. Vězněné osoby jsou však i v těchto zařízeních v režimovém omezení plynoucí ze samé podstaty výkonu trestu a tak ublížení na zdraví dle § 146 odst.2 písm. d) tr. zákoníku kdy pachatelem je vězněná osoba je vedeno dosud v teoretické rovině.

Kumulace osob různých etnických skupin, náboženských vyznání a národnosti představuje rizikový faktor ve složení vězeňské subkultury. K předcházení problémů plynoucích z uvedeného složení vězněných osob přispívá peniterciální sociologie, jejímž úkolem je rozpoznat a minimalizovat případná rizika plynoucí z etnické, národnostní a náboženské nejednoty vězněných osob.

8. 7. Trestný čin vydírání

Trestný čin vydírání je obsažen ve druhé hlavě zvláštní části trestního zákoníku, která soustředí trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Již z četnosti názvu je zřejmé, že zákonodárce pro přehledné členění tuto hlavu systematicky dělí na dva díly. V prvním díle jsou upraveny trestné činy proti svobodě a ve druhém trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Prioritním objektem trestných činů je svoboda, nedotknutelnost osoby a soukromý a politická práva. Svoboda člověka patří mezi základní lidská práva základně zakotvena ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Objektívni stránka trestných činů obsahuje ve většině případů stejné způsoby nátlaku na vůli poškozeného. Nejčastější formy nátlaku jsou násilí, pohrůžka násilí, pohrůžka

bezprostředního násilí, pohrůžka jiné těžké újmy a zneužití závislosti. Násilí může být v podobě *vis compulsiva* nebo *vis absoluta*, přičemž v případě trestného činu vydírání nemusí mít násilí za následek ublížení na zdraví. Násilí zde je prostředkem donucení směřující na vůli poškozeného. Za násilí lze dle § 119 tr. zákoníku považovat i uvedení poškozeného pachatelem do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. Pro přesné vymezení jednání pachatele ve vztahu k poškozenému je nutné uvést základní dlení případných jednání.

Použití násilí je chápáno jako použití fyzické síly pachatelem k překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu poškozeného.

Pohrůžka násilí má povahu násilí *vis compulsiva* spočívající v psychickém působení na vůli jiného.

Pohrůžkou bezprostředního násilí je pohrůžka násilím, které má být vykonáno v blízké době nebo ihned.

Závislostí je stav, v němž člověk není schopen svobodně volně rozhodovat, protože je odkázán na pachatele.

Tíseň je přechodný stav, vyvolaný nepříznivými okolnostmi, vedoucími k omezení volnosti rozhodování.¹⁹⁶

Trestného činu vydírání dle § 175 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo:

(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,

c) spáchá-li takový čin se zbraní,

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu,

e) spáchá-li takový čin na těhotné ženě,

f) spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo

g) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

¹⁹⁶ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s.569-573, ISBN 978-80-7502-236-3

- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
- a) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu financování terorismu (§ 312d) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f), nebo
 - c) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu.
- (4) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
- (5) Příprava je trestná.¹⁹⁷

Vydírání ve smyslu ustanovení § 175 tr. zákoníku musí směřovat ke konání, opominutí nebo trpění. Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmyslné zavinění. Pachatelem může být kdokoli.

Přitěžující okolností ve smyslu ustanovení § 175 odst. 2 písm. a-g) tr. zákoníku jsou:

Vydírání členem organizované skupiny kdy *organizovanou skupinou se rozumí sdružení více osob, v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu, čímž jsou umocněny jeho škodlivé dopady na společnost.*¹⁹⁸

K naplnění znaku *spáchání nejméně se dvěma osobami* dle § 175 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku dochází tehdy, jestliže je trestný čin spáchán za aktivního podílu nejméně dvou fyzických osob. Podíl aktivity jednotlivých osob může být různý.

Dle § 175 odst. 2 písm. c) tr. zákoníku je trestný čin *vydírání* spáchán *se zbraní* jestliže pachatel užije zbraň, popřípadě zbraň užije se svolením pachatele některý ze spolupachatelů k útoku, k překonání nebo zamezení odporu anebo jestliže ji k tomuto účelu má u sebe. Dle ustanovení § 118 tr. zákoníku se zbraní rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného,

¹⁹⁷ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 175 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

¹⁹⁸ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1433, ISBN 978-80-7400-178-9

cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznější. Trestný čin vydírání se zbraní je spáchán i tehdy, pokud pachatel užije zbraň k pohrůžce násilí nebo zastrašování pohrůžkou použití zbraně.

Značnou škodou podle ustanovení **§ 175 odst. 2 písm. d)** tr. zákoníku je dle výkladového ustanovení § 138 tr. zákoníku škoda dosahující částky nejméně 1000000,-Kč.

Trestného činu vydírání dle **§ 175 odst.2 písm.e)** tr. zákoníku se pachatel dopustí, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na těhotné ženě.

Trestného činu vydírání dle **§ 175 odst. 2 písm. f)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo spáchá takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti jako základní pohnutku jednání pachatele. Pojem souvislost vymezuje jakoukoli, byť vzdálenou souvislost. Z hlediska zavinění musí pachatel o těchto souvislostech vědět a to v širším rozsahu. Nepostačí, že pachatel věděl, že trestný čin páchá na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi, ale je nutné aby si byl vědom, že se tak děje v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

Přitěžující okolností ve smyslu ustanovení **§ 175 odst. 2 písm. g)** tr. zákoníku je spáchání trestného činu vydírání na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyzvání.¹⁹⁹

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán , způsobí-li trestným činem těžkou újmu na zdraví ve smyslu ustanovení **§ 175 odst 3. písm.a)** tr. zákoníku.²⁰⁰

Okolností použití vyšší trestní sazby ve smyslu ustanovení **§ 175 odst. 3 písm. b)** tr. zákoníku je spáchání vydírání v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu financování terorismu nebo vyhrožování teroristickým trestným činem. K naplnění této okolnosti není

¹⁹⁹ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 11573-1576, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁰⁰ Těžká újma viz. kapitola č.6.2

rozhodné, zda byl takový zvlášť závažný zločin spáchán, ale postačí že zůstalo jen u úmyslu a uvedené trestné činy nedosáhly ani stadia přípravy.

Škodou velkého rozsahu podle ustanovení § 175 odst. 3 písm. c) tr. zákoníku je dle výkladového ustanovení § 138 tr. zákoníku škoda dosahující částky nejméně 10000000,-Kč.

Zvlášť závažný zločin vydírání dle § 175 odst. 4 tr. zákoníku může být posuzován podle tohoto ustanovení jen tehdy , pokud byla smrt způsobena z nedbalosti. Způsobil-li pachatel smrt úmyslně, je nutné dané jednání posuzovat jako trestný čin vraždy v souběhu s trestným činem vydírání.

Trestní zákoník musí ve zvláštní části stanovit trestnost přípravy u příslušného trestného činu kdy příprava není obecnou formou trestné činnosti. Dle § 20 odst.2 tr. zákoníku je příprava trestná podle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala. Příprava u trestného činu vydírání je trestná pokud směřuje k některé zvlášť přitěžující okolnosti uvedené v odstavci 3 nebo 4. Příprava je tak trestná podle stejné trestní sazby jako u zvlášť závažného zločinu, ke kterému směřovala.²⁰¹

8. 8. Vydírání ve vězeňské prostředí

V roce 2020 k 31.12.2020 evidovala Vězeňská služba ČR celkem 59 prověřování pro trestný čin vydírání dle § 175 tr. Zákoníku. Z uvedeného počtu se této trestné činnosti dopustilo 5 vězněných žen.²⁰² Trestný čin vydírání je z dlouhodobého sledování součástí struktury kriminality vězněných osob. Například v roce 2016 bylo z celkového počtu 623 prověřování zahájeno trestní řízení dle § 158 odst. 3 tr. řádu ve 23 případech pro trestný čin vydírání.²⁰³ Trestný čin vydírání je tak častým trestným činem násilné kriminality vězněných osob. Pachatelé této trestné činnosti jsou motivováni získáváním materiálních,

²⁰¹ ŠÁMAL,P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1576-1577, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁰² Sdělení VS ČR ve věci žádosti o poskytnutí informace ve smyslu ustanovení § 2 zákona č. 106/1999 Sb.,o svobodném přístupu k informacím ze dne 14.12.2021, ČJ: VS-214961-4/ČJ-2021-800040-INFZ

²⁰³ Statistická ročenka VS ČR 2016, s. 152

společenských a jiných výhod. Forma vydírání v prostředí vězněných osob může být jak ve formě fyzického vydírání, tak i ve formě psychického nátlaku. Další členění je nutné zohlednit ve vztahu k obětem trestného činu vydírání. Jestliže trestný čin ublížení na zdraví je páchan mezi vězněnými osobami kdy ve většině případů je pachatel i oběť vězněná osoba, v případě trestného činu vydírání může být oběť mimo vězeňskou subkulturu.

Přestože pověřeným orgánem VS ČR a PČR byly úkony trestního řízení zahájeny pro trestný čin vydírání dle § 175 odst. 1 tr. zákoníku, je nutné zohlednit možný přesah jednání mimo prostory věznice. Jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu vydírání dle odstavce 2 a 3 může být vězněnou osobou spácháno na oběti ,která není ve výkonu trestu odnětí svobody, vazbě nebo zabezpečovací detenci. Prostřednictvím povolených telefonních hovorů , korespondencí, při povolených návštěvách nebo přeposláním vzkazů po jiné osobě lze pod pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutit jiného aby něco konal, opominul nebo trpěl. Argumentace, že pachatel není vzhledem ke svému umístění v některé z věznic schopen splnit pohrůzku násilí nebo jiné těžké újmy nelze považovat za správný. Pachatelé časové naplnění výhrůžky směřují na období po propuštění z vazby, výkonu trestu nebo zabezpečovací detence, popřípadě vyhrožují, že násilí provede jiná osoba, která je pachateli zavázána a v současné době je na svobodě.

S ohledem na uvedené je tak zřejmé, že trestný čin vydírání může být spáchán vězněnou osobou též na těhotné ženě, svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi. Protože oběti této trestné činnosti vězněného pachatele může být i osoba mimo prostory věznice, může takovým jednáním způsobit i značnou škodu nebo škodu velkého rozsahu. Režimová opatření a omezení spojená se samotným výkonem trestu tak nevylučují možnost jednání naplňující znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vydírání.

8. 9. Prevence násilné kriminality vězněných osob

Předcházení násilí jako sociálně patologického jevu patří dlouhodobě k základním úkolům vězeňské služby, který je deklarován v ustanovení § 2 zákona

č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů a též v § 2 ZVTOS. Zde je stanoveno, že obviněný nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku. U odsouzeného může být trest odnětí svobody vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje jeho osobnost, důstojnost, a aby bylo zachováno jeho zdraví. Problematika je dále upravena ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby (dále jen ŘVV), zejména v ustanovení § 35 a § 61 této vyhlášky a dále ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Dalším zákonným předpisem, který upravuje problematiku předcházení násilí ve věznicích je zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky. V ustanovení § 6 odst. 1 tohoto zákona je stanoveno, že příslušník je povinen zabránit krutému nebo ponižujícímu zacházení s vězňými osobami i mezi nimi navzájem.

Vězeňská služba ČR v souladu s uvedenou legislativou vydala nařízení generálního ředitele vězeňské služby č. 12/2012, o předcházení, zabránění a včasném odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci. (dále jen NGR č. 12/2012). Účelem tohoto nařízení je vytvořit ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence systémové postupy k předcházení násilí mezi vězňými osobami. Cílem je též stanovit postup při shromažďování a vyhodnocování údajů o násilném jednání vězňých osob využitelných k další a účinnější eliminaci násilí.

K předcházení násilí výrazně napomáhá diferenciaci odsouzených, tedy různě strukturované zacházení s různými skupinami osob. §7 ZOVTOS představuje vnitřní diferenciaci odsouzených, *jejímž cílem je eliminovat možné nežádoucí ovlivňování některých kategorií odsouzených a případné problémy či krizové situace vyplývající ze společného soužití určitých skupin osob.*²⁰⁴ Uvedené ustanovení tak stanoví, že odděleně se umísťují muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení mladiství od dospělých, recidivisté od prvotrestaných, odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti, trvale pracovně nazařaditelní, s poruchami chování a duševními poruchami, s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí.

²⁰⁴ KALVODOVÁ, V. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář. Praha: Wolters Kluwe ČR, a.s., 2012, s. 21, ISBN 978-80-7357-706-3

Vězeňská služba ČR si je vědoma bezpečnostních rizik plynoucí z kumulace rizikových osob a jejich začlenění do specifické společnosti. Za důležité preventivní opatření v uvedené oblasti lze označit vytipování a zařazování vězňených osob do jmenného seznamu dle Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 12/2012. Do jednotlivých kategorií vytypovaných vězňených osob jsou zařazeny osoby, které by mohly být nějakým způsobem znevýhodněny či ohroženy nebo naopak působit jako možní pachatelé násilné trestné činnosti.

Tyto kategorie jsou:

STH – vězňená osoba s výrazně sníženou tělesnou hmotností

MÚ – vězňená osoba se zjevně nízkou mentální úrovní

MON – vězňená osoba – možný objekt násilí

MPN – možný pachatel násilí

DVO – další vytypovaná osoba

DVO-P- další vytypovaná osoba charakteristická výkonem profese.

Jako možný pachatel je označena osoba pokud má sklony k agresivnímu jednání nebo chování. O zařazení takové osoby na seznam zájmových osob rozhoduje vedoucí výkonu trestu nebo vazby na základě návrhu zaměstnanců věznice.²⁰⁵

Z pohledu možné viktimizace jsou nejrizikovější skupinou též osoby, které z objektivních důvodů mohou být zvlášť zranitelnou obětí. Osoby, které mohou být z důvodu svého postižení nebo vysokého věku takto vymezeny, jsou specifikovány v § 69 ZOVTOS jako osoby trvale pracovní nazařaditelné. Odsouzeným trvale pracovní nazařaditelným je odsouzený, který :

- a) je starší 65 let
- b) byl uznán invalidním
- c) jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.

Tito odsouzení vykonávají v souladu s ustanovením § 92 ŘVTOS ve specializovaných odděleních čímž dochází k minimalizaci možných rizik případné viktimizace ze strany spoluvězňů.

²⁰⁵ BLATNÍKOVÁ, Š., *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*, Praha 2016, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s.67, ISBN 978-80-7338-158-5

Významným preventivním prvkem kriminality vězněných osob a prevence kriminality obecně, je včasné odhalení násilí a zamezení jeho pokračování. § 12- § 18 NGRŽ 12/2012 upravuje řadu opatření mezi něž patří zejména:

- zrakové prohlídky za účelem zjištění, zda vězněná osoba nenese zjevné stopy po fyzickém násilí
- mimořádné lékařské prohlídky
- zvýšené kontroly na cele
- opatření a úkony prováděné v souvislosti se zjištěním násilí mezi vězněnými osobami.

Eliminaci případných rizik spojených s výkonem trestu velmi nebezpečných pachatelů upravuje nařízení generálního ředitele vězeňské služby č. 66/2013, které stanoví, že zvláště nebezpeční odsouzení jsou umístěni do oddělení se zesíleným zabezpečením. Tímto je mimo jiné dle § 9 odst. 1 NGRŽ č.66/2013 sledováno zabránění opakovanému páčání trestné činnosti odsouzeného, ochrana spoluvězňů a zaměstnanců věznice.

Je zřejmé, že prevence násilí ve věznicích má své hranice jejichž překonání je limitováno režimem vězeňských zařízení a technicko – personální vybaveností.

9. TRESTNÝ ČIN MAŘENÍ VÝKONU ÚŘEDNÍHO ROZHODNUTÍ

Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku je dle výše uvedeného strukturovaného popisu kriminality nejčastějším trestným činem vězňených osob, a proto mu bude v následující části práce věnováno odpovídající zpracování s explicitním zaměřením na vybrané skutkové podstaty. Uvedený trestný čin spadá mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, které jsou obsaženy v desáté hlavě zvláštní části trestního zákoníku. Tyto trestné činy obsažené v uvedené hlavě X. zvláštní části tr. zákoníku poskytují ochranu celé řadě společenských hodnot a zájmů nezbytných k fungování demokratického právního státu. Jedná se o soubor trestných činů, které v různé míře ohrožují řádnou činnost orgánů veřejné moci nebo jinak ohrožují pořádek ve věcech veřejných.

Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 tr. zákoníku poskytuje ochranu před rozmanitým jednáním, které se projevuje zejména zásahy do činnosti orgánů veřejné moci, ztěžování výkonu správy státu nebo zasahování do některých práv občanů. Pachatelem trestných činů obsažených v hlavě X. zvláštní části trestního zákoníku může být obvykle kdokoli. V některých případech ovšem může základní skutkovou podstatu naplnit pouze osoba se zvláštní způsobilostí, vlastností či postavením.²⁰⁶

Objektem rozsáhlého trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 tr. zákoníku je zájem na řádném výkonu rozhodnutí soudu a dalších orgánů veřejné moci. Objektivní stránka popisovaného trestného činu tak má několik forem:

- 1) pachatel maří nebo podstatně stěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci.²⁰⁷ Za takové jednání se považuje , když:

²⁰⁶ JELÍNEK, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 569-573, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁰⁷ Například správní orgán ukládající v přestupkovém řízení trest vyhoštění nebo zákazu činnosti

- a) pachatel vykonává činnost, která mu byla takovým rozhodnutím zakázána nebo pro kterou mu bylo odňato příslušné oprávnění podle jiného právního předpisu,
 - b) zdržuje se na území republiky, ačkoli mu byl uložen trest vyhoštění, popřípadě o správním vyhoštění,
 - c) zdržuje se bez povolení v místě , na které se vztahuje trest zákazu pobytu, nebo nedodržuje omezení stanovená soudem v rámci výkonu tohoto trestu,
 - d) porušuje zákaz pobytu podle jiného právního předpisu,
 - e) navštíví sportovní, kulturní nebo společenskou akci na kterou se vztahuje zákaz pobytu,
 - f) bez závažného důvodu nenastoupí trest odnětí svobody, nebo se jiným způsobem brání neoprávněně nástupu tohoto trestu,
 - g) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel trestu,
 - h) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel vazby,
 - i) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel zabezpečovací detence,
 - j) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel ochranného léčení nebo ochranné výchovy,
- 2) Pachatel se dopustí jednání, kterým maří vykazání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném vykazání.
 - 3) Pachatel zmaří nebo podstatně ztíží výkon rozhodnutí soudu nebo jiného správního orgánu tím, že poškodí, zničí nebo učiní neupotřebitelnou , zcizí, zatají nebo odstraní věc, které se dané rozhodnutí týká, dále pokud uprchne strážní, z vazby, výkonu trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.

Subjektem trestného činu může být každý, proti němuž směřuje konkrétní trest, ochranné opatření či výkon rozhodnutí.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl.²⁰⁸

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykazání dle § 337 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo

²⁰⁸ JELÍNEK, J. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 843-845, ISBN 978-80-7502-236-3

(1) Kdo maří nebo podstatně ztěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci tím, že

a) vykonává činnost, která mu byla takovým rozhodnutím zakázána nebo pro kterou mu bylo odňato příslušné oprávnění podle jiného právního předpisu nebo pro kterou takové oprávnění pozbyl,

b) zdržuje se na území České republiky, ačkoli mu byl uložen trest vyhoštění nebo bylo rozhodnuto o jeho správním vyhoštění,

c) bez povolení a bez vážného důvodu se zdržuje v místě nebo obvodě, na které se vztahuje trest zákazu pobytu, nebo nedodržuje omezení, která mu byla soudem uložena v souvislosti s výkonem tohoto trestu,

d) porušuje zákaz pobytu uložený podle jiného právního předpisu,

e) navštíví akci, na kterou se vztahuje trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, nebo se dopustí jiného závažného jednání, aby zmařil účel tohoto trestu,

f) drží nebo chová zvíře, na které se vztahuje trest zákazu držení a chovu zvířat, nebo se dopustí jiného závažného jednání, aby zmařil účel tohoto trestu,

g) bez závažného důvodu nenastoupí na výzvu soudu trest odnětí svobody nebo se jiným způsobem neoprávněně brání nástupu výkonu tohoto trestu,

h) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel trestu,

i) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel vazby,

j) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel zabezpečovací detence, nebo

k) dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel ochranného léčení nebo ochranné výchovy, které byly uloženy soudem, nebo jinak, zejména útekem z ústavu, pomocí při útěku, výkon takových rozhodnutí podstatně ztěžuje, anebo maří dohled uložený při ukončení ochranného léčení, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Stejně bude potrestán, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykazání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

(3) Kdo zmaří nebo podstatně ztíží výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci tím, že

a) zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou, zatají, zcizí nebo odstraní věc, které se takové rozhodnutí týká, nebo

b) uprchne stráží, z vazby, z výkonu trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence,

bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.

(4) Kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo

kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.²⁰⁹

9. 1. Maření výkonu úředního rozhodnutí vězňených osob

V roce 2020 zahájily policejní orgány úkony trestního řízení v celkem 1206 případech pro porušení 1589 konkrétních ustanovení tr. zákoníku.²¹⁰ Z uvedeného počtu porušení bylo prověřováno 678 podezření z trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku což představuje 42,66 % všech prověřovaných trestných činů. Uvedený trestný čin tak představuje nejčastější trestný čin pro nějž je zahajováno prověřování vězňených osob. Například v roce 2016 byly úkony trestního řízení zahájeny v 623 případech pro podezření ze spáchání 822 trestných činů. Z toho počtu bylo prověřování pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání zahájeno ve 443 případech, což představuje 53,89 % všech trestných činů.²¹¹ v této souvislosti je nutné podotknout, že samotné spáchání například drogového trestného činu již zároveň naplňuje skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

²⁰⁹ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 337 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²¹⁰ Statistická ročenka VS ČR 2020

²¹¹ Statistická ročenka VS ČR 2016

V souladu se zvoleným tématem práce bude dále podrobněji zpracováno jednání vězněných osoba naplňující skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. g,h,i,j) a odst. 3 písm. b) tr. zákoníku.

Přestože v případě nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody nelze považovat za trestný čin spáchaný vězněnou osobou, bude v následující části proveden vzhled do dané problematiky.

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle **§ 337 odst. 1 písm. g)** tr. zákoníku se dopustí ten kdo *bez závažného důvodu nenastoupí na výzvu soudu trest odnětí svobody nebo se jiným způsobem neoprávněně brání nástupu výkonu tohoto trestu.*

Dle § 321 odst. 1 tr. řádu se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stalo vykonatelným, předseda senátu příslušné věznici zašle nařízení výkonu trestu a vyzve odsouzeného, je-li na svobodě, aby trest ve stanovené lhůtě nastoupil. Nenastoupí-li odsouzený trest ve lhůtě, která mu byla poskytnuta, předseda senátu v souladu s ustanovením § 321 odst. 3 tr. řádu nařídí aby byl do výkonu trestu dodán. V návaznosti na právní úpravu obsaženou v § 55 odst. 3 tr. zákoníku stanoví zákon o výkonu trest odnětí svobody v § 5 odst. 1, že trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice.

Závažným důvodem nenastoupení výkonu trestu je zejména změna zdravotního stavu, která svým významem reálně brání odsouzenému trest odnětí svobody nastoupit nebo přechodná těžká rodinná situace spočívající například v péči o bezvládného člena rodiny. Znak jiným způsobem se neoprávněně brání nástupu výkonu trestu je naplněn, pokud pachatel nepřebírá výzvu k nástupu trestu nebo i odmítá převzít, popřípadě vytváří jiné obstrukce.²¹²

Dle statisticky dostupných informací vězeňské služby ČR nenastoupilo za rok 2020 k 31.12. trest odnětí svobody celkem 2842 osob.

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle **§ 337 odst. 1 písm. h)** tr. zákoníku se dopustí ten kdo *se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel trestu.* Účel trestu byl již blíže specifikován v kapitole č. 4.

²¹² RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1576-1577, ISBN 978-80-7400-178-9

přestože není účel trestu v trestním zákoníku explicitně vyjádřen, lze obecně stanovit, že je jím ochrana společnosti a nutnost zamezit pachateli v páčání další trestné činnosti. K dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody je program zacházení. *Tento představuje stěžejní prostředek pozitivního působení na odsouzené v duchu hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody. Jeho cílem je takové zacházení s odsouzenými, které bude pozitivně ovlivňovat chování a jednání odsouzeného, minimalizovat negativní účinky uvěznění a současně napomáhat odsouzenému k návratu do společnosti a k vedení soběstačného života v souladu se zákonem.*²¹³

Výkon trestu dle § 1 odst. 2 ZVTOS sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. Dle § 1 odst. 3 ZVTOS se výkonem trestu rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému. *Zmařit výkon trestu znamená dosáhnout stav, kdy trest není vykonáván. Trestem se zde míní jakýkoli druh trestu. K samotnému zmaření výkonu trestu nebo účelu trestu nemusí dojít, stačí, že pachatel jedná s cílem výkon trestu nebo účel trestu zmařit.*²¹⁴

Za jednání naplňující skutkovou podstatu maření výkonu úředního rozhodnutí dle uvedeného ustanovení **§ 337 odst. 1 písm. h)** tr. zákoníku nelze považovat jednání spočívající v tom, že pachatel nenastoupil k výkonu trestu odnětí svobody a skrýval se až do svého zadržení policií. Takovéto jednání nelze považovat za závažné jednání směřující ke zmaření účelu trestu. Uvedeného trestného činu by se v daném případě mohl dopustit pachatel pouze tehdy, pokud by již trest odnětí svobody nastoupil.²¹⁵ Charakteristika samotného jednání, které směřuje ke zmaření účelu trestu je poměrně složitá, odvislá na intenzitě samotného jednání v souvislosti s časovým hlediskem. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 7 Tdo 615/2018 je podstatným ztěžováním výkonu rozhodnutí soudu o uloženém trestu odnětí svobody nejen jednání, které brání vykonání rozhodnutí, ale i takové, v jehož důsledku sice dojde k výkonu rozhodnutí, ale za podstatně ztížených

²¹³ KALVODOVÁ, V. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář. Praha: Wolters Kluwe ČR, a.s., 2012, s. 132, ISBN 978-80-7357-706-3

²¹⁴ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2913, ISBN 978-80-7400-178-9

²¹⁵ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2913, ISBN 978-80-7400-178-9

podmínek. Nejvyšší soud dále konstatoval, že závažné jednání musí být v rozporu s účelem trestu. Tímto se vedle ochrany společnosti rozumí také zabránění odsouzenému v páčání další trestné činnosti. V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud taktéž vyzdvihl účel a potřebu převýchovných programů a dalších uplatňovaných metod, vedoucích k tomu, aby odsouzený v budoucnu vedl řádný život. K samotnému zmaření výkonu nebo účelu trestu nemusí dojít, stačí když pachatel jedná s tímto cílem. Závažným jednáním je, dle uvedeného rozhodnutí, především porušování základních povinností odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, taxativně uvedených v § 28 ZVTOS.

Základní povinnosti odsouzených stanoví zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v § 28. Ustanovení § 28 odst. 1 ZVTOS představuje obecný výčet základních povinností odsouzeného, který je následně ve druhém odstavci konkretizován. Třetí odstavec uvedeného ustanovení dále stanoví výčet činností, který je odsouzenému zakázán.

Ustanovení § 28 ZVTOS uvádí, že:

(1) Odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice. Dále je povinen dodržovat opatření a pokyny podle zvláštních právních předpisů¹⁰⁾ k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany.

(2) Odsouzený je dále povinen

a) podrobit se osobní a další prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe měl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu,

b) umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí; pokud své osobní věci uzamyká v uzamykatelné skříňce k uložení osobních věcí, je povinen předat náhradní klíč od této skříňky ředitelem věznice pověřenému zaměstnanci Vězeňské služby,

c) podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně

nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány hygienické služby,

d) strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy (§ 41 odst. 2),

e) pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn, tyto skutečnosti neprodleně ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby,

f) oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby okolnosti, které mohou způsobit vážné ohrožení bezpečnosti jemu samotnému, spoluodsouzeným, zaměstnancům Vězeňské služby nebo věznicí, pokud se o nich dozví nebo je zjistil,

g) podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání návykových látek a jedů ve věznicí,

h) dodržovat zásady hygieny,

i) oznámit neprodleně věznicí skutečnost, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku nebo má příjem podléhající dani z příjmu a z uvedených finančních prostředků zajistit zaslání částky na účet vedený věznicí na úhradu nákladů výkonu trestu ve výši stanovené zvláštním právním předpisem,

j) odevzdat do úschovy věznice věci, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu,

k) uhradit náklady na zdravotní služby poskytnuté v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána, a to včetně regulačních poplatků,

l) oznámit věznicí jméno a příjmení obhájce nebo advokáta, který jej bude zastupovat v jiné věci nebo mu poskytovat právní službu,

m) oznámit věznicí změnu zdravotní pojišťovny a změnu osobních či rodinných údajů, které nahlásil při přijetí do výkonu trestu,

n) podrobit se vyšetření ke zjištění, zda užil návykovou látku, a v případě, že se prokáže přítomnost návykové látky, uhradit náklady na toto vyšetření,

o) dodržovat zákaz kouření v místech, kde je to vzhledem k možnému ohrožení zdraví nekuřáků nebo z protipožárních důvodů ředitelem věznice zakázáno,

p) během osmihodinové doby určené ke spánku dodržovat noční klid.

(3) Odsouzeným je zakázáno

a) navazovat styky s jinými osobami v rozporu s tímto zákonem nebo s pokynem vydaným na základě tohoto zákona,

b) vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,

c) přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití jedů, výbušnin, zbraní a střeliva, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby návykových látek,

d) hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se hazardních her,

e) tetovat sebe nebo jinou osobu, nechat se tetovat nebo mít ve věznici v držení pomůcky k provádění tetování; to platí obdobně také pro jiné způsoby porušování integrity lidské kůže a držení pomůcek k provádění takové činnosti,

f) předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví,

g) bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici.

(4) Vůči odsouzenému, který neoprávněně odmítá plnit své povinnosti a k nápravě nestačí výzva nebo napomenutí, užije Vězeňská služba v nezbytném rozsahu prostředky povolené zákonem.²¹⁶

Nejvyšší soud v rozhodnutí 7 Tdo 615/2018 deklaroval, že i porušování výše uvedených povinností je závažným jednáním, které podstatně ztěžuje výkon a účel trestu. Podstatně ztěžovat výkon rozhodnutí lze i nedodržováním omezení uložených v souvislosti s trestem.

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle **§ 337 odst. 1 písm. i)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo *dopustí se závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel vazby*. Výkon vazby je upraven v zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Dle ustanovení § 1 tohoto zákona je jeho účelem upravit podmínky výkonu vazby v trestním řízení, zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České

²¹⁶ ČESKO: zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 28 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravit dozor nad tímto výkonem.²¹⁷

Účelem vazby je zajistit osobu obviněného a to pro účely trestu nebo pro účely trestního řízení. Účel vazby přeneseně stanoví důvody vazby uvedené v ustanovení § 67 tr. řádu dle něhož *obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava,*

- a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest,*
- b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo*
- c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil,*

a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření.²¹⁸

Zmařit výkon vazby se rozumí dosažení takového stavu, kdy vazba není vykonávána. Od zmaření výkonu vazby je třeba odlišit útěk z vazby, který je postihován samostatně podle odstavce 3 tohoto zákonného ustanovení. Aby došlo k naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu postačí pouze jednání pachatele s cílem tento účel zmařit, nevyžaduje se dokonané zmaření výkonu vazby. Maření výkonu vazby se tak dopouští osoba, která svým jednáním narušuje podstatně režim vazby stanovený zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.²¹⁹

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle **§ 337 odst. 1 písm. j)** tr. zákoníku se dopustí ten, *kdo se dopustí závažného jednání, aby*

²¹⁷ ČESKO: zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, § 1 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²¹⁸ ČESKO: zákon č. 149/1961 Sb, trestní řád § 67 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²¹⁹ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2914, ISBN 978-80-7400-178-9

zmařil výkon nebo účel zabezpečovací detence. Výkon zabezpečovací detence upravuje zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, který upravuje výkon zabezpečovací detence v ústavech pro výkon zabezpečovací detence, které spravuje Vězeňská služba ČR.

Účelem zabezpečovací detence je ochrana společnosti a terapeutické a výchovné působení na osoby ve výkonu zabezpečovací detence prostředky stanovenými v zákoně²²⁰ a ve zvláštním právním předpise.²²¹ Zabezpečovací detence je dle § 1 odst. 3 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence specializovaný ústav se zvláštní ochranou a jejím obsahem jsou léčebné, pedagogické, psychologické, vzdělávací, psychologické a rehabilitační činnosti.

Povinnosti chovanců ve výkonu zabezpečovací detence jsou stanoveny v § 17 uvedeného zákona o výkonu zabezpečovací detence a dle kterého základní povinnosti a omezení jsou:

- a) zachovávat ustanovení vnitřního řádu ústavu,*
- b) plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby a odborných zaměstnanců,*
- c) účastnit se programů, do nichž byl zařazen a plnit úkoly z nich vyplývající, zejména podrobovat se léčebnému detoxikačnímu programu, pokud byl do něj zařazen,*
- d) šetrně zacházet se svěřenými věcmi a nepoškodovat cizí majetek,*
- e) dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku,*
- f) dodržovat pokyny a předpisy k ochraně bezpečnosti a zdraví, jakož i opatření a pokyny v oblasti požární ochrany, se kterými byl řádně seznámen.*

(2) Chovanec je dále povinen

- a) podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku v ústavu a vyloučení toho, aby u sebe měl věc, kterou by narušoval účel výkonu zabezpečovací detence; osobní prohlídku vykonává vždy osoba stejného pohlaví,*
- b) umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí,*
- c) podrobit se preventivní periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem, včetně nezbytných odborných a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány ochrany veřejného zdraví,*

²²⁰ Zákon č. 293/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů

²²¹ zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

- d) strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy,*
- e) oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby své onemocnění nebo zranění,*
- f) oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby okolnosti, které mohou způsobit vážné ohrožení jeho bezpečnosti, bezpečnosti jiného chovance, jiné osoby nebo ústavu,*
- g) podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k zabránění zneužívání návykových látek v ústavu,*
- h) dodržovat zásady hygieny,*
- i) oznámit neprodleně ústavu skutečnost, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku, příspěvku za službu nebo má příjem podléhající dani z příjmu,*
- j) odevzdat do úschovy ústavu věci, jejichž držení je v rozporu s účelem výkonu zabezpečovací detence,*
- k) uhradit náklady zdravotních služeb poskytnutých na jeho žádost v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána.*

(3) Chovanec nesmí

- a) vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,*
- b) užívat léčiva bez indikace nebo souhlasu lékaře ústavu,*
- c) přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva, nebo jiných nebezpečných látek nebo předmětů,*
- d) hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony,*
- e) tetovat sebe nebo jinou osobu anebo nechat se tetovat,*
- f) úmyslně se poškozovat na zdraví,*
- g) bez souhlasu ředitele ústavu prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení v ústavu,*
- h) kouřit mimo vymezené prostory.*

(4) *Vůči chovanci, který neoprávněně odmítá plnit své povinnosti a k jeho nápravě nestačí výzva nebo napomenutí, může Vězeňská služba v nezbytném rozsahu užít prostředky povolené tímto zákonem nebo zvláštním právním předpisem, a to přiměřeně s přihlédnutím k osobě chovance a jeho rozumovým schopnostem.*²²²

Závažné jednání, kterého se pachatel dopouští, aby zmařil účel zabezpečovací detence tak bude představovat hrubé porušení výše specifikovaných povinností. Samotné jednání tak musí směřovat vůči samotné podstatě tohoto ochranného opatření.²²³

Závažné jednání vyžadované k naplnění skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písmena h,i a j) tr. zákoníku konkrétněji definoval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 6 Tdo 1266/2007 jako jednání, které vykazuje výraznější intenzitu a je zpravidla soustavnější a jehož důsledkem bude maření nebo podstatné ztížení výkonu rozhodnutí ve smyslu znemožnění, popřípadě znesnadnění dosažení účelu trestu či vazby. Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí dále konstatoval, že za závažné jednání v tomto smyslu nelze považovat ojedinělý méně intenzivní akt, který není způsobilý zmařit či podstatně ztížit výkon trestu odnětí svobody.

K posuzování zásady *ne bis in idem* Nejvyšší soud v rozhodnutí 5 Tdo 587/2014 uvedl, že zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. g) tr. zákoníku²²⁴ není recidiva pachatele. Pokud pachatel v průběhu výkonu trestu odnětí svobody se již dopustil kázeňského přestupku, za který byl postižen, není toto provinění významné. V případě dalšího porušení pravidel výkonu trestu nebo jeho účelu jde o „závažné jednání“, které předpokládá tato skutková podstata.

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle **§ 337 odst. 3 písm. b)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo *uprchne stráží, z vazby, z výkonu*

²²² ČESKO: zákon č. 129/2008 Sb, zákon o výkonu zabezpečovací detence § 17 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²²³ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2914, ISBN 978-80-7400-178-9

²²⁴ Po provedené novelizaci trestního zákoníku jde o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. h) tr. zákoníku

trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence. Stráží jsou v tomto případě myšleni zejména příslušníci vězeňské stráže a policie. Ve zvláštních případech se však může jednat i o příslušníky jiného ozbrojeného sboru. Pachatelem může být jen osoba, která podléhá režimu střežení vykonávaného stráží. V tomto případě se může jednat o osobu zadrženou, zatčenou nebo zajištěnou a dále o osobu střeženou ve vazbě, výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu zabezpečovací detence.²²⁵

Vězněná osoba může uprchnout stráží dvěma způsoby. V prvním případě překoná bezpečnostní, technické a stavební zabezpečení střeženého prostoru. Ve druhém případě uprchne stráží při prováděné eskortě, tedy v místě mimo střežené prostory. Vězeňská služba ČR provádí po celý rok velké množství eskort kdy každá eskorta představuje určitý stupeň rizika možného útku střežené osoby.

Za rok 2020 bylo provedeno celkem 92 434 eskort, z toho nejčastěji:

- 28977 zdravotních eskort
- 26410 eskort k orgánům činným v trestním řízení
- 36529 eskort k přemístění a umístění vězňů
- 268 předání do léčení²²⁶

O útek se v roce 2020 pokusilo jen několik vězněných osob. Útek nebo jeho formy jsou vedeny jako významná sledovaná událost.

Tabulka č. 13 – Útěk vězněných osob za rok 2020²²⁷

	Obvinění	Odsouzení	Chovanci
Útěk	0	1	0
Pokus o útěk	1	0	0
Příprava útěku	0	2	0

V souvislosti s útěky vězňů Vězeňská služba ČR eviduje 25 odchodů vězňů. Uvedený odchod není „klasickým“ útekem. Jedná se o situace kdy vězněná osoba je odvezena na pracoviště mimo střežené prostory výkonu trestu odnětí svobody. V některých případech nejsou na místě příslušníci vězeňské stráže, kteří

²²⁵ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2918, ISBN 978-80-7400-178-9

²²⁶ Statistická ročenka VS ČR 2020, s. 180

²²⁷ Zdroj: Statistická ročenka VS ČR 2020

by prováděli střežení osoby. V případě , že z tohoto pracoviště odejde, jedná se , dle evidencí Vězeňské služby ČR o jednání, které je evidováno jako odchod.

9. 2. Nejčastější porušení výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence

V rámci souboru provedených rozhovorů s příslušníky Vězeňské služby ČR ²²⁸ vyplývající z potřeby aktualizace praxeologického vhledu nahrazující chybějící statistické údaje. Závěry zde prezentované byly taktéž zjištěny ze studia jednotlivých spisových materiálů trestné činnosti vedených na Policii České republiky, Územní odbor Příbram, Služba kriminální policie a vyšetřování týkající se trestné činnosti vězněných osob.

Lze předložit , praxeologicky a statisticky, podložený závěr, že jedním z nejčastějších porušení opatření a stanovených zákazů je nepovolené používání telefonických zařízení a užívání návykových, omamných a psychotropních látek. Užívání zakázaných látek bude věnována následující část práce.

Ve věznici Příbram i dalších vězeňských zařízení ČR bylo ve spolupráci s pověřeným orgánem Vězeňské služby ČR prováděno rozsáhlé prověřování trestné činnosti vězněných osob, spočívající zejména v trestné činnosti drogového charakteru. Nosnou linií prověřované trestné činnosti byl ve všech případech tranzit omamných a psychotropních látek do střežených prostor věznice a jejich následná úplatná distribuce mezi koncové uživatele z řad osob vykonávajících trest odnětí svobody. Policejní orgán se při prověřování předmětné trestné činnosti musel potýkat se specifiky vězeňského prostředí, jež výrazně vymezují mantinely operačního prostoru operativně pátracích prostředků a eliminují užití „běžných“ postupů prověřování. Za fundamentální spojnicí prověřovaných trestných věcí lze označit komunikaci mezi jednotlivými subjekty podílejících se v rozdílné intenzitě na sledované trestné činnosti. Obecný předpoklad, že odsouzení mají výrazně omezenou a kontrolovanou komunikaci s venkovním prostředím se v průběhu

²²⁸ Rozhovory v době od 14.10.2021 do 18.1.2022 provedené s plk. Mgr.Petrem Červeným LL.M, ředitel věznice Příbram, Mgr.Petrem Tylšem, LL.M., zástupce ředitele Věznice Příbram, Mgr.Jaroslav Janda, pověřený orgán Vězeňské služby ČR

prověřování ukázal jako klamný a policejní orgán se tak při prováděném prověřování musel potýkat se širokou škálou komunikačních kanálů rozdílné konspirační hodnoty.

Mobilní telefon (dále jen „MT“) je stále nejběžnější komunikační prostředek, jež je v prostředí výkonu trestu odnětí svobody využíván k páčání trestné činnosti. Další komunikační formy (předávání zpráv při povolených návštěvách, korespondence, vzkazy prostřednictvím dalších osob) jsou stále využívány, ale nejsou schopny poskytnout dostatečnou konspirační a zejména rychlostní konformitu nutnou k zajištění distribučního kanálu omamných a psychotropních látek do střežených prostor věznice. Režim vězeňského prostředí samozřejmě neumožňuje vlastnictví a využívání MT ze strany odsouzených. Pro odstranění případných rizik nesmí uvnitř střeženého prostoru věznice mít u sebe MT ani většina příslušníků a civilních zaměstnanců Vězeňské služby ČR. V rámci prováděného prověřování byla však opakovaně potvrzena skutečnost, že ve střežených prostorách věznic se mobilní telefonní zařízení nacházejí a jsou využívány nejen ke komunikaci s „venkovním“ prostředím, ale byly zaznamenány i hovory uskutečněné mezi odsouzenými z jiných věznic. Nepovolený komunikační prostředek se tak stává rozhodujícím faktorem v celkové organizaci trestné činnosti jejíž specifika modeluje režim výkonu trestu odnětí svobody. Způsob pronesu mobilního zařízení do prostředí věznice záleží na umístění cílového subjektu a intenzitě konkrétního zabezpečení střeženého prostoru. Obecně, na základě praxeologických zkušeností autora, lze konstatovat, že formou balíkových zásilek dochází k zaslání MT zcela ojediněle. Důvodem jsou podrobné kontroly zaslaných balíků a poštovních zásilek a nerozložitelné technické součásti MT znesnadňující efektivní ukrytí. Nejčastější tranzitní cestou do střežených prostor se tak stává pronesení mobilního zařízení nebo jeho jednotlivých částí odsouzeným. Dle výroční zprávy VS ČR za rok 2020 bylo v tomto roce pracovně zařazeno průměrně 7561 odsouzených. Tito byli zařazováni na pracoviště ve vnitřním provozu, vlastní výrobě, provozovnách Střediska hospodářské činnosti Vězeňské služby a u cizích subjektů (uvnitř i mimo věznice). Zejména tzv. venkovní pracoviště umožňují dostatek příležitostí obstarat mobilní telefon, který si odsouzený ponechává ukrytý na pracovišti. Pokud je potřeba mobilní telefon zajistit pro dalšího odsouzeného, který není pracovně zařazen, je tento, většinou po částech, pronášen do střežených prostor věznice. Z důvodu běžných i

nadstandardních kontrol ze strany VS ČR je nejčastější forma přenosu telefonu zabaleného v igelitovém obalu v tělních dutinách. Po obdržení MT je tento odsouzeným zprovozněn a sofistikovaně ukryt. Přestože každý odsouzený má dle zákona č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody zajištěnu pro své potřeby uzamykatelnou skříňku, je úkryt většinou volen mimo osobní věci a prostory ložnice majitele.²²⁹ V případě nalezení příslušníky VS ČR tak dochází k minimalizaci rizika, že nalezený telefon bude přiřazen ke konkrétnímu odsouzenému. Většinou tak dochází k ukrytí telefonu ve společenských místnostech, společných toaletách nebo umývárkách. Úkryty pro mobilní zařízení jsou rozmanité, často velmi důmyslné, zasahujících do stavebně technických prostor budovy věznice. MT je většinou ukrýván bez SIM karty, tu si pro svou velikost ponechává majitel karty ukrytou u sebe. Jednak tak opět minimalizuje riziko, že v případě zajištění telefonu bude možné dohledat konkrétního majitele a dále znemožní zneužití telefonu jiným odsouzeným.

V případě zajištění odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu v souladu s ustanovením § 88 tr. řádu se policejní orgán musí vypořádat se skutečností, že do jednoho MT je vkládáno několik SIM karet různých uživatelů. Velikost SIM karty umožňuje její snadnější pronesení a uschování než v případě mobilního aparátu. Na jednom oddíle věznice se tak může nacházet větší množství SIM karet různých uživatelů, které jsou vkládány do jednoho mobilního zařízení. Mimo hovorů zájmových osob je tak policejní orgán nucen analyzovat a selektovat velké množství telekomunikačního provozu od dalších osob umístěných na daném oddíle, nesouvisejících s prověřovanou trestnou činností nebo naopak zakládající informace o jiné trestné činnosti dalších osob. K uvedenému je třeba zohlednit skutečnost, že aktivní mobilní zařízení je ve vězeňském prostředí často užíváno jako efektivní prostředek pro směnu za tabák, cigarety nebo protislužby.

Reakcí Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR na zvýšený záchyt mobilních telefonů ve střežených prostorách věznic bylo v roce 2017 zavedení volně přístupných telefonních automatů na jednotlivých oddílech věznic. Cílem tohoto opatření mělo být, mimo jiné, snížení množství nelegálních mobilních

²²⁹ Dle § 17 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, je odsouzený povinen kdykoliv umožnit zaměstnanci Vězeňské služby provést kontrolu svých osobních věcí

telefonů ve věznicích a zároveň v souladu s penitenciálními požadavky umožnit odsouzeným častější kontakt s osobou blízkou. Dle § 18 ZVTOS má odsouzený právo na použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou v době vymezené vnitřním řádem věznice. Zároveň má právo použít telefonu ke kontaktu se svým obhájcem nebo advokátem, který odsouzeného zastupuje v jiné věci. V zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu lze odsouzenému povolit použití telefonu ke kontaktu i s jinou než blízkou osobou, obhájcem a advokátem. Od roku 2017 tak mohou odsouzení využívat k telefonování telefonní přístroje umístěné a volně přístupné ve společných ubytovacích prostorech oddílů a ubytoven. Telefonování je možné uskutečnit každý den a to v době od 06:00 do 22:00 hodin, přičemž délka telefonního hovoru či hovorů s osobou je zpravidla 20 minut denně.²³⁰

Vězeňská služba je oprávněna se seznamovat s obsahem telefonátu formou odposlechu a pořizovat jejich záznamy. Kontrola se netýká telefonátů mezi odsouzeným a advokátem zmocněným odsouzeného zastupovat, obhájcem a dalšími subjekty.²³¹

Užití nepovoleného mobilního telefonu z výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence může naplnit skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. h,i,j) tr. zákoníku. Nejvyšší soud v rozhodnutí 4 Tdo 760/2015 konstatoval, že navazování telefonického spojení nekontrolovatelným způsobem nepovoleným technickým zařízením z věznice navenek je nutno považovat za závažné porušení povinností odsouzeného. Naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu nevyžaduje užití nepovoleného mobilního zařízení k páčání trestné činnosti. Nejvyšší soud v rozhodnutí 3 Tdo 977/2011-28 konstatoval, že pokud pachatel telefonoval svým rodinným příslušníkům nevyklučuje jeho trestnost za uvedený trestný čin. Nejvyšší soud v daném rozhodnutí dále uvedl, že účelem trestu ve smyslu uvedeného ustanovení není zabránění kontaktu s rodinou, ale určitá újma na jinak chráněných občanských právech a svobodách pachatele trestného činu. Výkon trestu odnětí svobody omezuje pachatelovu možnost styku s jeho rodinou, nicméně ho této možností zcela nezabavuje

²³⁰ Čl.11 odst. 2 Vnitřního řádu pro odsouzené věznice Příbram

²³¹ Nejde-li o telefonáty s osobou uvedenou v § 17 odst. 3 nebo § 61 odst. 9 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

10. TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S VÝKONEM TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Hlava X. zvláštní části trestního zákoníku v díle 4 obsahuje další dva trestné činy přímo související s vězněnou osobou.

Jedná se o **trestný čin osvobození vězně dle § 338 tr. zákoníku**. Tohoto trestného činu se dopustí ten,

1) Kdo osvobodí vězně nebo chovance ve výkonu zabezpečovací detence, jeho útěk organizuje, navádí ho k útěku nebo jeho útěk připravuje, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) se zbraní, nebo

b) jako úřední osoba.²³²

Tuto skutkovou podstatu zavedl trestní zákoník z důvodu, že ne všechna jednání jsou postihnutelná jako spolupachatelství nebo účastenství na trestném činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku. Uvedený trestný čin postihuje jednání dalších osob za situace, že vězněná osoba nevyvíjí v tomto směru žádnou aktivitu nebo o přípravě a plánování útěku ani sama neví. Pachatel je v tomto případě osoba odlišná od vězněné osoby nebo chovance. Zvlášť přitěžující okolností je, pokud je trestný čin spáchán se zbraní nebo v tom, že pachatel je úřední osobou. Samotný vězeň, který uprchne strážní nebo z výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence se dopouští trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku.²³³ Statistiky PČR ani statistiky Vězeňské služby ČR za rok 2020 a 2021 neevidují žádný trestný čin osvobození vězně.

²³² ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 338 (online). (cit.2022-01-15). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²³³ HERCZEG, J. . In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2924-2926, ISBN 978-80-7400-178-9

Další trestný čin, který přímo souvisí s výkonem trestu, vazby a zabezpečovací detence je **trestný čin vzpoura vězňů dle § 344 tr. zákoníku**. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo:

(1) Kdo se zúčastní vzepření nebo odporu skupiny vězňů nebo chovanců ve výkonu zabezpečovací detence dozorcímu orgánu, jeho rozkazu, vězeňskému řádu nebo řádu výkonu zabezpečovací detence, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, jestliže

a) čin uvedený v odstavci 1 zorganizuje,

b) spáchá takový čin se zbraní,

c) spáchá takový čin v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin,

d) způsobí takovým činem těžkou újmu na zdraví,

e) způsobí takovým činem značnou škodu, nebo

f) spáchá takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

(3) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

a) smrt,

b) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo

c) škodu velkého rozsahu.²³⁴

Vzepřením je vzpoura vězňů proti příkazu, pokynu, závazným pravidlům nebo rozkazu konkrétního charakteru. Vzepření vyžaduje aktivní jednání spočívající v násilném nebo výhrůžném jednání vůči osobám nebo věcem. Odpor představuje mírnější formu vzepření. Odpor představuje nejčastěji vyjádření konkrétní neochoty ke splnění příkazu, pokynu, závazným pravidlům nebo rozkazu. Odpor nemusí mít pouze aktivní formu, ale často je představován pasivní formou spočívající v nečinnosti a odmítnutí plnění povinností.

Účast na vzepření může být jak aktivní tak pasivní formou a ve svém základu se jedná o jednání spočívající v připojení se k projevu odporu. Skupinou vězňů nebo chovanců jsou minimálně tři osoby. Pachatelem tohoto trestného činu

²³⁴ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 344 (online). (cit.2022-01-15). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

může být kdokoli, ale již ze samotné podstaty motivace jednání se bude většinou jednat o vězněné osoby nebo chovance.²³⁵

²³⁵ RIZMAN, S. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2949-2950, ISBN 978-80-7400-178-9

11. DROGOVÁ TRESTNÁ ČINNOST

*Boj proti zneužívání drog má již dlouho dobu univerzální charakter. Drogových problémů není již ušetřen žádný stát na světě a žádný stát na světě již není typicky tranzitním státem.*²³⁶

Pojem droga, pocházející z arabského výrazu „durana“ znamenající léky, není v českém právním řádu definován. V širším kontextu se drogou rozumí jak látky legální, tak i látky nelegální. Pro bližší vymezení lze pojem drogy explicitně vymežit jako látku, která:

- Působí na psychiku člověka, ovlivňuje jeho vnímání a prožívání vnějšího i vnitřního světa
- Má schopnost vyvolat závislost²³⁷

Trestní zákoník definuje návykovou látku v § 130. *Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*²³⁸ Užší vymezení pojmu návykové látky představuje zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých zákonů, kde v § 1 odst. 1 písm. a) je uvedeno, že návykovými látkami omamné látky a psychotropní látky přírodního nebo syntetického původu, které mají psychoaktivní účinky a současně jsou uvedeny v některé z příloh č. 1 až 7 nařízení vlády o seznamu návykových látek, s výjimkou látky konopí extrakt a tinktura, která obsahuje nejvýše 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů a splňuje podmínku bezpečnosti podle zákona o obecné bezpečnosti výrobků. Širší vymezení návykových látek prezentuje zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, který se vztahuje na omamné a psychotropní látky, alkohol i tabák.

²³⁶ CHMELÍK, J. In CHMELÍK, J. a kol. *Drogová kriminalita*, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1999, s.6

²³⁷ ZEMAN, P.,In. GŘIVNA, T.,SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*, 4.vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 312, ISBN 978-80-7478-614-3

²³⁸ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 130 (online). (cit.2022-01-18). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

Významným pojmem je též „prekursor“, jímž se označují látky užívané k výrobě omamných a psychotropních látek. Problematiku prekursorů upravuje zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, který odkazuje na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog, Nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi a Nařízením Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a k nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi.

11.1. Rozdělení návykových látek

Návykové látky lze rozdělit podle různých kritérií odrážející značný počet. Dělení lze předložit podle různých hledisek na:

Legální drogy – dostupné, nebo dostupné za určitých podmínek

Nelegální drogy – jsou definovány zákonem

Měkké drogy – jsou obecně považovány za méně nebezpečné, poškození zdraví a závislost jsou schopny vyvolat až po delší době užívání.

Tvrdé drogy – jejich užívání bývá spojováno s velkým rizikem poškození zdraví a vzniku závislosti

Trestní zákoník ani jiný právní předpis obecně nerozděluje drogy na měkké a tvrdé, ale s ohledem na stanovení výše trestních sazeb ve zvláštní části toto dělení nepřímo připouští.

Drogy s mírným rizikem vzniku závislosti

Drogy s vysokým rizikem vzniku závislosti

- Dle působení na psychiku člověka na **tlumící, halucinogenní a stimulační** látky²³⁹

²³⁹ *Substituční léčba: Rozdělení drog* [online]. MeDitorial, 2022 [cit. 2022-01-18]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/rozdeleni-drog>

11. 2. Trestná činnost související s návykovými látkami

Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti stanovila klasifikaci trestných činů souvisejících s nelegálními drogami.

Psychofarmakologicky podmíněné trestné činy, které jsou podmíněné v důsledku změn, které v organismu pachatele vyvolalo užití návykové látky. Užitím návykové látky a jejího vlivu na další jednání pachatele může být akutní intoxikace nebo dlouhodobé a intenzivní užívání. Do této skupiny trestných činů lze řadit například jízdu pod vlivem alkoholu nebo páchaní trestné činnosti na uživatelích návykových látek.

Ekonomicky motivované trestné činy jsou trestné činy spáchané za účelem obstarání prostředků na návykovou látku či látky samotné. Do této kriminální aktivity patří jakékoli jednání pachatele, jež má zvýšit příjem pachatele. Jedná se o tzv. opatrovací kriminalitu. Rizikovitost daného jednání je přímo úměrná nákladům nutným k zajištění požadované látky. Do rizikovitosti uvedeného jednání se tak promítá samotná cena cílové látky.

Systémové trestné činy jsou trestné činy spáchané v rámci fungování drogových trhů. Jedná se o doprovodné, časté jevy obchodu s drogami.

Primární drogové trestné činy spočívají v porušení právní regulace nakládání s návykovými látkami. Podstata této trestné činnosti spočívá v samotném charakteru drog jako látek zakázaných, nelegálních.²⁴⁰

11. 3. Trestněprávní úprava drogové kriminality

Trestné činy jejichž podstatou je některá z forem nakládání s omamnými a psychotropními látkami, tz. drogové trestné činy jsou trestné činy obecně nebezpečné. Tyto jsou upraveny v sedmé hlavě zvláštní části trestního zákoníku v ustanovení § 283-287 tr. zákoníku. Rozdělené do dvou dílů. Společným objektem obecně nebezpečných trestných činů je zájem na ochraně bezpečnosti života, zdraví

²⁴⁰ ZEMAN, P., In. GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*, 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 326, ISBN 978-80-7478-614-3

lidí a majetku. *Objektem drogových deliktů je zájem na ochraně společnosti a lidí před možným ohrožením vyplývajícím z neodborného a nekontrolovaného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, prekursory používanými pro nezákonnou výrobu omamných nebo psychotropních látek a jedy, nebo vyplývajícím z jejich zneužití.*²⁴¹ Výrazným charakteristickým prvkem trestných činů uvedených v hlavě sedmé zvláštní části trestního zákoníku je blanketní charakter dlouhé řady skutkových podstat. Tento záleží v tom, že příslušné trestněprávní normy odkazují na mimotrestní úpravu.²⁴² Pachatel se tak dopustí trestného činu porušením mimotrestního předpisu.

Trestné činy uvedené v sedmé hlavě zvláštní části trestního zákoníku jsou zásadně trestné činy ohrožovací. K jejich dokonání tak postačí ohrožení chráněného zájmu spočívající ve vyvolání reálného nebezpečí. K samotnému dokonání není třeba aby došlo k porušení chráněného objektu. Pokud dojde i k porušení, je jednání posuzováno jedním ze tří možných způsobů.

- 1) Jedná se o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby
- 2) Jedná se o jednočinný souběh ohrožovacího trestného činu s poruchovým
- 3) Poruchy jsou konzumovány již v samotném ustanovení zákona

Ohrožovací úmysl je dalším charakteristickým znakem trestných činů v hlavě sedmé zvláštní části trestního zákoníku spočívající v tom, že se vztahuje jen na možnost poruchy, nikoli poruchu samu.²⁴³

Pachatelem může být většinou každá trestně odpovědná osoba. V některých případech se vyžaduje, aby jím byl speciální subjekt, tedy pachatel, který porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, postavení, funkce, povolání nebo uloženou podle zákona. Trestní odpovědnost právnických osob, ve vztahu k drogové kriminalitě, lze dovodit u trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku, přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu dle § 284 tr. zákoníku a nedovolené pěstování rostlin obsahující omamnou nebo psychotropní látku dle §

²⁴¹ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 754, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁴² Například: Zákon o střelných zbraních a střelivu, veterinární zákon, atomový zákon, zákon o návykových látkách

²⁴³ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 729-731, ISBN 978-80-7502-236-3

285 tr. zákoníku. Z hlediska subjektivní stránky se jedná o trestné činy úmyslné. Z nedbalosti lze spáchat pouze trestný čin obecného ohrožení podle § 273 tr. zákoníku. Úmysl je v tomto případě nazýván ohrožovacím úmyslem, který primárně nesměřuje ke vzniku poruchy, ale k samotné poruše.²⁴⁴

Trestný čin nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku patří k nejrozšířenějším drogovým trestným činům. Uvedeného trestného činu se dopustí ten, kdo

(1) Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) ač byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán,

c) ve značném rozsahu, nebo

d) ve větším rozsahu vůči dítěti nebo v množství větším než malém vůči dítěti mladšímu patnácti let.

(3) Odnětím svobody na osm až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch,

c) spáchá-li takový čin ve velkém rozsahu, nebo

d) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu vůči dítěti mladšímu patnácti let.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo

²⁴⁴ .PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 732-733, ISBN 978-80-7502-236-3

c) *spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.*

(5) *Příprava je trestná.*²⁴⁵

Objektivní stránka spočívá v jednání pachatele, které spočívá v neoprávněné výrobě, dovozu, vývozu, provezu, nabídnutí, zprostředkování, prodeji nebo jinému opatření nebo přechovávání omamné nebo psychotropní látky, prekursoru nebo jedu.

Neoprávněnou výrobou se rozumí jakékoli zhotovení nebo vytvoření omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahující tuto látku, prekursoru nebo jedu. Trestnost výroby není podmíněna výrobou pro jiného, ale trestná je též výroba takové látky i pro vlastní potřebu. Samotnou výrobu definuje Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961²⁴⁶ v článku 1 písm. n) jako všechny procesy, kromě produkce, jež umožňují získání omamných látek a zahrnuje rovněž čištění a přeměnu těchto látek v jiné drogy. Samotné pěstování rostlin konopí není považováno za výrobu ve smyslu ustanovení § 283 tr. zákoníku. K naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu by došlo tehdy, pokud by rostlina byla sklizena a následně došlo k jejímu neoprávněnému zpracovávání do procesu, kde by byla základním komponentem způsobilým k samotné spotřebě.

Dovozem, vývozem a provozem omamných a psychotropních látek a jedů se dle článku 1 písm. m) Jednotné úmluvy o omamných látkách rozumí faktickou dopravu omamných látek z jednoho státu do druhého, nebo z jedné oblasti do jiné oblasti daného státu. K možnosti vývozu, dovozu a průvozu omamných a psychotropních látek je dle zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách ve znění § 20 odst. 1 zákona č. 228/2005 Sb., zákona o kontrole obchodu s výrobky, jejichž držení se v České republice omezuje z bezpečnostních důvodů, a o změně

²⁴⁵ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 283 (online). (cit.2022-01-20). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²⁴⁶ Dne 31. března 1961 byla v New Yorku sjednána Jednotná úmluva o omamných látkách. Úmluva byla podepsána jménem Československé socialistické republiky dne 31. července 1961 s výhradami k článku 12, odstavcům 2 a 3, článku 13, odstavci 2, článku 14, odstavcům 1 a 2 článku 31, odstavci 1 (b). Vláda Československé socialistické republiky vyslovila s Úmluvou souhlas dne 13. září 1961 a prezident republiky ji ratifikoval dne 23. listopadu 1963 s výhradami učiněnými při podpisu Úmluvy. Úmluva na základě svého článku 41, odstavce 2 vstoupila v platnost dne 13. prosince 1964 a tímto dnem vstoupila rovněž v platnost i pro Československou socialistickou republiku.

některých zákonů, je ke každému jednotlivému vývozu návykových látek a přípravků třeba povolení Ministerstva zdravotnictví (dále jen "vývozní povolení"). Dle § 21 zákona č. 228/2005 Sb., zákona o kontrole obchodu s výrobky, jejichž držení se v České republice omezuje z bezpečnostních důvodů, a o změně některých zákonů je ke každému dovozu taktéž potřeba tzv. dovozní povolení, udělené Ministerstvem zdravotnictví. Podmínky a náležitosti povolení jsou upraveny v ustanovení § 2 - 13 zákona č. 228/2005 Sb.

*Bez splnění zákonem stanovených podmínek pro udělení povolení a vydání povolení pro vývoz, dovoz a průvoz omamné, psychotropní látky, přípravku obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursoru nebo jedu, jsou vývoz, dovoz a průvoz uvedených látek neoprávněné.*²⁴⁷

Neoprávněným nabídnutím, zprostředkováním a prodejem je nabídka, kterou pachatel projeví snahu poskytnout jiné osobě omamnou, psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku nebo prekursor. Jedná se o jakýkoli, konkludentně či výslovně učiněný, návrh směřující vůči jiné osobě. Ve většině případů se bude nabídka týkat prodeje uvedené látky. V některých případech se nabídka nemusí týkat jen prodeje, ale i půjčení, obdarování či nabídku za vyžadovanou protislužbu.²⁴⁸

Zprostředkováním se rozumí zajištění jakékoli zajištění různých forem kontaktu mezi jednotlivými osobami, zabývajícími se nakládáním s omamnou a psychotropní látkou. Zprostředkovatel je osoba odlišná od prodejce, jedná se o osobu, která pouze zprostředkuje v různé formě kontakt mezi prodejcem a zákazníkem. Zprostředkování se nemusí týkat jen prodeje omamné a psychotropní látky, prekursoru nebo jedu, ale i o zajištění kontaktu apod.²⁴⁹

²⁴⁷ ŠÁMAL, P, ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2619, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁴⁸ ŠÁMAL, P, ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2620, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁴⁹ ŠÁMAL, P, ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2620, ISBN 978-80-7400-178-9

Prodejem je situace kdy *prodávající již odevzdá drogu kupujícímu, přičemž se nemusí jednat o konečný prodej, ale také o prodej distributorovi, který dále drogu prodává.*²⁵⁰

Neoprávněným opatřením se rozumí obstarání omamné a psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou a psychotropní látku, prekursoru a jedu jiné osobě. Opatřením je zajištění omamné a psychotropní látky jiným způsobem než je uvedeno výslovně v § 283 odst. 1 tr. zákoníku. Může se tak dít i jednáním, které zakládá naplnění skutkové podstaty trestného činu krádeže, podvodu apod.²⁵¹ Neoprávněné opatření tak postihuje širokou škálu možných jednáních spočívající v získávání nelegálních omamných a psychotropních látek.

Přechováváním je jakýkoli způsob držby. Zákon nevyžaduje aby pachatel měl látku přímo u sebe. Látka může být pachatelem ukryta nebo uložena u jiné osoby. Z hlediska naplnění formálních znaků trestného činu není rozhodná délka přechovávání, tato může být hodnotícím hlediskem závažnosti trestného činu. K naplnění skutkové podstaty trestného činu dle § 283 odst. 1 tr. zákoníku je nutné aby pachatel přechovával omamnou a psychotropní látku, přípravek obsahující takovou látku, prekursor a jed pro jiného. V případě, že bude pachatel přechovávat uvedené látky pro vlastní potřebu, bude toto jednání nutno považovat za přechovávání pro sebe dle § 284 tr. zákoníku.²⁵²

Trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle **§ 283 odst. 2 písm. a)** tr. zákoníku se dopustí ten , kdo spáchá uvedený čin jako člen organizované skupiny. Organizovanou skupinou se rozumí skupina více osob. Důležitým charakteristickým prvkem organizované skupiny je přesné rozdělení jednotlivých úloh konkrétních členům skupiny. Rozdělením úkolů se tak zvyšuje organizovanost, plánovitost a

²⁵⁰ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 757, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁵¹ ŠÁMAL, P, ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2620, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁵² PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 757, ISBN 978-80-7502-236-3

koordinovanost skupiny. Dlouhodobá trvalost skupiny se nepožaduje a skupina může vzniknout a zaniknout jen pro spáchání jednoho skutku.²⁵³

Trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle **§ 283 odst. 2 písm. b)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Jedná se o určitou formu recidivního jednání zakládající přitěžující okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Odsouzením za takový čin se rozumí pravomocné odsouzení za trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1 tr. zákoníku. Není třeba, aby došlo k výkonu trestu odnětí svobody, byť i jen zčásti. Potrestáním se rozumí předchozí trestní postih spočívající v jak odsouzení pachatele tak i vykonání alespoň části uloženého trestu. Předchozím trestem může být jakýkoli trest.²⁵⁴

Trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle **§ 283 odst. 2 písm. c)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo spáchá čin ve značném rozsahu. Výkladové pravidlo uvedené v ustanovení § 138 lze použít pouze při vyjádření finančního zisku nebo hodnoty látky. Určitým výchozím kritériem je tak judikatura soudů stanovící množství větší než malé u omamných látek, přípravků obsahující omamné a psychotropní látky a jedy. Od uvedeného množství lze odvozovat další množství podmiňující použití vyšší trestní sazby.²⁵⁵

Trestného činu nedovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle **§ 283 odst. 2 písm. d)** tr. zákoníku se dopustí ten, kdo spáchá tento čin ve větším rozsahu vůči dítěti nebo v množství větším než malém vůči dítěti mladšímu patnácti let. Touto okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby zákonodárce reaguje na zvýšené nebezpečí, které představují omamné a psychotropní látky pro tuto skupinu nedospělých. Trestný čin podle § 283 odst.

²⁵³ ŠÁMAL, P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2620, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁵⁴ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2623, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁵⁵ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2624, ISBN 978-80-7400-178-9

1 tr. zákoníku je spáchán ve větším rozsahu vůči dítěti, je-li škodlivost takového činu vysoká, zejména tehdy, je-li množství látky způsobilé k použití pro více osob. Větší rozsah je představován kvalitativním i kvantitativním hlediskem v kontextu výroby, dovozu, přechovávání, zprostředkování nabídnutí, opatření a prodeje. Výkladové stanovisko dle § 138 tr. zákoníku zde může mít opět pouze podpůrný význam. Nezbytnou okolností k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu je, aby uvedené látky byly určeny dítěti. Postačí aby dítě bylo cílem výroby, dovozu, vývozu, zprostředkování nabídnutí, opatření a prodeje.²⁵⁶

Okolností použití vyšší trestní sazby **dle § 283 odstavce 3** tr. zákoníku je skutečnost, že pachatel způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchal trestný čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, spáchal takový čin ve velkém rozsahu nebo ve větším rozsahu vůči dítěti mladšímu patnácti let.²⁵⁷ Značný prospěch a prospěch velkého rozsahu bude vždy záviset na posouzení konkrétních okolností jednotlivého případu. Tento znak je třeba vždy posuzovat jak z kvantitativního, tak kvalitativního hlediska.²⁵⁸ Při posuzování a určování znaku velkého rozsahu se tak bude usuzovat například podle počtu zjištěných odběratelů, časového hledisku po jakou dobu k nelegální činnosti docházelo, kvalitou prodávané látky nebo vzniklými negativními účinky.

Nejpřísnější postih stanoví trestní zákoník v **§ 283 odst. 4** tr. zákoníku, kdy odnětím svobody na deset až osmnáct let bude potrestán pachatel, který způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt jedné osoby. Těžká újma na zdraví může být způsobena jak z nedbalosti tak úmyslně. Dále pokud spáchal takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu nebo spáchal takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.²⁵⁹ Organizovaná skupina působící ve více státech je skupina působící minimálně ve dvou státech, a to případně včetně České republiky. Působení této organizované skupiny na území České republiky není podmínkou ,

²⁵⁶ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2624, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁵⁷ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 757, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁵⁸ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2625, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁵⁹ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 757, ISBN 978-80-7502-236-3

neboť postačí, když je pachatel pouze ve spojení s takovouto organizovanou skupinou. Působnost ve více státech představuje doplnění pojmu organizované skupiny, kterou tvoří minimálně tři trestně odpovědné osoby, jež realizují součinnostní koordinovanou trestnou činnost.²⁶⁰

Trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 2,3,4 tr. zákoníku je zvlášť závažným zločinem podle § 14 odst. 3 tr. zákoníku. V případě že jednání ve formě přípravy směřuje k těmto zvlášť přitěžujícím okolnostem uvedených kvalifikovaných skutkových podstat je trestné dle ustanovení § 283 odst. 5 tr. zákoníku.²⁶¹

Trestného činu **přechovávání omamné a psychotropní látky dle § 284 tr. zákoníku** se dopustí ten, kdo:

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1 nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

*(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.*²⁶²

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel přechovává v množství větším než malém některou z látek uvedených v odst. 1 a

²⁶⁰ ŠÁMAL, P. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 1491, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁶¹ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421.Komentář. 1.vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2627, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁶² ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb.,trestní zákoník, § 284 (online). (cit.2022-01-22). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

odst.2 § 284 tr. zákoníku. Uvedený trestný čin se vztahuje na případy přechovávání drog pro vlastní potřebu a tím je vyloučen jednočinný souběh s trestným činem dle § 283 tr. zákoníku. Pachatelem tohoto trestného činu může být jakákoli fyzická osoba, která je trestně odpovědná. Vyloučena není ani možnost spáchání činu právnickou osobou.²⁶³ *Ustanovení § 284 o trestném činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu respektuje faktické rozdělení drog na „měkké! (§ 284 odst. 1) a tvrdé (§ 284 odst. 2), tj. rozlišují se konopí a jiné drogy.*²⁶⁴ Problematika stanovení množství větší než malého není dosud zcela jednoznačně vyřešena. Trestní zákoník neobsahuje přesné stanovení minimálního množství jednotlivých látek představující hranici množství většího než malého. Ústavní soud dne 23.7.2013 v nálezu sp.zn. Pl. ÚS 13/12, publikovaný pod č. 259/2013 Sb. zrušil do té doby platné zmocnění vlády k úpravě těchto otázek. Stanovení hranice množství větší než malého tak byla přenechána aplikační praxi, která vychází z názoru, že vždy musí jít o takové množství, které je schopné u dané osoby ohrozit její zdraví nebo život.

Trestného činu **nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku dle § 285 tr. zákoníku** se dopustí ten,

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(3) Odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

*(4) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.*²⁶⁵

²⁶³ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 757, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁶⁴ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 758, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁶⁵ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 285 (online). (cit.2022-01-22). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

Jedním z důvodů zavedení znění § 285 do trestního zákoníku byla snaha zákonodárce postihnout tzv. samopěstitele rostlin konopí nebo rostlin obsahující omamnou nebo psychotropní látku. V případě pěstování uvedených rostlin pro jiného dojde k naplnění skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. Neoprávněným pěstováním těchto rostlin je produkce rostliny v její přirozené fyziologické podstatě, tedy zasazení, péče o růst a případná sklizeň.²⁶⁶ Jinou definici pěstování předkládá Jednotná úmluva o omamných látkách, která v článku 1 odst. 1 písm. i) definuje výrazem „pěstování“ označuje pěstování opiového máku, listů koka a rostlin konopí. Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách v § 24 odst. 1 písm. a) zakazuje pěstovat jiné druhy a odrůdy rostliny konopí (rod Cannabis), než jsou rostliny technického konopí s výjimkou pěstování na základě licence udělené podle tohoto zákona; zákaz se nevztahuje na pěstování odrůd rostliny konopí (rod Cannabis) pro výzkumné účely, pro šlechtění nových odrůd a pro zachování genetické rozmanitosti vědeckými a výzkumnými pracovišti zřízenými zákonem nebo státem vymezené v povolení k zacházení, s výjimkou pěstování na základě licence udělené podle tohoto zákona. Neoprávněnost pěstování rostlin konopí se tak vztahuje jen na takové rostliny, které obsahují více než 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů. V samotném pěstování rostlin konopí nelze spatřovat trestný čin výroby omamných a psychotropních látek. O výrobu by šlo v případě, že rostlina konopí byla sklizena a následně byl zahájen proces zpracování s cílem vyprodukovat spotřební materiál určený ke konzumaci.

Pojem houba je z různých hledisek velmi široký. Ustanovení § 284 odst. 2 tr. zákoníku však vymezuje houby pouze na houby, které obsahují omamnou nebo psychotropní látku.²⁶⁷ Druhy těchto hub a jejich seznam je uveden v příloze č. 1 vládního nařízení č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku. Za jiné rostliny, jejichž pěstování je zakázáno se považují ve smyslu Jednotné úmluvy o omamných látkách opiový mák a listy koka.

²⁶⁶ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2639-2640, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁶⁷ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2641, ISBN 978-80-7400-178-9

Pojem spáchání činu ve větším rozsahu naplňující skutkovou podstatu dle § 285 odst. 3 tr. zákoníku a spáchání činu ve značném rozsahu naplňující skutkovou podstatu dle § 285 odst. 4 tr. zákoníku, byl blíže specifikován v předcházející části práce. Ve vztahu k těmto okolnostem podmiňující použití vyšší trestní sazby postačí ve smyslu ustanovení § 17 písm. b) tr. zákoníku nedbalost.²⁶⁸

Trestného činu výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu dle § 286 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo

(1) Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává prekursor nebo jiný předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který obsahuje omamnou nebo psychotropní látku, nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin ve značném rozsahu,

c) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu vůči dítěti, nebo

d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.²⁶⁹

Prekursor je, dle zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, látka uvedená v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog, v platném znění. Předměty určené k výrobě nejsou jen přístroje, zařízení a jejich součásti, ale i suroviny, které jsou určené k takové výrobě. Trestný čin je dokonán pokud dojde k vyrobení, opatření nebo přechovávání omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jed.²⁷⁰

²⁶⁸ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2642, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁶⁹ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 286 (online). (cit.2022-01-22). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²⁷⁰ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2646, ISBN 978-80-7400-178-9

Trestného činu **šíření toxikomanie dle § 287 trestního zákoníku** se dopustí ten:

1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) vůči dítěti, nebo

c) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči dítěti mladšímu patnácti let.²⁷¹

Objekt tohoto trestného činu představuje zájem na ochraně společnosti před možným ohrožením, které vyplývá ze zneužívání návykových látek jiných než alkoholu. Objektivní stránka spočívá ve svádění nebo podporování a podněcování jiného v užívání jiné návykové látky než alkoholu a šíření těchto látek.²⁷²

Zákon blíže nespécifikuje pojem svádění a podporování. Formy svádění tak mohou představovat širokou škálu jednání. Podporování může být realizováno ve formě fyzické i psychické. Fyzickým podporováním bude například opatření aplikátotu návykové látky, přivedení osoby do komunity, opatření bytu či poskytnutí zázemí k aplikaci a užívání omamných látek a další. Psychické podporování lze naopak spatřovat například v poskytnutí rady nebo v utvrzování v rozhodnutí aplikace látky. Podněcováním je myšlena jakákoli forma projevu, kterou pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob rozhodnutí nebo náladu vedoucí ke zneužívání návykových látek. Za šíření se považuje jakékoli jednání, které směřuje k rozšíření návykových látek jiných než alkoholu. Podněcování a šíření může být

²⁷¹ ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 287 (online). (cit.2022-01-22). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>

²⁷² PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 761, ISBN 978-80-7502-236-3

provedeno jak ústním projevem , tak prostřednictvím různých komunikačních technologií, tiskem nebo jiným sdělovacím prostředkem.²⁷³

Okolností použití vyšší trestní sazby je, že pachatel spáchá takový čin jako člen organizované skupiny, vůči dítěti nebo spáchá-li takový čin tiskem, rozhlasem, veřejně přístupnou počítačovou sítí, filmem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Nejprísněji, trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let, bude potrestán pachatel, který spáchá šíření toxikomanie vůči dítěti mladšímu patnácti let.²⁷⁴

11. 4. Drogová trestná činnost vězňených osob

Drogová kriminalita představuje významnou kriminalitu vězňených osob. V celkové populaci dochází k rozmachu návykových látek, zvyšuje se počet uživatelů nelegálních látek. Dle Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2019 užilo některou nelegální drogu v životě celkem 40,4 % dotázaných ve věkové kategorii 15–64 let²⁷⁵. Z uvedeného množství tvořili převážnou část muži). Nejrozšířenější nelegální drogu byly konopné látky, které užilo 39,1 % dospělých osob. Extázi užilo 6,7 % dospělých osob, halucinogenní houby 4,3 % dospělých osob, kokain 3,4 % dospělých osob, LSD 2,9 % dospělých osob a pervitin nebo amfetaminy celkem 2,7 % dospělých osob. Věkové rozmezí osob nejčastěji užívající omamné a psychotropní látky je 15-24 let.

Vzhledem k vzestupné tendenci počtu uživatelů omamných a psychotropních látek v běžné populaci, lze důvodně předpokládat, že procento uživatelů bude stoupat také ve vězeňské populaci. Například v roce 2014 bylo ve všech věznicích evidováno zdravotními středisky 11022 drogově závislých což představovalo 40.4 % všech vězňených osob. V roce 2017 se jednalo již o 11 864 vězňených osob. Vězeňská služba České republiky sleduje případy zneužití alkoholu nebo jiné návykové látky vězňenými osobami v objektu VS ČR nebo na

²⁷³ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 1. vydání.* Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2651, ISBN 978-80-7400-178-9

²⁷⁴ PELC, V. In. JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 761, ISBN 978-80-7502-236-3

²⁷⁵ Dle výroční zprávy ve věcech drog z roku 2013 to bylo 25,7 % osob ve věkové skupině 15-64 let

vnějším pracovišti odsouzených, a v souladu s nařízením generálního ředitele VS ČR č. 43/2018 o mimořádných událostech je považuje za tzv. mimořádné události.²⁷⁶ Vývoj počtu mimořádných událostí ve vztahu k užívání omamných a psychotropních látek předkládá tabulka č. 13.

Tabulka č. 14 – Mimořádné události – užití omamných a psychotropních látek²⁷⁷

ROK	2014	2015	2017	2020
<i>OBVINĚNÍ</i>	9	20	28	52
<i>ODSOUZENÍ</i>	447	548	1100	1027
<i>CELKEM</i>	456	568	1128	1079

Vězeňské prostředí je výrazně specifické a je nutné zohlednit fakt, že v relativně malém uzavřeném prostoru dochází ke kumulaci osob uživatelů a osob, které vykonávají trest odnětí svobody za některý z drogových trestných činů. K 31.12. roku 2020 vykonávalo za drogové trestné činy trest odnětí svobody celkem 2 437 osob. Z uvedeného počtu je ve výkonu trestu odnětí svobody za drogové trestné činy celkem 177 vězněných žen. Nejčastěji (1949 mužů a 155 žen) je vykonáván trest odnětí svobody za trestný čin nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku. Právě soustředění osob podílejících se na distribuci, výrobě a další nelegální činnosti drogového charakteru a osob tyto látky užívající představuje základ pro páchání drogové trestné činnosti.

Určitou specifičností vězeňského prostředí je skutečnost, že samotná konzumace návykových látek ve výkonu trestu odnětí svobody je dle § 28 odst. 3 ZVTOS výslovně zakázána. Stejně tak je odsouzeným výslovně zakázáno vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky. Již samotná skutečnost, že je odsouzený pozitivně testován na přítomnost návykové látky, je porušením zákona ze strany odsouzeného.

²⁷⁶ ZEMAN, P. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů*. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN SBN 978-80-7338-178-3.

²⁷⁷ Zdroj: Vězeňská služba České republiky, Statistická ročenka VS ČR 2014,2015,2017 a 2020

11. 4. 1. Průnik omamných a psychotropních látek do střežených prostor věznic

Samotný průnik drog do střežených prostor věznice byl do relativně nedávné doby tabuizován. Obecná představa o nepropustnosti střežených objektů věznice nezavdávala potřebu mapovat a systematicky zpracovávat možnosti průniku omamných a psychotropních látek do vězeňských zařízení. S nárůstem trestné činnosti drogového charakteru v posledních několika letech si však Vězeňská služba ČR začala uvědomovat rizika spojená s užíváním omamných látek vězeňskou populací a v rámci svých možností se problémem systematicky zabývat. Hlubší teoretické zpracování této problematiky však stále chybí. Níže budou zohledněny praxeologické zkušenosti získané vyšetřování drogové trestné činnosti, analýzou trestních spis vězněných osob a dále zohledněny poznatky z řízených rozhovorů.

Průnik omamných a psychotropních látek nelze zmapovat a popsat komplexně. Distribuční kanály se neustále mění a přizpůsobují provedeným reakčním bezpečnostním opatřením. Lze však uvést základní distribuční toky, reprezentující nejčastější formy průniku nepovolených látek z vnějšího prostředí do prostředí výkonu trestu odnětí svobody, kterými jsou:

- 1) získání omamných a psychotropních látek na pracovišti a jejich následné pronesení do střežených prostor,
- 2) předání nepovolených látek při povolené návštěvě,
- 3) zaslání nepovolených látek v balíku,
- 4) přehoz nepovolených látek do střežených prostor,
- 5) zaslání nepovolených látek v korespondenci od advokáta.

Získání omamných a psychotropních látek na pracovišti a jejich následné pronesení do střežených prostor je v současné době nejčastější forma zajištění nepovolených látek vězněnou osobou. Současný trend penitenciální péče směřuje ke stále většímu počtu zaměstnávání odsouzených. Jistě smysluplný požadavek výchovného účelu trestu v současné době naráží na technické a personální zabezpečení pracujících odsouzených. Vězeňská služba ČR není schopna zajistit veškeré požadavky na zaměstnání odsouzených ve střežených oblastech a tak velká

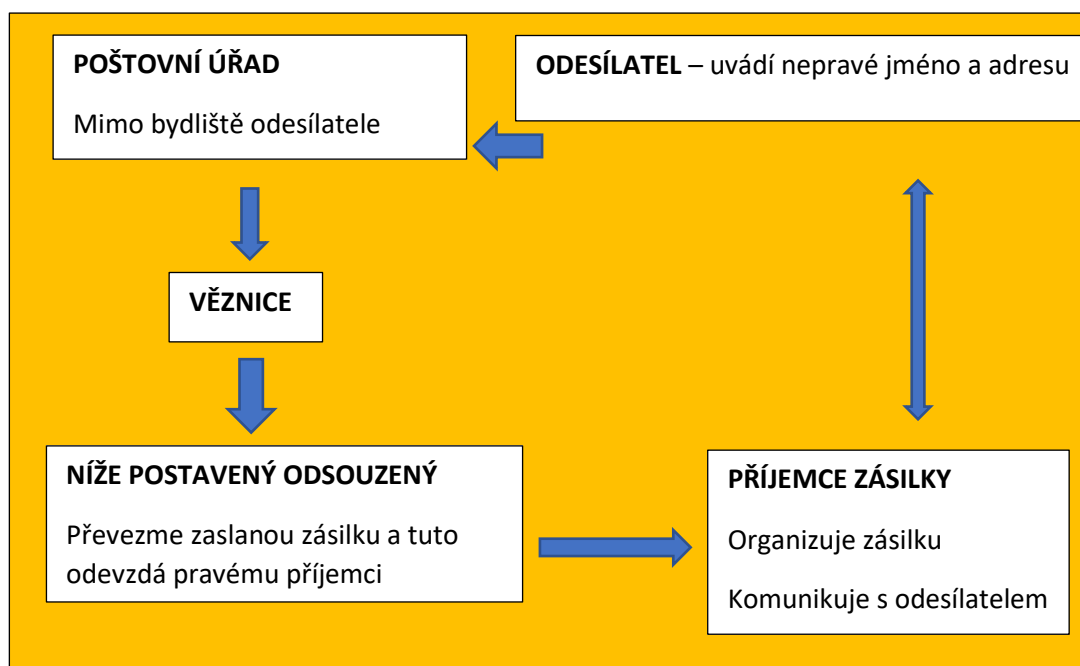
část vězňených osob je zaměstnána přímo ve výrobě jednotlivých podniků mimo střežené objekty. Častý případ je práce odsouzených v pekárnách, třídírně odpadu nebo technických službách. Ostraha těchto odsouzených je zajištěna spíše jen symbolicky a personálně nedostatečně. Nízké zabezpečení a volný pohyb osob vně pracoviště, nutný k plnění pracovních povinností, poskytuje dostatečný prostor na zajištění omamných a psychotropních látek. Pracující odsouzený je následně přenáší z pracoviště do věznice. Odsouzení jsou podrobena při návratu kontrole, proto ve většině případů je látka pronesena do střežených prostor v tělních dutinách odsouzených. Do současné doby Vězeňská služba nedisponuje dostatečným technickým vybavením, které by bylo schopno zjistit přítomnost těchto přenášených látek v těle odsouzeného.

Předání nepovolených látek při povolené návštěvě je častý způsob předání látek odsouzenému. Odsouzený má právo přijímat v určeném čase návštěvy blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během jednoho kalendářního měsíce. Přestože je odsouzeným zakázáno se s návštěvou blíže dotýkat, je toto nařízení často porušováno v přiměřené míře dozorcí tolerováno. Malé množství nepovolených látek je tak možné blízkou osobou odsouzenému předat. Tento si pak předanou látku ukrývá, pro případ následné prohlídky, opět do tělních dutin nebo do speciálně upravených skrýší v oděvu.

Zaslání nepovolených látek v balíku je stálý distribuční kanál omamných a psychotropních látek cílovým vězňeným osobám. Odsouzený má právo dvakrát ročně přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg. Balíčky podléhají kontrole zaměstnanců Vězeňské služby a věci které nejsou povoleny nebo odporují účelu výkonu trestu se odsouzenému nepředají. Osoby zasílající nepovolené látky jsou osoby mimo výkon trestu odnětí svobody, vazbu nebo zabezpečovací detenci. Spáchání primárního drogového trestného činu tak vyžaduje ve všech případech součinnost i těchto osob. Lze tak konstatovat že drogová trestná činnost vězňených osob přesahuje svým kriminálním rozsahem i mimo objekty věznic a vyžaduje zapojení většího množství pachatelů. V zaslaném balíčku jsou nepovolené látky důmyslně ukrývány. Často v různých šamponech, avivážích, zalepené ve hřbetu knih apod. Koordinace zaslání látek v balíčku vyžaduje předchozí komunikaci mezi odesílatelem a příjemcem. Tato se realizuje buď při povolených návštěvách nebo prostřednictvím mobilního telefonu a povoleného telefonního automatu. Odsouzení jako příjemci i odesílatelé si jsou

vědomí svého protiprávního jednání, a proto výrazně stěžují policejnímu orgánu své odhalení pro případ zadržení zásilky. Odesílatel tak volí místo odeslání na místě odlišném od svého trvalého bydliště a vybírají si poštovní pobočky kde se nepředpokládá přítomnost kamerových systémů. Odesílatel zásilku odesílá pod falešným jménem a adresou. Příjemce balíku v případě zadržení zásilky uvede, že odesílatele nezná a neví kdo mu zásilku poslal. Vězeňská hierarchie taktéž využívá dominantního postavení některých vězňů. Zásilka je tak většinou zaslána na níže postaveného vězně, který si zásilku převezme, ale její obsah předává pravému příjemci. Minimalizuje se tak riziko, že v případě zadržení zásilky bude zjištěn pravý příjemce zakázaných látek.

Obrázek č. 1 – Schéma konspirativního zaslání balíčku s obsahem omamných a psychotropních látek²⁷⁸

Přehoz nepovolených látek do střežených prostor není již tak častým způsobem distribuce návykových a psychotropních látek do střežených prostor. Tento způsob distribuce je značně limitován technicko - architektonickým zabezpečením jednotlivých věznic. Ve většině případů provedení úspěšného přehozu vyžadovala přesnou koordinaci a načasování. Spolupachatel mimo výkon trestu odnětí svobody zájmovou látku zabalí do některého dobře přehoditelného předmětu. Zajištěny byly rozříznuté tenisové míčky do kterých se látka umístila,

²⁷⁸ Zdroj: vlastní

nebo kameny na něž byla látka přilepena. Ve stanovený čas spolupachatel přistoupí na přesně určené místo a přehodí zásilku za plot do střežené části. Místem dopadu je většinou vycházkový dvůr věznice nebo místa kde se odsouzení mohou volně pohybovat a tedy zásilku odebrat. Strážní vězeňské služby přehoz většinou zpozorují, ale nemohou mu v dané chvíli zabránit a na převzetí zásilky některým vězněm již nejsou schopni dostatečně rychle reagovat. Zásilka se bezprostředně po „sebrání“ okamžitě předává dalším odsouzeným. V současné době vyvstává bezpečnostní otázka bezpilotních prostředků, které pro svou ovladatelnost a minimalistickou prostorovost mohou být v budoucnu rizikovým trendem distribuce omamných a psychotropních látek.

Zaslání nepovolených látek v korespondenci od advokáta lze souhrnně označit situace kdy je omamná a psychotropní látka zaslána v korespondenci, která vykazuje vnější znaky korespondence mezi odsouzeným a advokátem, obhájcem. Dle § 17 ZVTOS má odsouzený právo přijímat písemná sdělení bez omezení. Dle 2 odstavce uvedeného § je Vězeňská služba oprávněna provádět kontrolu korespondence. Z tohoto oprávnění jsou je dle § 17 odst. 3 ZVTOS vyjmuta korespondence mezi odsouzeným a advokátem zmocněným odsouzeného zastupovat, mezi odsouzeným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem cizího státu anebo mezi odsouzeným a mezinárodní organizací, která podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. V těchto případech je dle uvedeného ustanovení kontrola korespondence nepřipustná. Odsouzení využívají v některých případech této výjimky a v současné době se množí případy, kdy spolupracující osoba získá obálku některé advokátní kanceláře a do této následně umístí nepovolené látky které následně zasílá odsouzenému. Pokud korespondence vykazuje znaky korespondence mezi advokátem a odsouzeným, neměla by Vězeňská služba korespondenci kontrolovat jejím otevřením. Kontrola se provádí služebním psem specializovaným na vyhledávání drog. V případě podezření na přítomnost nepovolených látek Vězeňská služba kontaktuje odesílatele (advokáta) zda zaslal korespondenci uvedenému adresátovi. Až v případě záporné odpovědi je možné korespondenci podrobit kontrole otevřením. V současné době je uvedená forma zaslání nepovolených látek do střežených prostor stále častější.

11. 5. Prevence drogové trestné činnosti vězněných osob

Prevence drogové kriminality ve vězeňském prostředí bude ve své struktuře rozdílná od běžných preventivních opatření. Specifičnost daného prostředí vyžaduje specializovaný přístup složený jak z preventivních tak represivních složek. Prevenci kriminality lze rozdělit do dvou základních celků vyživajících rozdílné preventivní opatření. První část preventivních aktivit je zaměřena na soubor vězněných osob, které pro svou závislost vyžadují odbornou péči. Druhá část preventivních opatření by měla být zaměřena na eliminaci možností pronesení návykových látek do střežených prostor a jejich následné distribuci.

Nařízení generálního ředitele č. 36/2010 uvádí odborná pracoviště, která provádějí protidrogovou politiku. Jedná se o:

- poradnu protidrogové prevence,
- bezdrogovou zónu se standardním zacházením,
- bezdrogovou zónu s terapeutickým zacházením,
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanského,
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek.

Identifikace osoby závislé na omamných a psychotropních látkách je tak základním preventivním opatřením. Na výsledku zjištění lze uvedeného odsouzeného zařadit do některé terapeutické skupiny.

S ohledem na statistická data je zřejmé, že i přes vynaloženou snahu Vězeňské služby ČR, je fakticky nemožné zamezit průniku nelegálních látek do věznic. Cílem by tam mělo být co největší omezení všech možností průniku těchto látek do prostor věznic, jejich včasná identifikace a postih osob na distribuci zúčastněných.

12. SPECIFIKA PROVĚŘOVÁNÍ TRESTNÉ

ČINNOSTI VĚZNĚNÝCH OSOB

Jestliže v předchozích částech práce byl proveden kriminologicko-trestněprávní popis kriminality vězňených osob, je nutné v závěrečné části práce poskytnout též náhled na možná specifika, problematiku a úskalí vyhledávání, odhalování a prověřování této kriminality. Trestná činnost vězňených osob zůstává dosud neprávem stranou zájmu orgánu činných v trestním řízení. V některých případech je nutné přijmout též fakt, že specifická vězeňského prostředí značně limituje a stěžuje užití některých „běžných“ taktických postupů prověřování a omezuje ofenzivní charakter některých operativně pátracích prostředků. Uvedené tak může být motivačním faktorem policejního orgánu k přenosu aktivity do jiné oblasti trestné činnosti.

V přípravném trestním řízení jsou příslušné orgány Policie ČR a orgány Vězeňské služby ČR. Dle § 12 odst. 2 tr. řáduje Vězeňská služba ČR policejním orgánem. Tímto pověřeným orgánem je ve struktuře Vězeňské služby ČR Oddělení prevence a stížností.²⁷⁹ Provádí úkony policejního orgánu o trestných činech spáchaných vězňenými osobami v prostorách věznice, vazební věznice nebo ústavu zabezpečovací detence. Provádí všechny úkony k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a ke zjištění jeho pachatele. Důležitá je též úzká spolupráce s příslušnými orgány policie, generální inspekce bezpečnostních sborů, dozoruujícím státním zástupcem a dalšími státními orgány. Úkolem pověřeného orgánu je zjišťovat všechny poznatky týkající se vnitřní bezpečnosti ve věznici, prošetřovat mimořádné události a ve stanoveném rozsahu přijímat a prověřovat stížnosti a oznámení.

Pověřené orgány vězeňské služby jsou dle zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážci oprávněni využívat některé operativně pátrací prostředky. Tyto mohou být použity jen v souladu s účelem výkonu trestu odnětí svobody, vazby nebo zabezpečovací detence. Dle § 16a uvedeného zákona jsou operativně pátrací prostředky používány za podmínek stanovených tímto zákonem

²⁷⁹ MATES, P., In. MATES, P., ŠKODA, J., VAVERA, F. *Veřejné sbory*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s.46, ISBN 978-80-7357-572-4

v objektech Vězeňské služby k předcházení a odhalování trestné činnosti. V § 16b tohoto zákona jsou uvedeny jako podpůrné operativně pátrací prostředky zabezpečovací technika a zvláštní finanční prostředky. Použití operativně pátracích prostředků v objektech Vězeňské služby ČR jiným policejním orgánem upravuje tento zákon v § 16, kde je specifikováno, že povolení k užití těchto operativně pátracích prostředků podléhá povolení ministra spravedlnosti.

Policejní orgány by tak před zahájením prověřování měly mít určité základní znalosti o prostředí kde dochází k páčání trestné činnosti. Znalost vymezeného operačního prostoru je základní výchozí požadavek rozhodný pro vhodnou volbu taktických postupů a plánů prověřování. Specifika vězeňského prostředí vytváří mantinely operativně pátracích prostředků a postupů běžně užívaných ve standardizovaném kriminálním prostředí a dochází tak k výraznému omezení nebo úplné eliminaci některých kriminalisticko-taktických postupů. Výrazným omezujícím faktorem je též skutečnost, že policejní orgán se nemůže zcela spolehnout ani na použití většiny operativně pátracích prostředků jejichž realizace a vstupní nasazení je v některých případech téměř nemožné.

Policejním orgánem Služby kriminální policie a vyšetřování, Územní odbor Příbram ve spolupráci s Vězeňskou službou České republiky, Oddělení prevence a stížností, Věznice Příbram bylo provedeno od roku 2017 několik významných prověřování organizované trestné činnosti spočívající v distribuci omamných a psychotropních látek do věznice. Uvedené případy byly doplněny o soubor dalších případů trestné činnosti ve výkonu trestu odnětí svobody. Studium uvedených případů, provedením rozhovorů se zaměstnanci Vězeňské služby ČR a zohledněním praxeologických zkušeností, lze explicitně vyspecifikovat některé specifika vězeňského prostředí, jež představují pro policejní orgán negativní faktory v případě prověřování kriminality vězněných osob. Policejní orgán musí zohlednit nejen bezpečnostně- technické parametry prostředí, ale též různé sociálně psychologické parametry vězeňské subkultury.

Při plánování vyšetřování a volbě operativně pátracích prostředků tak musí policejní orgán zohlednit základní níže uvedená negativní specifika vězeňského prostředí , kterými jsou:

- dokonalá znalost prostředí,
- výměna kriminálních zkušeností a trestní minulost,

- komunikace,
- úzce vymezený prostor,
- dostatečný časový fond.

Dokonalá znalost prostředí ve kterém se odsouzení pohybují představuje negativní faktor zejména ve vztahu k užití některých operativně pátracích prostředků. Relativně úzce vymezený prostor v kombinaci s dlouhým časovým úsekem, po který v něm odsouzení musí trávit, zakládá dokonalou znalost prostředí odsouzených. Jakékoli technické nebo personální vybočení tak nelze provést v dostatečné utajené konformitě. Samotný vstupní požadavek na umístění některých technických operativně pátracích prostředků je tak značně ztížen.

Výkon trestu odnětí svobody sdružuje osoby s různou intenzitou *kriminálních zkušeností*. V rámci socializačních procesů tak dochází k přímému i nepřímému předávání kriminálních zkušeností a zejména zkušeností s činností a taktickými postupy policejních orgánů. Policejní orgán tak vstupuje do prostředí nespolupracujících osob obeznámených se základními kriminalisticko- taktickými postupy.

Úzce vymezený prostor představuje negativní prvek vytvářející pevné mantinely pro operační prostor policejního orgánu. Přestože uvedená skutečnost zakládá spoustu negativních východisek, lze v dané skutečnosti nalézt i pozitivní faktor. Odsouzení se pohybují nejen v přesně stanoveném prostoru, ale dodržují jasně stanovený a předvídatelný časový režim. Policejní orgán tak získává přesný časový snímek a o činnosti odsouzeného, tedy faktor, s kterým se při obvyklém prověřování trestné činnosti téměř nesetká.

Dostatečný časový fond umožňuje odsouzeným plánování trestné činnosti v dostatečné časové konformitě. Pokud odsouzený není pracovně zařazen, tráví převážnou část výkonu trestu v určité nečinnosti umožňující podrobné plánování trestné činnosti s vyhodnocením všech případných rizik možného odhalení.

Výše uvedené skutečnosti tak představují zejména negativní faktory, jež si policejní orgán musí před zahájením prověřování uvědomit a plán vyšetřování s volbou kriminalisticko - taktických postupů přizpůsobit v souladu se specifickostí zájmového prostředí.

13. ZÁVĚR

Vhled do historie vězeňství nepředstavoval ambiciózní cíl poskytnout uceleně zpracovaný historický obraz českého vězeňství, ale poskytnout výchozí základ pro zpracování rigorózní práce, které je součástí vězeňství a vězeňské subkultury. Vývoj a formy vězeňství vždy odpovídají složitému a rozmanitému vývoji společnosti. S vývojem společnosti docházelo i k vývoji trestání a výkonu trestu v jeho rozmanitých podobách. Vývoj a povaha trestu byla vždy poplatná úrovni vyspělosti jednotlivých společností, zejména reflektoval vývoj soudnictví, práva a pozvolného zakotvení lidských práv do právního systému. Průchodem jednotlivých etap českého vězeňství je v práci demonstrován jeho vývoj od politicky zatížené instituce po současnou formu reflektující nejvyšší požadavky demokratické společnosti a právního státu. Lze tak učinit závěr, že v současné době je vězeňství v České republice na úrovni nejvyspělejších evropských vězeňských systémů.

Pro poznání každé formy kriminality je nutné analyzovat a poznat prostředí ve kterém vzniká a existuje. V práci jsou shromážděny informace o objektech, personálním obsazení, organizační struktuře a legislativním ukotvením Vězeňské služby České republiky. Dále související data o aktuálním počtu vězněných osob s předložením časové osy vývoje počtu vězněných osob od roku 2015. Vězeňská populace byla v předložené práci statisticky profilována dle pohlaví, stáří, trestné činnosti, národnosti a dalších kriminologicky významných determinantů. Na základě uvedeného, je tak možné předložit aktuální obraz prostředí, kde se páchání trestné činnosti sice obecně nepředpokládá, ale ke kriminálnímu jednání zde dochází.

Protože téma práce se týká trestné činnosti vězněných osob, bylo nutné pro stanovené mantinely předkládané práce teoreticky, v legislativním základu, zpracovat nepodmíněný trest odnětí svobody a výkon tohoto trestu. České právo je založeno na smíšené teorii trestání na jejichž principech lze definovat základní účel trestu, kterým je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, vychovávat odsouzeného k tomu aby vedl řádný život a výchovně působit na ostatní členy společnosti.

Právě účel trestu v přímé konfrontaci se samotnou existencí kriminality vězňených osob, demonstrováné vysokou dynamikou, zakládá prostor pro širší diskurz o efektivnosti současného „trestání“ a schopnosti dostát svému základnímu účelu. Účel trestu spočívající v zamezení odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti se s ohledem na prezentovaná statistická data jeví jako zcela neúčelný. Z pohledu efektivnosti účelu trestu je alarmující zejména dynamika trestné činnosti vězňených osob. Vyhodnocením prezentovaných statistických dat bylo zjištěno, že od roku 2014 až do roku 2020 dochází ke kontinuálnímu nárůstu počtu prověřovaných případů i počtu prověřovaných vězňených osob. Za poměrně krátkou dobu došlo k enormnímu nárůstu počtu prověřovaných trestných činů. Za posledních 5 let je evidován nárůst kriminality vězňených osob o 279 %.

Fundamentálně deklarovaný účel trestu je tak, v přímé konfrontaci se statistikou kriminality vězňených osob, ohrožen. Nepopíratelná existence trestné činnosti vězňených osob má negativní přesah i na další uváděné účely trestu, kterými jsou ochrana společnosti před pachateli trestných činů, vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a výchovně působit na ostatní členy společnosti. Zejména drogová trestná činnost a některé projevy násilné trestné činnosti vyžadují spolupráci a podíl na trestné činnosti i dalších nevězňených osob (zajištění omamné a psychotropní látky, její zaslání do střežených prostor, zajištění finančních prostředků, atd). Trestná činnost vězňených osob tak může výrazně přesahovat výkonem trestu vymezený prostor a kriminálně i viktimizačně působit mimo tyto prostory. Nezanedbatelný by byl jistě též negativní sociologický dopad na společenské klima v případě, že informace o kriminalitě vězňených osob by se dostaly do povědomí širšího okruhu osob.

Při zpracování rigorózní práce jsem absolvoval velké množství nepřímo tematicky zaměřených rozhovorů, z nichž je zřejmé, že většinová společnost nepředpokládá existenci trestné činnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Kriminalitu vězňených osob je tak třeba vnímat nejen jako přímé ohrožení základních podstat trestu samotného, ale také v širších společensky-bezpečnostních souvislostech.

Hlavním cílem práce je poskytnout fenomenologický popis kriminality vězňených osob v souladu s požadavky kriminologické vědy, volbou vhodných kriminologických přístupů k poznání kriminality s akcentem na vybraná trestněprávní, kriminalistická, kriminologická, penologická a sociologická

specifika. Přes některé výrazné odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a zabezpečovací detence, je práce zaměřena na vězněné osoby v širším kontextu, tedy na všechny osoby ve věznicích na území České republiky. Pro určení stavu kriminality byl zjišťován rozsah kriminality jako základní definiční znak kriminality. Vyhodnocením validních dat bylo zjištěno, že v roce 2020 bylo policejními orgány dle ustanovení § 158 odst. 3 tr. řádu zahájeno celkem 1 206 případů prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu spáchaného ve věznicích. Z celkového počtu 1 206 prověřování byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 1 590 trestných činů. Trestní řízení bylo zahájeno celkem proti 1 420 vězněným osobám.

Index kriminality byl stanoven s ohledem na odlišnosti kriminality vězněných osob a explicitně vyspecifikován pro sociální subkulturu osob ve výkonu trestu. V případě kriminality vězněných osob se bude vždy jednat o čistý index kriminality. Jestliže, dle statistických ukazatelů ke dni 31.12.2020, vykonávalo ve věznicích ČR trest odnětí svobody 17 612 a v tomto období bylo spácháno 1 590 trestných činů, byl index registrovaných trestných činů v roce 2020 stanoven na 903 (na 10 000 odsouzených). Dalším významným fenomenologickým faktorem je dynamika kriminality představující vývoj kriminality a odrážející nebezpečnost kriminality pro společnost. Jak již bylo uvedeno výše, porovnáním a vyhodnocením statistických dat bylo zjištěno, že za posledních 5 let došlo k nárůstu kriminality vězněných osob o 279 %, což v komparaci s ostatními formami kriminality představuje nejvýraznější kvantitativní vzestup.

Z výzkumného hlediska byly poměrně překvapivé výsledky provedené analýzy struktury kriminality vězněných osob. Výchozí data byla zjištěna z dostupných statistik Vězeňské služby ČR a Policie ČR, které však pro svou neúplnost nesplňovaly požadavky cíle této práce. Statistická data tak byla doplněna a konkretizována o informace vyžádané dle zákona č. 106/199 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Na základě uvedeného je v práci předložena a prezentována struktura kriminality vězněných osob. Provedenou analýzou byly kvantitativně definovány a strukturovány jednotlivé trestné činy reprezentované zejména množinou násilné kriminality, drogové kriminality a trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku. Překvapivou absencí některých předpokládaných trestných činů (např. sexuálně motivovaných nebo

majetkových) lze vysvětlit vysokou mírou latence provázející kriminalitu vězňených osob. Uvedené bylo potvrzeno i provedeným řízeným rozhovorem s vedoucím Oddělení prevence a stížností Věznice Příbram, por. Mgr. Jaroslavem Jandou. Přestože popis důvodů latence kriminality vězňených osob nebyl jedním ze stanovených cílů práce, bylo na základě prezentovaných zjištění nutné toto téma zpracovat a zajistit tak ucelenost fenomenologického zpracování. Významnou technikou pro prezentované závěry byl řízený rozhovor s bývalou vězňenou osobou Romanem Gazdíkem a Martinem Luftem.

Pro vytyčené ucelené zpracování kriminality vězňených osob bylo též přistoupeno ke zpracování problematiky vězňených žen a cizinců. Byla získána, vyhodnocena a zpracována výchozí statistická data o počtu vězňených osob cizí státní příslušnosti. Dále zpracovány informace o počtu odsouzených cizí státní příslušnosti. Z celkového počtu vězňených osob ke dni 31.12.2020 bylo 8,3 % vězňených osob cizí státní příslušnosti. V tabulce č.9 je předloženo zpracování kriminality vězňených cizích státních příslušníků za období od roku 2015 do roku 2020 s uvedením počtu trestných činů za každý rok a státní příslušnost vězňených pachatelů. Odsouzení cizí státní příslušnosti tak představují 2,67% známých pachatelů kriminality vězňených osob. Uvedené výsledky byly komparovány s registrovanou kriminalitou cizích státních příslušníků v ČR kde z celkového počtu registrované kriminality představují pachatelé cizí státní příslušnosti 3,83 % známých pachatelů.

Ve stejné zkoumané linii byla zpracována tematická oblast kriminality vězňených žen. Data k této oblasti nebyla dostupná a všechny podklady byly opět získány zejména využitím zákona č. 106/199 Sb., o svobodném přístupu k informacím a přiléhavě tematicky doplněna řízenými rozhovory. Před primárním zpracováním tématu byl proveden širší vhled do problematiky vězňených žen. Byla předložena zpracovaná data k počtu vězňených žen a ty dále kvalifikována dle věku odsouzených, délky trestu a dalších kritérií. Následně bylo přistoupeno ke zkoumání kriminality vězňených žen. Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce za rok 2020 byly úkony trestního řízení zahájeny pro podezření ze spáchání 1 590 trestných činů. Trestní řízení bylo zahájeno celkem proti 1 420 vězňeným osobám. Z výše uvedeného počtu trestných činů vězňených osob bylo zahájeno prověřování ve smyslu ustanovení § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, proti 35 vězňeným ženám. Dynamika

trestné činnosti vězňených žen je totožná s dynamikou kriminality vězňených mužů. Ve sledovaném období od roku 2015 dochází k poměrnému zvyšování počtu vězňených žen páchající trestnou činností. Jestliže v roce 2015 bylo z celkového počtu 359 prověřovaných vězňených osob pouze 8 žen, v roce 2020 to bylo již uvedených 35. Byla též analyzována a v předložené práci přehledně prezentována struktura trestné činnosti vězňených žen za rok 2020 s uvedeným počtem pachatelek konkrétních trestných činů. Byla také provedena analýza podílu vězňených žen na celkové kriminalitě vězňených osob.

V rigorózní práci je proveden podrobný morfologický popis specifické, dosud částečně tabuizované a odbornou veřejností opomíjené, kriminality vězňených osob. Při zpracovávání hlavního cíle předložené práce bylo vycházeno ze základních fenomenologických přístupů k popisu kriminality, explicitně vyspecifikovaných pro zkoumanou oblast vězeňského prostředí. Kriminalita vězňených osob byla zkoumána a definována, dle požadovaných kriminologicko – teoretických východisek, z pohledu stavu, struktury, indexu, tíhy a dynamiky kriminality. Za dodržení požadavku komplexnosti byl popis doplněn o zkoumané podoblasti kriminality vězňených žen a kriminality vězňených cizinců. S ohledem na výše uvedené byl hlavní cíl předložené rigorózní práce naplněn.

Druhá část předložené práce směřuje k naplnění stanoveným podcílů práce. Struktura kriminality vězňených osob byla popsána a definována v předchozí části práce. Na základě uvedeného zpracování byla stanovena kvantitativně nejvýznamnější trestná činnost vězňených osob. Vězňené osoby se ve vymezeném sledovaném období dopouštěli nejčastěji trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 tr. zákoníku, nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku, násilí proti úřední osobě dle § 325 tr. zákoníku, ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku a vydírání dle § 175 tr. zákoníku.

Uvedené trestné činy byly popsány z pohledu trestněprávní teorie a jednotlivé vybrané skutkové podstaty trestných činů zasazeny do teoretického zpracování kriminality vězňených osob. Trestné činy byly vyprofilovány do prostředí výkonu trestu odnětí svobody. Zdůrazněna byla též specifika trestné činnosti vězňených osob a tato demonstrována na vybraných trestných činech. Zpracování trestných činů zasazených do kontextu kriminality vězňených osob je dále konkretizováno a doplněno přílehlavou judikaturou Nejvyššího soudu.

U popsané trestné činnosti byly, na základě řízených rozhovorů a praxeologických zkušeností, vyzdvihnuty nejčastější projevy zkoumané kriminality. V případě maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázní je tak zpracována problematika používání telekomunikačních zařízení a to, jak v legální tak nelegální rovině užívání. Je uvedeno jak právní ukotvení umožňující povolený telekomunikační kontakt, tak i představeny některé formy nelegální komunikace užívané vězňnými osobami k páchní trestné činnosti.

V případě drogové kriminality je zvlášť zpracována problematika průniku návykových látek do střežených prostor věznice. Na základě praxeologických zkušeností, studia vyšetřovacích spisů a řízených rozhovorů jsou prezentovány nejčastější formy distribučních kanálů omamných a psychotropních látek do věznic ČR. Přestože způsobu průniků je celá řada a každá distribuční cesta je závislá na intenzitě bezpečnostních opatření, lze stanovit nejčastější formy průniku omamných a psychotropních látek. Těmito je pronesení pracujícím odsouzeným z venkovního pracoviště do střežených prostor věznice, zaslání návykové látky v povoleném balíku nebo korespondenci, přehoz a předání návykové látky při povolené návštěvě. V závěru kapitoly jsou též zmíněny aktuální trendy zaslání návykových látek v korespondenci advokáta.

Nedílnou součástí kriminologie je prevence kriminality. V předložené rigorózní práci jsou zpracovány aktuální opatření prevence kriminality se zaměřením na profilaxní opatření násilné a drogové kriminality uplatňované v prostředí výkonu trestu odnětí svobody, vazby a zabezpečovací detence. V závěru lze konstatovat, že vězeňská zařízení již ze své podstaty a účelu disponují množstvím zabraňujících stavebně-technických i systémových opatření. V přímé konfrontaci s dynamikou kriminality vězňných osob je však nutné vyvolat diskurs o efektivnosti a aktualizaci těchto opatření. Většina opatření nereflektuje měnící se způsoby kriminálního jednání a aktuálně nereaguje na zjištěné kriminologické poznatky kriminality vězňných osob. Nutno zároveň dodat, že právě absence cíleného zkoumání kriminality vězňných osob neumožňuje předkládat závěry na nichž by mohlo dojít k následné úpravě a aktualizaci preventivních opatření.

V závěrečné kapitole práce je zpracován poslední stanovený podcíl práce, kterým je popsat některé odlišnosti kriminality vězňných osob z pohledu taktiky a plánování prověřování této trestné činnosti. Předcházejícím teoreticky-popisným zpracováním, studiem vyšetřovacích spisů, řízenými rozhovory a zejména z vlastní

zkušenosti byla definována a popisně uvedena nejzákladnější specifika vězeňského prostředí přímo formující kriminálních jednání. V závěrečné kapitole jsou určeny a blíže definovány základní negativní faktory vězeňského prostředí, které mají zásadní vliv na prováděné prověřování. Těmito jsou dostatečná časová dotace, dokonalá znalost prostředí a režimu, přenos kriminálních zkušeností, úzce vymezený operační prostor a zvláštní formy komunikace vězňených osob. S těmito negativními skutečnostmi je policejní orgán konfrontován v případě zahájení prověřování trestné činnosti ve výkonu trestu odnětí svobody a proto je nutné, již před samotným zahájením prověřování, tyto dostatečně poznat a analyzovat ve vztahu ke konkrétnímu případu.

Nejzásadnějším problémem provázející celé zpracování předložené práce byl nedostatek tematicky zaměřené odborné literatury. Téma kriminality vězňených osob není dosud nikde uceleně odborně uchopeno a tak dosažení vytyčeného cíle vyžadovalo zpracování mnoha tematicky příbuzných segmentů a validních dat.

Neucelené zpracování kriminality vězňených osob se již v samotné práci vyprofilovalo jako negativní faktor pro možná stanovení nových aktuálních preventivních opatření, protože právě prevence kriminality ve svém základu vychází z prvotního poznání kriminality.

S ohledem na dynamiku zkoumané trestné činnosti a její celospolečenské dopady zpochybňující účel trestu, lze predikovat, že v orgány činné v trestním řízení budou nuceni zaměřit svou pozornost i do prostředí kde se páchání trestné činnosti obecně nepředpokládá. Efektivní kontrola kriminality ve formě represivních i nerepresivních opatření však bude vyžadovat poznání patologického jevu v širších souvislostech. Předložená práce by tak mohla být prvním krokem ke kriminologickému uchopení dosud přehlížené kriminality vězňených osob.

Foreign language resume

The basic theme of the presented rigorous thesis is the criminality of imprisoned persons as a new criminological phenomenon. The main objective of the thesis is to provide theoretical and practical insight into the examined professional thematic area and to present a comprehensive criminological treatment of the criminality of prisoners using basic criminological approaches to the knowledge of crime. To present a theoretical description of selected crime using a phenomenological approach using a description of the state, structure and dynamics of crime, processed into a narrowly defined environment of prisoners. In connection with the set main goal, valid data will be processed when describing the structure, state and dynamics of crime and the current development of the criminality of prisoners will be demonstrated on the result of the analysis. The morphological description of crime, while maintaining basic criminological practices, will be based on social developments placed in the overall context of prison history.

The partial aim of the thesis is to define and further grasp a specific form of crime with an exact definition of its characteristic determinants representing fundamental differences from "ordinary" forms of crime. Characteristic differences will be presented in the context of comparison with registered crime. Based on the processing of the state and structure of the criminality of prisoners, the quantitatively most significant criminal activity of the prisoners will be explicitly defined and this processed from the point of view of the criminal law theory "de lege lata" with an emphasis on the qualified facts of individual crimes applicable in the environment of imprisonment. The individual subchapters of the rigorous thesis will be suitably complemented by the possibilities of preventive measures, reflecting the peculiarities and specificity of the prison environment.

Another partial objective of the thesis will be, based on the previous theoretical elaboration, to find and define the specifics of the criminality of imprisoned persons in relation to the activities of the police authority. Describe the most significant negative factors that by their The first part of the thesis contains a criminological description of the criminality of prisoners. The description is created on the basis of a description of the basic

elements of crime. Status , structure, dynamics, crime index. The thesis uses basic statistical data of the Police of the Czech Republic and the Prison Service of the Czech Republic. significance interfere with the activities of police authorities in detecting this crime. For the required comprehensive completeness, the data provided will be supplemented by a requested communication from the Prison Service of the Czech Republic regarding the request for information within the meaning of § 2 par. 1 of Act No. 106/199 Coll., on Free Access to Information.

Based on the data obtained, the most frequent criminal activity of prisoners is identified. Individual crimes are then described from the point of view of the theory of criminal law. The specifics of the criminal activities of imprisoned persons were also highlighted and demonstrated on selected crimes. The processing of crimes set in the context of the criminality of prisoners is further specified and complemented by the relevant case law of the Supreme Court. In the case of the described criminal activity, the most frequent manifestations of the investigated crime were highlighted on the basis of controlled interviews and praxeological experience. In the case of obstruction of the enforcement of an official decision and expulsion, the issue of the use of telecommunication equipment is thus processed, both in the legal and illegal level of use. Both the legal anchoring allowing permitted telecommunication contact and the introduction of certain forms of illegal communication used by prisoners to commit crimes.

An integral part of criminology is crime prevention. The presented rigorous thesis elaborates current measures of crime prevention with a focus on profiled measures of violent and drug crime applied in the environment of imprisonment, custody and security detention.

In the final chapter of the thesis, the last sub-objective of the thesis is elaborated, which is to describe some differences in the criminality of prisoners from the point of view of tactics and planning of screening of this criminal activity.

Seznam použitých pramenů

1. BLATNÍKOVÁ, Š., *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*, Praha 2016, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 123 s., ISBN 978-80-7338-158-5
2. BRUNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*, Praha:Leges , 2020, 223 s. , ISBN- 978-80-7502-408-4
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 309s., ISBN 80-86898-73-3
4. FISCHER, S., ŠKODA, J., *Sociální patologie, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení, 2.,rozšířené a aktualizované vydání*, Praha: Grada Publishing, a.s. 2014, s.200, 245 s., ISBN 978-80-247-5046-0
5. GŘIVNA, T. In GŘIVNA, T.,SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. A kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 536 s., ISBN 978-80-7478-614-3
6. HOLCR,K., a kol., *Kriminologie*, Příbram 2009, Tisk PB tisk,s.r.o., 172 s., ISBN 978-80-87212-23-3
7. HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. *Historická penologie*, č. 1/2015, 93 s.
8. HULMÁKOVÁ, J., In. VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012 , 664 s., ISBN 978-80-7400-429-2
9. CHMELÍK. J. a kol., *Drogová kriminalita*, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1999, 96 s.
10. CHMELÍK. J. a kol., *Trestní právo hmotné, zvláštní část s aplikačními případy*. Praha: Linde Praha a.s., 2010, 367 s., ISBN 978-80-7201-820-8
11. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s., ISBN – 978-80-7502-236-3
12. JELÍNEK, J.,a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 913 s., ISBN 978-80-87576-44-1
13. KAFKOVÁ, A. Cesta ke vzniku generálního ředitelství VS ČR 1865-1965. *Historická penologie*, č. 1/2010
14. KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 200 s., ISBN 978-80-7552-163-7

15. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář.* Praha: Wolters Kluwe ČR, a.s., 2012, 220 s., ISBN 978-80-7552-163-7
16. KÝR, A. Vězeňství. In: SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Encyklopedie českých právních dějin.* Plzeň: A. Čeněk, 2016, 267
17. KÝR, A. Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice. *Historická penologie*, č. 1/2008, s 27-36
18. KÝR, A. Vývoj situace ve vězeňství po 17.listopadu 1989. *Historická penologie*, č. 3/2005 s.2-3
19. MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTÍNKOVÁ, M., *Výzkum prvovězňených žen*, Praha: IKSP, 2009, 127 s., ISBN 978-80-7330-082-3
20. MATES, P., ŠKODA, J., VAVERA, F. *Veřejné sbory*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, 384 s., ISBN 978-80-7357-572-4
21. NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest.* Praha: Leges, 2009, 138 s.
22. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie.* 3.vydání, Praha: Aspi – Wolters Kluwer, 2008, 389 s., ISBN 978-80-7353-376-8
23. SVATOŠ, Roman, *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování.* 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, 170 s., ISBN 978-80-87472-64-4
24. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. vydání. Praha. C.H. Beck, 2009, 1303 s., ISBN 978-80-7400-109-3
25. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář.* 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2011 s., ISBN 978-80-7400-178-9
26. TITTLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Penológia.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 213 s., ISBN 078-80-8168-524-8
27. TITTLOVÁ, M., KNÁPKOVÁ, D. *Kompendium penologie.* Bratislava: Wolters Kluwe 2015, 112 s., ISBN 978-80-8168-282-7
28. TOMÁŠEK, Jan, *Úvod do kriminologie, jak studovat zločin*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 170 s., ISBN 978-80-347-2982-4
29. ZEMAN, P. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů.* 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, 138 s., ISBN SBN 978-80-7338-178-3
30. VACEK, E. Politický vývoj zákona o táborech nucené práce (TNP). *Historická penologie*, č. 2/2008

31. VACEK, E. Stručný nástin vývoje vězeňství od roku 1989 do roku 1995. *Historická penologie*, č. 1/2004,

Jiné zdroje:

1. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
2. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2019*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
3. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2018*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
4. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2017*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
5. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2016*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
6. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2015*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace
7. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2014*, Vydal odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Účelová publikace

Internetové zdroje:

1. ČESKO: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 58 odst.2 (online). (cit.2021-08-16). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>
2. ČESKO: zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 28 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>
3. ČESKO: zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, § 1 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>
4. ČESKO: zákon č. 149/1961 Sb, trestní řád § 67 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>
5. ČESKO: zákon č. 129/2008 Sb, zákon o výkonu zabezpečovací detence § 17 (online). (cit.2022-01-01). Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs.2012-89/zneni-20170228>
6. *Frequently asked questions. World Health Organization [online]. [cit. 2018-02-17]. Dostupné online Zdraví – Wikipedie (wikipedia.org)*
7. GŘIVNA, T.,. *Trestní právo hmotné*. In Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*.

Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 559, přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>

8. Koncepce vězeňství do roku 2025. Dostupné z : www.vscr.cz

9. *Kriminalita klesla o více než 16 procent!* [online]. © 2021. Policejní prezidium ČR. [cit. 19. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kriminalita-klesla-o-vice-nez-16.aspx>.

10. *Kriminalita cizinců v Česku*, Český statistický úřad, dostupné na: Kriminalita cizinců v Česku | Statistika&My (statistikaamy.cz)

11. *Substituční léčba: Rozdělení drog* [online]. MeDitorial, 2022 [cit. 2022-01-18]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/rozdeleni-drog>

12. Týdenní statistické hlášení Vězeňské služby ČR, dostupné na www.vscr.cz

13. URBANOVÁ, M., VEČEŘA, M., Ženská kriminalita – hodnotové orientace a postoje k právu deliktních žen, Časopis pro právní vědu a praxi. (online) 2003, č.3, s.232-240. (cit. 2021-12-15). Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917>

Seznam tabulek, obrázků a grafů:

Tabulka č. 1 - Seznam věznic

Tabulka č. 2 - Celkové počty odsouzených v letech 2015-2020 (k 31.12)

Tabulka č. 3 - Odsouzení dle státní příslušnosti (k 31.12.2019)

Tabulka č. 4 - Trestné činy vězněných osob pro jejichž porušení došlo za rok 2020 k zahájení úkonů trestního řízení

Tabulka č. 5 - Četnost zahajovaných úkonů dle § 158 odst. 3 tr. řádu

Tabulka č. 6 - Celkový počet prověřovaných vězněných osob

Tabulka č. 7 - Komparace celkového počtu registrovaných trestných činů v ČR a trestná činnost vězněných osob

Tabulka č. 8 - Trestná činnost vězněných žen k 31.12.2020

Tabulka č. 9 - Počet vězněných osob cizí státní příslušnosti v letech 2015 až 2020

Tabulka č. 10 - Prověřované vězněné osoby dle státní příslušnosti

Tabulka č. 11 - Napadení příslušníků a zaměstnanců VS ČR v roce 2020

Tabulka č.12 - Četnost použití jednotlivých donucovacích prostředků

Tabulka č. 13 - Útěky vězněných osob za rok 2020

Tabulka č. 14 - Mimořádné události – užití omamných a psychotropních látek

Graf č.1 – Členění odsouzených žen dle délky trestu

Obrázek č.1 – Schéma konspirativního zaslání balíčku s obsahem omamných a psychotropních látek

